

1980/81:120

Onsdagen den 22 april

Kl. 10.00

1 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1980/81:148 till lagutskottet

1980/81:180 till kulturutskottet

1980/81:183 till civilutskottet

1980/81:187 punkt 1 till socialförsäkringsutskottet
i övrigt till socialutskottet

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:2130 till arbetsmarknadsutskottet

1980/81:2131 och 2132 till utbildningsutskottet

1980/81:2133 till finansutskottet

1980/81:2134 till jordbruksutskottet

1980/81:2135 till civilutskottet

1980/81:2136 till försvarsutskottet

1980/81:2137–2139 till konstitutionsutskottet

1980/81:2140 till finansutskottet

1980/81:2141–2145 till konstitutionsutskottet

1980/81:2146–2148 till justitieutskottet

1980/81:2149–2153 till konstitutionsutskottet

1980/81:2154 till socialförsäkringsutskottet

1980/81:2155–2157 till skatteutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:25

Socialutskottets betänkanden 1980/81:24, 26 och 29

Jordbruksutskottets betänkande 1980/81:22

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1980/81:22

4 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1980/81:132 och 133

Onsdagen den
22 april 1981

*Högskola och
forskning*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:20 om vissa gemensamma frågor för högskola och forskning (prop. 1980/81:100).

Anf. 1 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! På tre punkter har vi från socialdemokratiskt håll reserverat oss mot den borgerliga utskottsmajoriteten i utbildningsutskottets betänkande nr 20 om vissa gemensamma frågor för högskola och forskning.

Den första reservationen gäller högskolans totala antagningskapacitet, eller dimensionering som det också brukar kallas.

Mot bakgrund av dels utskottsmajoritetens mycket knapphändiga skrivning i den här punkten, dels hänvisningen till UHÅ:s uppdrag och eventuellt regeringsförslag, är det svårt att veta riktigt var de borgerliga står i dimensioneringsfrågan. Det är därför också svårt att nu veta hur långt från oss reservanter som den borgerliga utskottsmajoriteten befinner sig.

I den socialdemokratiska partimotionen har vi pekat på några faktorer som vi anser närmast tala för en ökning av antagningskapaciteten till högskolan under de närmaste åren. De tre faktorerna är de ökande ungdomskullarna i aktuella högskoleåldrar, det ökade antalet elever i gymnasieskolan, främst i dess studieförberedande linjer, och den ökade direktövergången till följd av riksdagsbeslut.

Vi anser det mot den här bakgrunden viktigt att antagningskapaciteten inte nu skärs ned ytterligare. Med den allmänna pessimism som f. n. råder och som bl. a. tar sig uttryck i den borgerliga regeringens nedskärningar inom den offentliga sektorn, är vi rädda för att högre utbildning och forskning också skärs ned. Nu kan det naturligtvis invändas att vi inte här kommer med direkta förslag till dimensioneringsökningar utan i detta avsnitt nöjer oss med ett mer allmänt uttalande om ökning av utbildningskapaciteten på områden där framtida arbetsmarknadsbehov kan väntas. Jag vill då först erinra om att vi i senare betänkanden från utskottet påyrkar konkreta ökning på vissa linjer. Jag vill för det andra säga att även mera allmänna uttalanden har betydelse som uttryck för en viljeinriktning i stort.

I vår partimotion 973 för vi också ett resonemang om att man skall betrakta högre utbildning och forskning som investeringar för framtiden. Sett i det perspektivet framstår det som ytterligt angeläget att man inte nu kortsiktigt och i panik drar in på högre utbildning och forskning. Det finns visserligen något som heter statsfinanser men också något som heter samhällsekonomi. Att avsevärt minska eller rent av skrota ner reala resurser i form av intakta utbildnings- och forskningsmiljöer med deras människor, utrustning och lokaler kan inte vara klok politik på längre sikt och sett ur samhällsekonomiskt perspektiv. Vi vill från socialdemokratiskt håll se satsningen på högre utbildning och forskning i ett näringspolitiskt, för att inte säga industripolitiskt, sammanhang. Vi glömmer därvid inte att grundforskning är en av förutsättningarna för en framgångsrik tillämpad forskning. Vi glömmer inte heller att medicin, samhällsvetenskap och humaniora är viktiga delar av

helhetsbilden, när vi nu lägger tyngdpunkten på naturvetenskap och teknik.

De satsningar vi gör från socialdemokratiskt håll genom förslagen i vår partimotion – förslag som f. ö. innebär satsningar på ca 65 milj. kr. mer än regeringen – är ett uttryck för vår insikt om att den högre utbildningens och forskningens betydelse är mycket stor. Mahända måste vi i en snar framtid t. o. m. gå vidare därutöver för att vårt land skall kunna hävda sig som industrination.

Vår andra reservation gäller behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning. Den borgerliga majoritetsskrivningen i utskottet är på den här punkten ytterligt knapp – två rader har man kostat på sig. På de raderna görs endast en hänvisning till att UHÄ:s förslag bereds i regeringskansliet.

I vanliga fall kan man naturligtvis låta sig nöjas, när man vet att en fråga bereds. I det här fallet har vi för vår del velat markera att vi helt tar avstånd från förslaget. Jag tycker det hade varit bra om också den borgerliga utskottsmajoriteten hade gjort det. Då hade regeringskansliet kunnat befrias från ett i mitt tycke onödigt arbete.

Visst kan man behöva se över behörighetskraven för forskarutbildning. Man kan t. o. m. behöva skärpa dem. Men om det nu anses att kvaliteten på dem som kommer till forskarutbildning är för låg, bör man väl först undersöka om inte kvaliteten på grundutbildningsnivån är för dålig. Är den det, bör åtgärder naturligtvis sättas in där. Skulle man sedan ändå komma fram till att man behöver skärpa behörigheten på nästa nivå, dvs. forskarutbildningsnivån, bör det enligt vår mening ske genom ändring av de särskilda behörighetskraven. Dessa krav kan ju få variera från utbildning till utbildning och kan dessutom göras mer konkreta. Under alla omständigheter kan vi inte acceptera behörighetskrav av den typ som nu föreslagits från UHÄ, nämligen att en sökande "bedöms äga sådan förmåga i övrigt som behövs för att genomgå utbildningen". Ett så allmänt hållet krav bäddar verkligen för ett godtycke av ganska stora mått.

Skall förslag av en sådan karaktär över huvud taget behöva bli föremål för seriös prövning? Vi tycker inte det. Därför har vi bestämt tagit avstånd från det och yrkat på ett tillkännagivande i denna punkt.

Vår tredje och sista reservation i det här betänkandet gäller ökade resurser för handledning av forskarstuderande.

Utbildningsutskottet fann det i maj 1979 angeläget att frågan om obalans mellan tillgång och efterfrågan på handledarresurser för de forskarstuderande blev belyst. Utskottet uttalade att det ankom på berörda myndigheter att föreslå de förstärkningar som ansågs erforderliga. UHÄ har nu bedömt att resurserna behöver ökas men lämnar inget konkret förslag.

Socialdemokraterna i utskottet anser nu att det är dags att det kommer konkreta förslag från vederbörande myndigheter. Regeringens förslag om ökade basresurser anser vi otillräckligt för det här ändamålet, och hur ökningen av antalet utbildningsbidrag, som utskottsmajoriteten åberopar, kan hjälpa till att förbättra handledarresurserna är svårförståeligt, för det är ju detta det är fråga om i det här avsnittet av utskottsbetänkandet.

Onsdagen den
22 april 1981

*Högskola och
forskning*

I vårt särskilda yttrande 1 påminner vi om två av de förslag vi framfört i vår partimotion. Det gäller först planeringsramar för forskningsråden. Detta förslag har vi tidigare fått avslag på och reserverat oss till förmån för. Då avstyrkan denna gång endast sker med hänvisning till beredningsarbete som pågår och således ej är en avstyrkan i sak, har vi avstått från att reservera oss. På motsvarande sätt förhåller det sig med vårt förslag om medelsavsättning till grundforskningen. – I båda dessa fall var våra förslag utformade som förslag till den forskningspolitiska propositionen våren 1982. Vi avvaktar nu denna.

Vårt särskilda yttrande 2 kommenteras senare av Margot Wallström.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i utbildningsutskottets betänkande nr 20 och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Anf. 2 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Utskottet konstaterar att riksdagen tog ställning till de övergripande målen för den högre utbildningen vid besluten om högskole-reformen under 1970-talet och att det då inte finns skäl för riksdagen att göra något förnyat uttalande om målen för högskolan.

Detta är i och för sig ett riktigt konstaterande, mot bakgrund av att den syn på högskolans organisation och uppgifter som vpk framförde redan då, inför besluten om 1970-talets reformer, på väsentliga punkter låg och fortfarande ligger långt ifrån den uppfattning som utskottsmajoriten hade, då som nu. Skälen till att vi har upprepat våra tidigare framlagda krav på förändringar i en annan riktning är givetvis desamma som utskottsmajoritetens – vi har inte funnit anledning att ändra vår uppfattning. Men den kritik som vi riktar mot 1970-talsreformernas resultat, praxis i dagens verklighet, förbigår utskottet med generad tystnad.

Målen för reformerna hade, även om de inte i alla delar stämde med vår syn, viktiga positiva drag också enligt vår uppfattning. Dit hörde demokratiseringen, dit hörde decentraliseringen och dit hörde en ökad tillgänglighet och ett vidgat tillträde. Allt detta förutsatte att högskolan skulle tillföras ökade resurser. I dag minskar resurserna reellt. Under den allmänna omfördelningspolitik som kallas åtstramningar eller besparingar börjar nu hoten samlas mot de demokratiska inslag som trots allt finns och mot den decentralisering som hittills har genomförts. Med det klart angivna målet att spara pengar skall de studerandes inflytande minskas. Det är vad som kan befaras med ledning av vad som bitvis har läckt ut från uppföljningskommitténs aktuella tankegångar. Av vad som är känt av de nya signalerna kan också den slutsatsen dras, att i en första omgång de tidigare universitetsfilialer som för några år sedan blev högskolor åter degraderas till en sorts filialer. Samtidigt skärs anslagen ner, och det bedöms vid de mindre högskolorna få katastrofala följdverkningar.

Även om högskolans framtida organisation och uppgifter vore väl värda en genomgripande ideologisk debatt, där i synnerhet regeringspartierna fick närmare klargöra sina längre syftande mål, så skall jag inte här för

ögonblicket utvidga debatten till mer än vad betänkandet gäller. Jag har bara velat peka på att även om man resonerar som utskottet om de krav som vpk ställer, så kommer man inte ifrån att bekymra sig ens om hur man skall kunna uppfylla viktiga delar av de mål och riktlinjer som utskottet tidigare varit överens om och som låg till grund för 1970-talets reformer. Därför vill jag fråga de ansvariga: Vart tar det vägen under 1980-talet med de studerandes inflytande, med decentraliseringen och de mindre högskolorna ute i länen och med tillträdet till högre studier för de grupper som på 1960-talet betecknades som nya grupper? Kommer den förda politiken, med sikte på att begränsa tillväxten, att kunna motverka den nu åter växande sociala snedrekryteringen?

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har konsekvent bekämpat de graderade betygen inom den högre utbildningen. Nu påpekar utskottet att det redan i dag gäller inom flera utbildningslinjer att endast betygen Underkänd och Godkänd skall användas – och det är förstås ett framsteg. Men om nu en större enhetlighet skall eftersträvas, som det står i utskottsbetänkandet – varför avskaffas då inte de graderade betygen överallt?

Eller är det motsatt utveckling som är på väg för enhetligheten, dvs. graderade betyg överallt? Jag vill här gärna vidarebefordra en synpunkt som framförs från samtliga lärarstuderande vid våra högskolor i dag: om betyget Väl godkänd skall finnas kvar för ämne teorin inom lärarutbildningen, så strider det mot syftena med den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 80, om grupsamarbete inom skolan. Lärarkandidater som lärt sig konkurrera om spetsar i ämne teori och som kommer att gå miste om grupsamarbete i sin egen utbildning, de lärarkandidaterna går inte ut som några lärare lämpade för att organisera grupsamarbete i sin kommande undervisning. Så resonerar lärarkandidaterna, och mycket talar för att de har rätt i det resonemanget.

I fråga om de krav som vpk har framfört på en demokratisering av valen till styrelserna inom högskolan går inte utskottet in på själva principfrågan. Vi har ställt upp principen en människa – en röst. Den principen skulle enligt vpk-förslaget tillämpas för en gemensam valkorporation för dem som är verksamma inom högskolan. Detta är innehållet i yrkande 2 c, som förbigås med tystnad i utskottets resonemang. I stället uppehåller sig utskottet vid följdyrkandet om avskaffande av elektorsförsamlingarna och hänvisar till ett förslag från universitets- och högskoleämbetet, som innebär att elektorsförsamlingarna kommer att kunna avskaffas. Men fortfarande står vår demokratifråga obesvarad: Skall styrelserna inom högskolan väljas av de inom högskolan verksamma enligt principen en människa – en röst, eller skall nuvarande halvkorporativa och icke helt demokratiska ordning bestå?

Herr talman! Eftersom utskottets betänkande inte ger svar på den frågan, finns det ett gott skäl att ånyo yrka bifall till vpk-motionen. Jag yrkar alltså bifall till de i betänkandet behandlade yrkandena i motion 1319.

Anf. 3 CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! Utbildning är en investering för framtiden. Det är ett påstående som inte kan upprepas nog ofta. Högskolan har en oerhörd betydelse – genom både forskning och utbildning – när det gäller att utveckla kunskap och förmedla den. Nu behövs det mer än någonsin. Skall vi kunna satsa på att utveckla näringslivet, kunna göra investeringar på utvecklingsområden som kan stärka vår internationella konkurrenskraft, behövs det kunniga och välutbildade människor på alla nivåer.

I en ekonomisk situation som kräver skärpt hushållning med resurser, en effektivare användning av dem och besparingar är det nödvändigt att slå fast den vitala roll utbildning och forskning har för samhällsutvecklingen. Samtidigt kan inte utbildningssektorn i sin helhet, eller högskolan, helt undantas från det besparingsarbete som pågår för att få balans i ekonomin. Det gäller att på bästa sätt utnyttja de resurser som står till förfogande.

De senaste veckorna har universitet, högskolor och regionstyrelser slutspurtat med sitt petitaarbete för budgetåret 1982/83. Erfarenheterna av detta arbete visar att vissa besparingar bedöms som helt möjliga att göra, men det finns en gräns. Måste man överskrida den, kommer det att innebära nedskärningar i både kvalitet och antagningstal som inte är acceptabla. Framför allt innebär de att väsentliga delar av högskolereformen, i de fall så drastiska besparingar måste genomföras, kommer i fara.

Det är nu fyra år sedan reformen trädde i kraft. Från centerns sida har vi både under förberedelserna och under genomförandet aktivt och positivt stött reformen och dess grundtankar. För oss har det varit angeläget att öppna högskolan för nya grupper av studerande och att sprida möjligheter till högskolestudier geografiskt. Detta vill vi slå vakt om även i fortsättningen. För att utbildningen också på de mindre högskoleorterna skall kunna hålla en god och hög kvalitet är det väsentligt med fortsatt satsning på att göra all grundläggande utbildning forskningsanknuten.

Inte minst de små högskolorna kan spela en stor roll för utvecklingen av olika regioner i landet. Jag skall för att illustrera detta ta några exempel från högskolan i Karlstad. Det råder inget tvivel om att den hittills har betytt och inte minst framöver kan betyda mycket för utvecklingsarbetet i regionen.

I program och petita har högskolan pekat på att högskoleutbildning och forskning är verksamheter som ger samhällseffekter i första hand i ett mer långsiktigt perspektiv, även om det självfallet finns aktiviteter som ger effekt även på kort sikt. Dit hör enstaka kurser som tillgodoser fort- och vidareutbildningsbehov, liksom utredningsuppdrag och uppdragsutbildning.

Högskolan i Karlstad har utvecklat ett väsentligt samarbete med regionala myndigheter och organisationer, både på den offentliga och på den privata sidan, kring frågor som rör planeringen av högre utbildning och forskning för Värmlands län. Här finns det goda förutsättningar för ett förnämligt samarbete även i framtiden.

Utöver den reguljära utbildningsuppgiften kan högskolan bidra med forsknings- och utvecklingsarbete, uppdragsutbildning, information om

forskningsresultat, regional kompetensutbyggnad samt samordning av initiativ från olika samhällsinstitutioner. Högskolan kan dessutom delta i en kritisk analys av forskningsresultat och vara en viktig länk för förmedling av forskningsinformation från högskolornas samlade kunskapstillväxt till näringsliv och samhälle. Högskolan planerar nu, för att svara mot näringslivets krav, ökade satsningar inom teknisk sektor. Man har t. ex. fått pengar via regionstyrelsen för att planera en lokal linje inom området teknik och ekonomi. Likaså planerar man för en utbyggnad av YTH-utbildningen.

Själv sammanfattar högskolan i Karlstad sina uppgifter på följande sätt:

att med de allmänna reformmålen som riktmärke delta i samhällsutbyggnandet,

att vara en stimulerande faktor i utvecklingen av regionens näringsliv,

att vid fullgörandet av sin uppgift att producera utbildning utgå från sin roll som serviceorgan åt samhället.

Exemplet är hämtat från högskolan i Karlstad, men i stort sett samma sak kan sägas om övriga högskolor. De små högskolorna har stor betydelse för sina resp. regioner och deras möjligheter till framtida utveckling.

Den s. k. uppföljningskommittén har under våren fått tilläggsdirektiv. Vi har f. ö. vårt första sammanträde på Valborgsmässoafton. Det var därför oerhört intressant att höra att Raul Blücher redan hade fått signaler om var kommittén skulle hamna i sina diskussioner. Jag tror nog att Raul Blücher får ge sig till tåls och vänta ytterligare någon tid, innan några bestämda signaler från kommitténs ledamöter kan komma.

Enligt de nämnda tilläggsdirektiven är det framför allt två frågor som kommittén snabbt skall börja arbeta med. Det är dels en översyn av högskolans administration, dels hur anslaget till enstaka kurser och lokala linjer i fortsättningen skall hanteras. Ett stort antal motioner som berör bl. a. regionstyrelserna och deras framtida ställning avstyrks av utskottet med hänvisning till uppföljningskommitténs arbete.

Det är bra att en sådan översyn och genomgång av reformen kommer att göras. De fyra åren bör vara en tillräckligt lång tid för att man skall kunna få en viss uppfattning om vilka förändringar som kan behöva göras. För min del menar jag att det också är nödvändigt att ge högskolan arbetsro. Välmotiverade förändringar skall naturligtvis göras, inte minst om de samtidigt innebär att man kan spara pengar. Men organisationsändringar bara för organisationsändringarnas egen skull, det finns ingen anledning att göra.

Trots det kärva ekonomiska läget har det varit möjligt att inför nästa budgetår fortsätta pågående reformer och att satsa på några nya. Satsningen på forskning fortsätter, och i det betänkande som behandlas i dag finns också en viss förstärkning för de forskarstuderande.

De stora ungdomskullarna från 1960-talets mitt har nu nått gymnasieskolan. Om några år kommer de att klappa på högskolans port. I budgetpropositionen konstateras att högskolan skulle behöva ta emot minst 10 % fler ungdomsstuderande än hittills under en stor del av 1980-talet, om lika stor

andel av ungdomarna som under 1970-talet skall erbjudas högskoleutbildning. Det gäller inte bara att erbjuda vilken utbildning som helst. Vad ungdomarna behöver är en utbildning som ger dem möjlighet att senare få arbete.

Utskottet har tidigare uttalat sig för behovet av en analys av frågan om hur den s. k. sextonårspuckeln kan komma att påverka efterfrågan på högskoleutbildning. Utskottet har också uttalat att det kan komma att medföra att resursbehovet för högskolan behöver prövas från nya utgångspunkter. UHÄ har fått i uppdrag att göra en sådan analys. Avsikten är att UHÄ skall redovisa resultatet i samband med sina anslagsäskanden inför budgetåret 1982/83.

I den socialdemokratiska motionen anser man att det saknas konkreta förslag i årets budgetproposition. Det är en riktig iakttagelse. I reservationen I framförs nu önskemål att riksdagen gör ett uttalande om att planeringen bör inriktas på att öka utbildningskapaciteten i högskolan på utbildningar där ett framtida arbetsmarknadsbehov kan förväntas.

Det är i och för sig ett utmärkt uttalande, men det kan knappast sägas vara särskilt konkret det heller. Hur många platser vill man ha, inom vilka utbildningar och till vilken kostnad? Det är frågor som är lika obesvarade i reservationen som i regeringens proposition.

I den högskoleregion jag har möjlighet att följa på nära håll har högskolorna och regionstyrelsen lagt ner ett stort arbete på att i sina petita peka på behov och möjligheter att möta ungdomspuckeln. Om övriga regioner har förfarit på samma sätt, bör UHÄ ha ett utmärkt underlag för att i höst redovisa konkreta förslag till en ökning av antagningskapaciteten och på vilka linjer och sektorer detta kan och bör ske. När det materialet föreligger har regering och riksdag helt andra möjligheter att bedöma på vilka områden ökningen bör göras, hur stor den skall vara och till vilken kostnad den får göras. Utskottsmajoriteten utgår från att utbildningsdepartementet noga följer frågan och också kommer att ta upp den till ingående diskussion i höstens budgetarbete. I det skedet, Lars Gustafsson, kan vi verkligen ta upp en debatt i sakfrågan och veta vad vi talar om.

I reservationen föreslår man att resurser skall föras från gymnasieskolan till högskolan för att finansiera ökningen av platser där. Det är en möjlighet som står öppen i slutet av puckeln. Men under de första åren kommer fortfarande gymnasieskolan att ha puckelårskullar i sina årskurser.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen nr I.

När det gäller de två reservationerna om forskarutbildning kommer Jörgen Ullenhag att tala för utskottet.

Till sist några ord om vpk-motionen.

De krav vpk ställer är gamla och väl kända för riksdagen. De har debatterats och avslagits åtskilliga gånger här i kammaren. Jag skall bara kort upprepa utskottets väl kända skäl för avslag även i år.

De övergripande målen för den högre utbildningen fattade riksdagen beslut om – som Raul Blücher paminde oss om – 1975. De innebär bl. a. vidgat tillträde för nya grupper, bättre anknytning till yrkeslivet samt

demokratisering och decentralisering av beslutsfattandet inom högskolan. Utskottet anser inte att det har hänt någonting som gör att vi nu har anledning att ändra på de övergripande målen.

Vilket betygssystem som skall gälla fastställs av UHÄ i samband med att ämbetet antar utbildningsplan för en linje. Flera linjer har i dag bara betygen Godkänd resp. Underkänd. UHÄ har möjlighet att gå vidare här, om man finner det angeläget.

UHÄ har än en gång utrett de nuvarande reglerna för obligatoriet och dess effekter. Ett förslag, som – om det genomförs – bl. a. skulle innebära att elektorsförsamlingarna kan tas bort, är nu på remiss. Det är rimligt att de studerande och högskolorna får säga sitt innan riksdagen tar ställning.

Men det finns, herr talman, i motionen ett antal helt grundlösa påståenden om den nya högskolan som representanter för vpk har upprepat år efter år i kammaren, utan att de kunnat ge några exempel på vad de menar. "Förvaltningen av högskolan ombesörjs alltmer av företrädare för statsmakterna, byråkratin och det privata näringslivet", står det i vpk-motionen. Kan vi i år få besked om vad vpk menar med det?

"De fasta studiegångarna har fått en klar yrkes- och arbetsmarknadsinriktning som är anpassad till storfinansens behov", påstår man också. Riksdagen fastställer de utbildningar som skall finnas, och UHÄ fastställer utbildningsplanerna. De olika kursplanerna arbetas fram och beslutas i linjenämnder, där lärare och studerande har majoritet. Anser alltså vpk att lärare och studerande i linjenämnderna anpassar sina beslut efter storfinansens intressen? Det kunde vara intressant att höra om vpk i år kan ge oss besked och svar på de här frågorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 4 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag till Christina Rogestam säga om resursöverflyttningen från gymnasieskolan till högskolan att vi självfallet är medvetna om att detta inte är någon lätt process. Vi är också medvetna om att denna överflyttning kan komma litet senare. I början behöver man under en viss period ha stora resurser i gymnasieskolan för de stora ungdomskullar som vi har där, och man behöver samtidigt ökade resurser till högskolan när elever från den stora sextonårspuckeln börjar välla in över högskolan.

Skälet till att vi nämner detta är att vi vill göra en markering av att det kan behövas ökade totala resurser till högskolan och även till den grundläggande högskoleutbildningen. Det kan vara tveksamt om den borgerliga regeringen ställer sig bakom detta, med hänsyn till sina tidigare formuleringar i budgetpropositionen, där man visserligen sade sig vilja vara med på att ge ökade totala resurser till forskning och forskarutbildning men när det gäller den grundläggande utbildningen menade att allting skulle tas genom en omfördelning. Vi är inte säkra på att det går, utan vi anser att det också behövs resurstillskott totalt sett när det gäller den grundläggande högskoleutbildningen.

Sedan till det Christina Rogestam sade om att det inte var någon

konkretion i reservationen! Vi finner att det kan vara en tillräcklig konkretion att säga att man skall öka utbildningskapaciteten i högskolan på de utbildningar som kan tänkas täcka ett väntat framtida arbetsmarknadsbehov. Vi i oppositionen kan inte exakt utreda och lägga fram förslag till olika linjer och kurser. Vi anser att det måste ankomma på myndigheterna att först klargöra detta. Sedan får man ta ställning till de förslag som kommer på den vanliga myndighetsvägen. Det brukar även de borgerliga vara införstådda med. Vad vi kan göra här är att ange inriktningar i stort.

Den del av betänkandet som vi nu talar om gäller den allmänna inriktningen, s. k. gemensamma frågor som behandlas i början. Tids nog kommer vi senare i andra betänkanden in på de konkreta delarna av högskolan, de olika utbildningssektorerna och de olika fakulteterna. Då blir det anledning att återkomma. Jag har uppfattat uppläggningsen av budgetpropositionen, arbetet i utskottet och debatterna här så att det nu är fråga om den allmänna inriktningen.

Låt mig till slut bara säga att det inte är att undra på att vi vill göra en markering när vi i pressen läst uttalanden från olika företrädare för högskolan, som går ut på att man skall skära ned vissa delar av högskolan. Vi vill alltså göra den markeringen att vi tycker att det är ytterligt tveksamt.

Anf. 5 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Även om jag har den djupaste mänskliga förståelse för det lättsamma i att uppföljningskommittén skall behöva sitta och arbeta på själva Valborgsmässoafton och även om jag också kan förstå att Christina Rogestam inte kan lätta på förlåten till vilka konkreta förslag kommittén kan komma fram till, skulle det ändå ha varit intressant att få veta vilken politisk viljeinriktning Christina Rogestam själv har. En politikers trovärdighet beror ju bl. a. på att man kan klargöra sin egen hållning.

Jag har ställt en rad frågor, som inte utgår från vpk-motionen utan från dagens verklighet. Jag frågade hur det kommer att gå under 1980-talet med de studerandes inflytande. Jag frågade hur det kommer att gå med de mindre högskolorna ute i länen.

När jag under den senaste månaden deltagit i en rad debatter på olika regionala högskolor har jag mött den oro som finns ute på högskolorna. Varthän går det? Vad har ni för garantier för att den politik som Christina Rogestam talar sig varm för skall bli verklighet, dvs. att man skall regionalisera högskolan och fortsätta på den väg man slagit in på med vidgat tillträde och allt detta? Vad finns det för garantier att ni kommer att klara det med den ekonomiska politik som regeringen för? Och vad är centerpartiets, Christina Rogestams och den borgerliga utskottsmajoritetens uppfattning i frågan? Jag uppfattar Christina Rogestam som talesman för den borgerliga utskottsmajoriteten. Vart tar det vägen med de nedskärningar som nu är aktuella? Hur kommer man att kunna försvara decentraliseringen och hur kommer man att kunna försvara ett vidgat tillträde?

Ett påstående som vi ständigt upprepat i våra motioner gäller den sociala snedrekryteringen, vars existens jag ändå inte tror att Christina Rogestam

vill bestrida. Det är naturligtvis lätt att avfärda vårt resonemang om storkapitalets inflytande över den högre utbildningen och forskningen, om vi inte kan presentera en stor katalog med konkreta exempel. Men de konkreta exemplen finns, och jag kan återkomma till dem.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Högskola och
forskning*

Anf. 6 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Ingen i utskottsmajoriteten har sagt att ungdomspuckeln skall mötas enbart genom ett upprätthållande av det nuvarande antalet antagningsplatser inom högskolan. Utskottsmajoriteten liksom regeringen har ansett att det behövs en noggrann analys för att man skall få veta något om hur puckeln påverkar efterfrågan på högskoleutbildning, samt om vilka möjligheter högskolan har att under en period utöka antagningskapaciteten liksom att tillgodose arbetsmarknadens framtida behov. Det handlar nämligen inte enbart om att ge ungdomarna en utbildning, utan också om att den utbildningen verkligen leder till att de även får arbete.

Enligt vår mening är det alltså nödvändigt med en sådan analys för att riksdagens ledamöter skall veta vad de fattar beslut om. I själva verket var också Lars Gustafsson i sin replik inne på att det är nödvändigt med ett sådant material från UHÄ, så att vi verkligen kan få reda på var det är möjligt att göra utökningar.

Vad hjälper det att utlova ett höjt antal antagningsplatser om det sedan i praktiken visar sig omöjligt att genomföra något sådant? Under många år har det på de medellånga vårdutbildningarna funnits och finns fortfarande en stor diskrepans mellan de officiella antagningstalen och de reella. Om så blir fallet på flera områden inom högskolan, så är ingen betjänt av det. UHÄ skall lägga fram sitt förslag i höst, och det kommer vi att diskutera i samband med nästa års budgetförslag, då vi alltså har ett konkret material att utgå ifrån.

Nu frågar Raul Blücher om centerns inställning i ett antal frågor. Vilken centerns inställning är när det gäller bl. a. de små högskolorna torde mycket klart ha framgått av mitt huvudanförande. Studerandeinflytandet och en rad andra frågor kan det finnas anledning att se över i uppföljningskommittén. Jag för min del har inte fått några indikationer som tyder på att studerandeinflytandet borde minskas. Har Raul Blücher fått sådana, tycker jag att han skall redovisa dem.

Beträffande den sociala snedrekryteringen så är det riktigt att vissa av UHÄ:s undersökningar har visat att vi hittills inte har nått särskilt långt när det gäller att bryta trenden på linjer där central antagning tillämpas. När det däremot gäller enstaka kurser vet vi mycket mindre om hur förhållandena är. Jag för min del tror att vi där på ett helt annat sätt än tidigare nått ut till nya grupper, vilket är mycket positivt.

Anf. 7 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Vi menar naturligtvis inte att man skall utlova höjd antagningskapacitet eller fler antagningsplatser om man sedan inte kan förverkliga det. Om riksdagen bestämmer sig för att utöka antalet

antagningsplatser inom olika utbildningar därför att det är angeläget ur samhällets synpunkt, så skall man självfallet också genomföra det. Därför har vi aldrig gått med på att varje förändring när det gäller den grundläggande utbildningen skall ske genom omfördelning. Vi är i stället beredda att – om det visar sig nödvändigt, vilket jag tror att det gör – utöka resurserna också totalt sett när det gäller den grundläggande högskoleutbildningen. Jag hoppas att det har framgått av vad vi redan har uttalat.

Enligt vår mening borde man långt tidigare ha kunnat förutse vilka effekterna skulle bli av den här puckeln. Vi är därför litet otåligen över att det inte tidigare kommit fram konkreta förslag från utredningsmaskineriet. Vi kunde i så fall nu ha haft tillgång till dessa. Av den anledningen har vi velat göra vår markering.

Sedan finns det också, som jag tidigare sagt, andra skäl att anföra. I den diskussion som förekommit pekar man från vissa håll bara på en del områden, där man vill göra neddragningar. Men – Christina Rogestam nämnde det också själv – inom regionstyrelser och högskolestyrelser befinner man sig i slutspurt med sitt budgetarbete, där det visar sig att det finns en del att göra när det gäller prutningar. Det är möjligt att det i vissa avseenden är möjligt att göra sådana.

Just nu finns i det här huset representanter för regionstyrelsen i Stockholms högskoleregion för att behandla budgeten. I det beredningsförslag som alla partier där är överens om sägs att de sammanlagda effekterna av de åtgärder som styrelsen föreslår och som man alltså är tvungen att vidta enligt budgetalternativ 1 från regeringen – dvs. en femtonprocentig minskning av anslagen över fem år – är förödande för utbildningen. Vidare hoppas man att alternativet inte måste genomföras i sin helhet. Detta tyder på att det finns rätt stora besvärligheter i denna process. Man skall inte försöka ge intryck av att det är fråga om någon lätt procedur.

Alla partier inom Stockholmsregionen är tydligen överens om att det blir en smärtsam process och att de samlade verkningarna av dessa åtgärder blir utomordentligt svåra. Detta tyder, Christina Rogestam, på att det inte är så lätt att genomföra neddragningen. Det kan finnas skäl att påpeka att den säkerligen kommer att drabba högskolan oerhört hårt.

Anf. 8 RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Det är ju en klen tröst, Christina Rogestam, att man icke har undersökt den sneda sociala rekryteringen när det gäller enstaka kurser och därför inte kan göra ett antagande om att snedrekryteringen när det gäller sådana kurser inte är lika påfallande som när det gäller de övriga linjerna. Det som har betydelse är ju den snedhet i den sociala rekryteringen som är klarlagd. Frågan är vad regeringen kommer att kunna göra och kommer att göra åt den i fortsättningen.

Det är vidare i och för sig betryggande att höra Christina Rogestams politiska deklARATIONER Å centerpartiets vägnar i de frågor om eventuellt vidgat tillträde till de mindre högskolorna som jag har tagit upp, men dessa deklARATIONER innebär inte några garantier. Vi har ju vecka efter vecka fått se

många exempel på att den järnhårda disciplinen i det borgerliga blocket gått ut exempelvis över de smått progressiva ansatser som kan finnas hos centerpartiet.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

Anf. 9 CHRISTINA ROGESTAM (c) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna menar allvar med sitt uttalande, säger Lars Gustafsson, och det är bra. Men man skulle kanske ändå i detta skede kunna vara litet mer precis. Man uttalar nu t. ex. inte något alls i frågan om hur stor andel av ungdomskullarna som det är rimligt att planera för och säger ingenting om huruvida det enligt socialdemokratisk uppfattning bör planeras så, att t. ex. samma relativa antal studerande som hittills skall kunna gå vidare till högskolan.

Viljan att möta ungdomspuckeln med en högre antagningskapacitet är gemensam för oss. Socialdemokraterna vill nu göra ett föga konkret, allmänt uttalande, medan utskottsmajoriteten vill vänta tills vi har sett resultatet av UHÄ:s analys och vet mer om efterfrågan och högskolans faktiska möjligheter. Större än så är nog inte skillnaden i nuläget mellan utskottets majoritet och reservanterna i denna fråga.

Det vare mig fjärran att säga att det är lätt för högskolan att genomföra de besparingar som anges i direktiven för petitaarbetet. Jag sade inte heller något sådant i mitt huvudanförande utan framhöll där bara att vissa besparingar bedöms vara möjliga att göra.

Vi har vidare inte heller i Göteborgs regionstyrelse bedömt det vara möjligt att göra de femtonprocentiga besparingarna utan att smärtgränsen passeras. På den punkten torde alltså regionstyrelserna i Stockholm och i Göteborg vara helt eniga.

Anf. 10 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! I den socialdemokratiska reservationen 2 tar man, som Lars Gustafsson nämnde, upp frågan om ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning. Socialdemokraterna vänder sig inte i den reservationen mot något förslag från regeringen utan från UHÄ. Ämbetsverket har föreslagit att utöver den allmänna och särskilda behörigheten till forskarutbildning skall för antagning fordras att den sökande bedöms "äga sådan förmåga i övrigt som behövs för att genomgå utbildningen".

Nu är den fråga som Lars Gustafsson var inne på föremål för prövning inom regeringskansliet, och när så är fallet brukar vi inom utskottet hänvisa till det, och sedan får vi föra debatter här i kammaren när eventuella förslag kommer. Det är egentligen det som är skillnaden mellan utskottsmajoriteten och minoriteten – att vi från majoritetens sida tycker att det är rimligt att också den här frågan, som ämbetsverket tagit upp, blir föremål för en seriös prövning.

I reservation 3 säger socialdemokraterna att frågan om resurser för handledning av forskarstuderande bör bli föremål för samlade konkreta överväganden. Detta vill man att riksdagen skall ge till känna.

Det är något oklart vad socialdemokraterna avser att man skall göra.

*Högskola och
forskning*

Konkreta övervägningar görs fortlöpande utan att några tillkännagivanden görs. I budgetpropositionen föreslås konkret att basresurserna för forskning- en skall öka inom flertalet fakultetsområden. Det är medel som man kan disponera för att bl. a. bestrida kostnader för handledning. Dessutom föreslås en ökning av antalet utbildningsbidrag. Vi menar från utskottsma- joritetens sida att de här åtgärderna är ägnade att förbättra förhållandena inom forskarutbildningen. Vi pekar också på att det går att göra en hel del lokalt för att förbättra situationen för de forskarstuderande och att UHÄ arbetar vidare med den frågan. Detta är motiveringarna för att utskottets majoritet inte anser att något uttalande bör göras med anledning av det socialdemokratiska motionsyrkandet.

Till sist vill jag citera några meningar ur budgetpropositionen, där utbildningsministern säger följande:

”Utbildning och forskning är verksamheter som riktar sig mot framtiden. Genom bl. a. dem skapar vi förutsättningar att tillgodose kommande behov, lösa framtida problem och främja utvecklingen av ett väl fungerande samhälle. Jag har under de senaste åren i propositioner och i andra sammanhang ofta haft anledning att stryka under detta. I en ekonomisk situation som fordrar en skärpt hushållning med resurser, en effektivare användning av dem och besparingar är det enligt min mening utomordentligt angeläget att på nytt betona den vitala roll utbildningen och forskningen har för samhällsutvecklingen. Det är också angeläget att på nytt framhålla de långsiktiga verkningar som förändringar i utbildningens och forskningens verksamhet för med sig.”

Jag har tolkat vad Lars Gustafsson sagt tidigare här så, att han i stor utsträckning instämmer i de här tankegångarna i budgetpropositionen. Även det som Christina Rogestam var inne på rimmar mycket väl med vad som står i budgetpropositionen. Det är faktiskt på det sättet – trots att det finns motsättningar och vi har haft diskussioner på enskilda punkter – att samstämmigheten numera är mycket stor mellan de politiska partier som är representerade i utbildningsutskottet när det gäller vikten av forskning och utveckling.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 11 LARS GUSTAFSSON (s)-replik:

Herr talman! Det är klart att det ofta brukar vara så som Jörgen Ullenhag säger att man – när en fråga är föremål för prövning i regeringskansliet eller annorstädes – nöjer sig med det och väntar på att prövningen fullbordas och att det kommer ett förslag till riksdagen. Men det kan finnas fall där man bedömer att det är så meningslöst att arbeta med den fråga som är föremål för prövning att man vill göra en markering redan på ett tidigt stadium. Det här är faktiskt en sådan fråga.

Nu har både jag och Jörgen Ullenhag läst upp UHÄ:s förslag till komplettering av behörighetskraven för forskarutbildning, och de som lyssnat till oss eller senare tar del av det anförda i skrift måste ändå göra

reflexionen: Är det vettigt att över huvud taget pröva detta?

Jörgen Ullenhag säger att regeringspartierna tycker att förslaget bör bli föremål för en seriös prövning. Men är det verkligen vettigt att pröva sådana här allmänt hållna fraser? Jag är förundrad över att den borgerliga majoriteten vill öda arbete på det, men det kan ju vara regeringens sak vad den lägger ner arbete på i ett regeringskansli. Jag tycker inte att man borde lägga ned arbete på att pröva den här frågan, utan jag tycker att man borde vara överens om att det, om någonting skall ändras, borde läggas fram mer precisa förslag. Behörighetskravens utformning är viktig. De studerande skall ur den kunna läsa ut vad det är som verkligen krävs av dem. Men sådana här allmänt hållna fraser säger ingenting. Det är ju någon människa som skall pröva om de studerande uppfyller de här allmänt hållna kraven, och där är det verkligen utrymme för godtycke. Jag har aldrig sett några formuleringar av sådana här krav som varit till den milda grad allmänna och ägnade att ge utrymme, för godtycke.

Det är bakgrunden till att vi redan nu tycker att man kan stoppa sådant här elände.

Jörgen Ullenhag kommer tillbaka till detta att vi begär konkreta förslag. Ja, det är klart att vi hos ämbetsverket måste begära konkreta förslag. Utskottet har ju en gång gjort ett uttalande, en beställning, och sedan händer ingenting. Ämbetsverket i fråga, UHÄ, påpekar att det finns ett behov men kommer inte med något förslag. Då kräver vi naturligtvis att man på den här punkten skall lägga fram preciserade förslag som vi kan ta ställning till. Det är vad vi kan göra i denna situation.

Citatet ur budgetpropositionen, som Jörgen Ullenhag läste upp, har jag i och för sig ingen invändning mot. *Det intressanta blir egentligen: Är man beredd att ordna resurser för forskning och högre utbildning och även grundläggande utbildning? Det är testet på hur mycket av vikt man lägger vid forskning, forskarutbildning och grundläggande högskoleutbildning.*

Anf. 12 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson säger att UHÄ:s förslag inte är värt en seriös prövning. Då har han på den punkten en helt annan uppfattning än flertalet remissinstanser, för innan UHÄ lämnade in sitt förslag till regeringen gick det ut på remiss, och omkring 50 av de remissorgan som svarade instämde i princip i förslaget, medan 15 var negativa. Under sådana förhållanden är man ändå skyldig, tycker jag, att göra en seriös prövning. Sedan får riksdagen återigen ta ställning till ett förslag om en förändring, om det nu kommer ett sådant förslag, och t. v. gäller faktiskt de bestämmelser som vi har i dag.

Beträffande ökade resurser för handledning av forskarstuderande är det viktigt att peka på att det har skett en förstärkning. Enbart för budgetåren 1980/81 och 1981/82 har fakultetsanslagen förstärkts med ungefär 35 milj. kr. Det är då lokala beslut om fördelning som avgör vilka resurser som kommer att stå till förfogande för forskarhandledning inom olika områden.

Härtill kommer att ett antal nya utbildningsbidrag har tillförts både detta år och tidigare år.

Regeringen har alltså lagt fram konkreta förslag och är medveten om problemen, och man har vidtagit åtgärder för att förbättra situationen.

Det är mot denna bakgrund som det inte ter sig särskilt meningsfullt att stödja den socialdemokratiska motionen och reservationen på denna punkt.

Anf. 13 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Det må vara som Jörgen Ullenhag säger, att många remissinstanser har tyckt att det här är bra och att man därför bör pröva saken i regeringskansliet, medan få varit negativa. Jag måste säga att jag alldeles oavsett detta anser att det är konstigt att så många kan vara positiva till en sådan här allmänt hållen formulering. Jag utgår från att det bland remissinstanserna finns många som hör hemma i den högre utbildningens och forskningens värld, och att de tycker att det är ett bra behörighetskrav förundrar mig faktiskt.

Alldeles oavsett vad dessa remissinstanser tycker, så fortsätter vi att anse att det här är ett krav som inte bör gå vidare därför att det är så dåligt. Jag är som sagt mycket förundrad över att så många kan ställa upp bakom sådana här krav. Knappast på något annat område skulle man tillåta så oprecisa krav som man tydligen tycks acceptera här. Det är med beklämning jag konstaterar att så är fallet.

Anf. 14 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara till sist kort konstatera att vi har möjlighet att återigen ta upp den här diskussionen, om det efter den seriösa prövning som nu görs skulle komma ett förslag, och vi har ingen anledning att i dag här i kammaren föra en ingående diskussion om detta. Frågan är föremål för prövning, och på vanligt sätt har utskottet hänvisat till detta samt mot den bakgrunden avstyrkt förslaget i den socialdemokratiska motionen, som följts upp i reservationen på denna punkt.

Anf. 15 ARNE GADD (s):

Herr talman! I motion nr 966 har Hans Alsén och jag motionerat om insatser för att få till stånd forskning av permanent karaktär om kooperationen – kooperationen som idé, folkrörelse och företagsform.

Vi har fått motionen avstyrkt, men avstyrkt med vad man brukar kalla en positiv skrivning. Utskottet säger i sitt betänkande nr 20, s. 11: "Mot bakgrund av utbildningsutskottets tidigare uttalanden utgår utskottet ifrån att frågan om uppbyggnad av forskning om kooperation kommer att ingå i de överväganden som görs i samband med FRN:s och regeringens arbete med propositionen." Det måste vara 1982 års forskningspolitiska proposition som utskottet syftar på. "Utskottet anser därför inte att riksdagen nu skall begära ett förslag av regeringen. Motion 1980/81:966 bör därför avslås av riksdagen". säger utskottet vidare. För detta tackar vi faktiskt.

Men det finns två skäl, inte för avslag utan till att jag helt kort vill ta till orda när kammaren nu slutligen skall behandla motionen. Dels gäller det

motionens direkta syfte, nämligen att få till stånd forskning om kooperationen, dels gäller det också ett centralt problem kring hur riksdagen skall bete sig när nu statsmakterna kommer att ta för vana att särbehandla forskningen genom en rullande femårsplanering i en speciell proposition vart tredje år, en gång per valperiod.

När det gäller den första frågan är det egentligen ganska märkligt att Sverige inte sedan länge haft en väl organiserad forskning kring kooperationen. I många andra länder bedrivs en nog så intensiv forskning om kooperationen. Genom konsumentkooperationens betydelse i Sverige under lång tid – ett sekel kan vi väl säga – har vi i Sverige en rik erfarenhet av företagsformen. I vårt land förs sedan många år en livlig diskussion om företagsdemokratin. Självfallet har kooperationen mycket att bjuda i det sammanhanget, inte minst i tider av svåra och djupgående företagsekonomiska kriser. Ett fördjupat och systematiskt studium av kooperationen borde kunna ge åtskilligt.

Intresset för att bistå utvecklingsländerna är också sedan lång tid betydande. Vi känner alla till att den kooperativa företagsformen kommit att bli väldigt vanlig när dessa länder nu försöker skapa en ekonomisk tillväxt. Nog borde svensk kooperation kunna ha åtskilligt att ge även i dessa sammanhang. Den ger redan mycket genom sina intensiva kontakter internationellt, men en systematiskt bedriven forskning vid våra universitet skulle effektivisera utbytet, tror vi motionärer.

Det andra skälet till att jag tar till orda gäller en mer övergripande forskningspolitisk fråga: Kan universiteten över huvud taget göra någon nytta när det gäller att ge kunskap av betydelse för den politiska beslutsprocessen? Om de skulle kunna det, hur bör den forskningen organiseras?

Sedan någon tid har universitetet i Linköping och den filosofiska fakulteten där blivit kända för sin "temaforskning". Genom att medvetet organisera forskningen i teman, knutna till forskningens mål, försöker man i Linköping få till stånd en samhällsrelevant forskning. Linköpingsförsöken bör även i fortsättningen mötas med generositet av statsmakterna, tycker vi.

Men vi vet att ett s. k. tema blir inaktuellt – i varje fall blir det inaktuellt om forskningen är framgångsrik. Det som inte blir inaktuellt är den ämnesinriktade forskningen, eftersom "ämnet" är mer tidlöst än "temat".

Skulle man medvetet kunna organisera ett månginstitutionellt samarbete vid våra äldre universitet, borde också dessa kunna bidra till en s. k. samhällsrelevant forskning.

En forskning om kooperationen som företagsform, idé och folkrörelse innefattar en stor mängd traditionella forskningsdiscipliner. Rimligen kunde företagsekonomien bidra i ett sådant månginstitutionellt samarbete. Säkert skulle också den existerande företagsekonomiska forskningen må bra av att brottas med begreppet ekonomisk rationalitet, när detta inte uttrycks i vinstmaximeringsprinciper utan som det uttrycks i den kooperativa företagsformen, nämligen "till konsumentens nytta". Rimligen skulle också stats-

kunskapen ha nytta av att analysera hur beslut fattas och påverkar ett företag som arbetar enligt kooperationens principer. Ekonomisk historia och idéhistoria är andra discipliner som kunde utnyttjas, om man organiserade ett månginstitutionellt samarbete inom de traditionella universiteten för forskning om kooperationen.

När vi nu väntar på den första forskningspolitiska propositionen, som skall komma våren 1982, står vi inför den gamla frågan om vad som skall komma först: hönan eller ägget. I det här sammanhanget gäller det om riksdagen skall vara med och initiera ett forskningspolitiskt program eller om det räcker med att tjänstemännen i utbildningsbyråkratin svarar för initiativen. För egen del tycker jag att utbildningsutskottet mycket väl hade kunnat ta chansen att uttrycka en mening om hur ett forskningsprogram kring kooperationen kunde se ut – dvs. nämna ett par frågeställningar som man tycker är viktiga, som forskningen borde analysera och som kunde vara till nytta i det fortsatta beslutsarbetet här i riksdagen. Alldeles omöjligt borde det ju inte ha varit, eftersom kooperationen faktiskt berör frågor såväl om företagsdemokrati som om biståndet till utvecklingsländerna. Dessa frågekomplex är ju vi i riksdagen rätt vana vid att behandla i andra sammanhang.

Herr talman! Utskottet har avstått från att ta ett initiativ. Det var synd. Forskningspolitiken borde kunna bli något som kunde användas för att få fart på Sverige igen. När man tror på det, då tycker man att riksdagen borde vara på hugget. Forskning om kooperation som idé, företagsform och folkrörelse kunde ha varit ett lämpligt testexempel. Har jag rätt i min bedömning, så kommer säkert framtida behandlingar av forskningspolitiska propositioner att bli fylligare än den som nu återfinns i utbildningsutskottets skrivning kring motionen 966.

Det fina med utskottets skrivning är dock att den är positiv. Med det får vi motionärer låta oss nöja. Jag yrkar naturligtvis bifall till utskottets skrivning i den här delen liksom jag ansluter mig till de socialdemokratiska reservationerna. Men jag hoppas därvid att ett framtida forskningsarbete vid våra universitet kommer att ske i nära samarbete med kooperationen, såväl konsumentkooperationen som producentkooperationen. Detta är viktigt för saken. Det är också viktigt för forskningens finansiering, och det är ju värt att framhålla både av principiella skäl och, i dag, av statsfinansiella.

Anf. 16 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag har självfallet stor respekt för Arne Gadds engagemang när det gäller kooperativ forskning. Jag tycker också att det är värt att konstatera att det faktiskt har hänt en hel del på det här området, inte bara i utskottsskrivningar utan också när det gäller den verkliga forskningen. Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet har man kunnat märka ett växande intresse för forskning om kooperationen. Man kan tala om att forskning kring kooperationen under slutet av 1970-talet fått en nystart, och f. n. bedriver i vårt land ca 50 forskare på doktorandnivå eller högre forskning som rör kooperationen. I dag kan man inte hävda att vi jämfört

med de nordiska länderna i övrigt ligger på en låg nivå när det gäller kooperativ forskning. Det har alltså under senare år hänt ganska mycket.

När det sedan gäller temaforskning i Linköping är utskottet väl medvetet om vad som händer där. Det är inget tvivel om att det är en mycket intressant forskning, som har fått stöd både i budgetpropositioner och i utskottsbetänkanden under tidigare år. Den temaforskningen är egentligen från början inspirerad av en forskning som bedrivs vid University of Wisconsin i Green Bay i Förenta staterna, och utskottet har faktiskt på plats studerat denna. Man har alltså all anledning att ge den forskningen sitt stöd, och det har också skett.

I övrigt konstaterar jag att utskottet på den här punkten är helt enhälligt.

Anf. 17 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! I flera av de motioner som utbildningsutskottet har behandlat i år talas varmt om högskolornas och utbildningens roll för ett speciellt län eller en viss ort. Men det kan vara svårt att förstå vad uttryck som "regional spridning av högskoleresurserna" eller "prioritering av nya högskolor" eller "allmänna utbildningspolitiska insatser" egentligen innebär för människorna, jobben och utvecklingen.

Vad högskola och forskning *kan* betyda vill jag beskriva med hjälp av ett par exempel, som bygger på två – tyvärr alltför vanliga – företeelser i Värmland: ungdomsarbetslöshet och företagsnedläggningar.

För några år sedan skrev SSU-distriktet till högskolan i Karlstad och bad om hjälp med att studera och kartlägga olika åtgärder mot ungdomsarbetslösheten samt sociala problem bland arbetslösa ungdomar. Utifrån ett praktiskt ungdomsarbete, där dessa problem dök upp, fördes frågor och idéer vidare till högskolan, som bearbetade och utvecklade dem. Det blev så småningom ett forskningsprojekt, som har använts i flera sammanhang. Förhoppningsvis skall ännu fler tillgodogöra sig resultatet.

Under många år och vid många tillfällen har de anställda blivit "överkörda" vid företagsnedläggningar och strukturomvandlingar. Ibland har nedläggningsbeskeden kommit via tidningsrubriker.

De fackliga organisationerna har stått maktlösa inför företagens planer och hot. Arbetslösheten har förvärrats.

På hösten 1979 träffades fackligt folk och forskare i Värmland för att under två dagar diskutera hur facket skulle ta till vara den resurs som högskolan är. I dag kan LO-distriktet skicka fackliga förtroendemän till högskolan. Ett tjugotal har läst om "strukturförändringar inom en region". Fyra forskningsprojekt om värmländskt näringsliv och fackets roll i utvecklingen pågår.

Det handlar alltså om att mobilisera och ta till vara människors kunskapsförst, idéer och viljestyrka. Högskoleutbildning kan hjälpa värmlänningarna att angripa länets problem på egen hand och via de fackliga organisationerna. Den regionalpolitiska betydelsen av utbildning och forskning blir egentligen tydligare och tydligare.

Det här var – låt mig säga så – en utförlig kommentar till det

socialdemokratiska särskilda yttrandet om utbildningsinsatser i Värmland. I vår Värmlandsmotion har vi försökt beskriva vad även lärarutbildning, yrkesteknisk och teknisk-naturvetenskaplig utbildning betyder för länet. Den betydelsen känner naturligtvis utbildningsutskottet till, och den formella beslutsgång som redovisas i betänkandet är också riktig. Vad vi nu förutsätter är alltså att berörda högskole- och länsmyndigheter tar initiativ till en utbyggnad av högskoleutbildningen i Karlstad.

Herr talman! Avslutningsvis ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Mom. 1 (målsättningar för den högre utbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 18 för motion 1319 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (den totala antagningskapaciteten i högskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 157 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (ändring av behörighetsbestämmelserna för forskarutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 157 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (ökade resurser för handledning av forskarstuderande)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 157 för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (avskaffande av betygen inom högskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 18 för motion 1319 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (avskaffande av kårobligatoriet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 18 för motion 1319 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Folkpensioner

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:26 med anledning av förnyad behandling av proposition 1980/81:100 i vad avser anslag till folkpensioner.

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Anf. 18 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Den förestående voteringen gäller bl. a. den viktiga frågan om de ändrade reglerna för beräkning av basbeloppet. Med hänvisning till de debatter som förts om denna fråga och de socialdemokratiska kraven om ett återställande av pensionernas fulla värdesäkring ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 samt på övriga punkter bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Anf. 19 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag hänvisar till debatten som hölls den 1 april och yrkar bifall till vpk-motionen 925.

Anf. 20 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5 vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 21 GÖSTA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 5.

Utskottets hemställan återfanns i socialförsäkringsutskottets betänkande 21, punkt 1.

Mom. 1 och 4 (ändrade regler för beräkning av basbeloppet)

I en förberedande votering biträdades reservation 1 av Sven Aspling m. fl. med 143 röster mot 18 för motion 925 av Lars Werner m. fl. 157 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 158 för reservation 1 av Sven Aspling m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (reallöneanknutet pensionssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 150 för reservation 3 av Sven Aspling m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (det sociala reformarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 62 för reservation 4 av Gösta Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (pensionstillskott vid undantagande från ATP)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 123 för reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
22 april 1981

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1980/81:23 med anledning av förnyad behandling av motioner om avfallshantering.

Avfallshantering

Anf. 22 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Med hänvisning till den argumentation som framfördes från socialdemokratiskt håll vid kammarens behandling av motionerna om avfallshantering den 26 mars vill jag härmed yrka till bifall till reservationerna 1 och 2 vid utskottets betänkade. De är likalydande med dem som var fogade vid utskottets betänkande nr 19.

Anf. 23 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till vpk:s argumentation vid tidigare debatt i detta ärende yrkar jag bifall till vpk-motionen 1094 i förevarande del, dvs. till yrkande 4 i motionen.

Anf. 24 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt som vi förde om avfallshanteringsfrågorna för några dagar sedan ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Utskottets hemställan återfanns i jordbruksutskottets betänkande 19.

Mom. 2 (central anläggning för behandling av miljöfarligt avfall)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1094 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (mellanlagrings- och mottagningsstationer för miljöfarligt avfall)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 158 för reservation 1 av Svante Lundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (återvinning av avfallspapper)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 158 för reservation 2 av Svante Lundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Utbildningsbidrag för doktorander, m. m.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Utbildningsbidrag
för doktorander,
m. m.*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:21 om anslag till centrala och regionala myndigheter för högskolan, m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 25 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 26 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 21 har vi från socialdemokratiskt håll fogat en reservation. Den gäller utbildningsbidragen till doktorander.

Nu – som tidigare – är vi beredda att öka stödet till doktoranderna utöver vad den borgerliga regeringen vill.

Nu – som tidigare – föreslår vi att detta stöd ökas både vad det gäller beloppet per år och antalet bidrag. Vi föreslår att beloppet ökas från 48 840 kr. till 51 400 kr. per år. Antalet bidrag föreslår vi ökas med 200 från 1 510 till 1 710, dvs. med 110 mer än vad regeringen föreslår.

Nu – som tidigare – har vi fått avstyrkan av våra förslag i utskottet.

Avstyrkan beträffande antalet bidrag sker med hänvisning till det statsfinansiella läget, och då brukar det i regel inte vara meningsfullt att fortsätta debatten. Jag utgår t. v. från att så är fallet också nu.

Avstyrkan beträffande höjningen av bidragsbeloppet sker däremot med hänvisning till att lärartjänstutredningens förslag bereds i regeringskansliet. Mig veterligt finns det inget som hindrar att man höjer bidragsbeloppet fastän lärartjänstutredningens förslag prövas. Även om det i denna prövning ingår frågor som berör studiefinansieringen kan ju den prövningen inte besväras eller försvåras av att bidragsbeloppet höjs.

Jag tolkar den borgerliga utskottsmajoritetens formulering på denna punkt som uttryck för att man inte prioriterar stödet till doktorander särskilt högt. Hade det inte varit enklare att använda det statsfinansiella läget som avslagsmotiv också här?

Ja, herr talman, med denna vänliga och retoriska fråga som avslutning ber jag att få yrka bifall till reservationen till utbildningsutskottets betänkande 21 och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 27 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! I det här betänkandet har utskottet tagit ställning till ett delyrkande i vpk-motionen 1319, där vi kräver att det s. k. högskoleprovet avskaffas. I betänkandet nr 20, som vi nyss har slutbehandlat, ingick vpk:s yrkande om att betygen skall tas bort. Högskoleprovet är ett studielämplighetsprov vid antagning till högre studier och mäter i stort sett samma saker som betyg från gymnasieskolan. Jag har redan vid behandlingen av

betänkande nr 20 redogjort för vpk:s hållning till graderade betyg inom högskolan. Den hänger samman med vår uppfattning att betyg inte hör hemma i skolsystemet över huvud taget, om man vill att skolan skall uppfostra och utbilda för samarbete och inte för konkurrens, för ett samhälle där demokratin har trängt igenom även i arbetslivet och det ekonomiska livet.

Det finns inte anledning att ånyo utveckla argumenten i den här frågan. Jag yrkar därför, herr talman, under punkten 1, Universitets- och högskoleäm- betet: Förvaltningskostnader, bifall till vpk-motionens krav på avskaffande av högskoleprovet.

Anf. 28 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! I den socialdemokratiska reservationen föreslås, som Lars Gustafsson nyss nämnde, en ytterligare uppräknig av antalet utbildnings- bidrag och en höjning av beloppet.

Som jag i en tidigare debatt i dag har nämnt har antalet utbildningsbidrag ökat också enligt regeringens förslag. En ökning har skett även tidigare år. Av statsfinansiella skäl kan vi från utskottsmajoritetens sida inte tillstyrka en ytterligare ökning utöver den föreslagna.

Utskottet kan inte heller ansluta sig till förslaget om ett beslut om en ökning av bidragsbeloppet. Det är väl, Lars Gustafsson, inte särskilt märkligt att man, när man bereder lärartjänstutredningens förslag och tar del av de remissyttranden som kommit in, inte är beredd att nu utöka utbildningsbi- draget. Vi brukar ofta göra så att när en utredning pågår avvaktar vi med ytterligare förändringar tills prövningen är klar. Det är helt i konsekvens med detta som utskottsmajoriteten har förordat avslag på den socialdemokratiska motionen.

Så till sist ett ord till Raul Blücher. Hans yrkande är i och för sig konsekvent, eftersom han vill avskaffa betygen. Låt mig bara säga att högskoleprovet, som är frivilligt, används som ett urvalsinstrument vid antagning till högskolan för kvotgruppen IV. Enligt uppgift återopades provet vid ansökningar inför vårterminen 1980 av omkring en tredjedel av de sökande i kvotgrupp IV. Det finns alltså bland de studerande ett betydande intresse för detta högskoleprov, och det är motiveringen för att utskottet enhälligt har föreslagit att högskoleprovet skall finnas kvar.

Herr talman! På samtliga punkter yrkar jag bifall till utskottets hemstäl- lan.

Anf. 29 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jörgen Ullenhag sade att det inte var något märkligt i att man låter bli att göra någonting när man bereder ett förslag från en utredning. Nej, märkligt är det kanske inte, men vi har på socialdemokratiskt håll frågat om det skulle försvåra prövningen om man nu gav sig på att höja beloppen. På den frågan fick jag inget svar.

Med hänsyn till de försämringar i villkoren i övrigt som har förekommit, så är det väl ändå inte oskäligt att göra den här uppräknigen, som egentligen är

ganska blygsam. Hur det skulle behöva påverka prövningen av lärartjänstutredningens förslag har vi från socialdemokratiskt håll litet svårt att förstå. Enligt vår mening borde man således ha kunnat gå med på denna blygsamma uppräknig, alldeles oavsett beredningen av lärartjänstutredningens förslag.

Anf. 30 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Det bör nämnas att utbildningsbidraget för doktorander grundas på en ersättning som ligger mitt emellan det högsta och det lägsta beloppet för utbildningsbidrag i arbetsmarknadsutbildningen. Det är på den nivån som majoriteten fortfarande ligger kvar.

Sedan vill jag bara lägga till ytterligare en sak när det gäller antalet bidrag, som ju också tas upp i den socialdemokratiska motionen. Den av regeringen föreslagna ökningen, som utskottsmajoriteten ansluter sig till, är 90. Det innebär en ökning av utbildningsbidragen för doktorander med 240 sedan budgetpropositionen år 1978 behandlades. Det här är alltså ett prioriterat område; detta sagt inte minst mot bakgrund av den knappa ekonomiska situationen i stort.

Anf. 31 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Med anledning av det sista som Jörgen Ullenhag sade kan jag nog bara göra den kommentaren att det här är ett område som prioriteras ännu mer av oss än av regeringen.

Punkt 1

Mom. 1 (avskaffande av högskoleprovet)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för motion 1319 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 6

Mom. 1 (utbildningsbidrag för doktorander)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 156 för reservationen av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Utbildningsbidrag
för doktorander,
m. m.*

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:22 om anslag till driften av grundskolor m. m. och gymnasieskolor, m. m. (prop. 1980/81:100).

Anf. 32 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Detta betänkande är ganska svårt att läsa för den som inte har arbetat med det. Och det måste tyvärr också vara rätt komplicerat att läsa det, eftersom det handlar om den diskussion vi hade i riksdagen i höstas. Regeringen föreslår att man skall ta ifrån kommunerna 2 % av statsbidragen till lärarlöner för grundskola och gymnasieskola. Men samtidigt har man ändrat litet grand på förslaget från i höstas och låter ungefär en fjärdedel gå tillbaka till kommunerna igen i form av särskilda åtgärder på skolområdet. Det gör att det blir ganska komplicerat att därvid också väga in den socialdemokratiska motionen. Det blir många att-satser, men bakom den komplicerade tekniken ligger, herr talman, den för kommunerna bistra verkligheten att den borgerliga regeringen kraftigt minskar anslagen till skolväsendet. När man dels tar bort pengar och dels lägger till särskilda åtgärder blir det ungefär 295 milj. kr. som kommunerna berövas av den borgerliga regeringen och utskottsmajoriteten.

Vi hade en lång debatt om det här i höstas, och det finns ingen anledning att nu upprepa samtliga argument som framfördes då. Jag vill bara passa på tillfället att vända mig till den moderata skolministern med ett par frågor.

I anförande efter anförande av statsrådet Mogård har det framgått att statsrådet tycker att skolan egentligen blir bättre om man minskar antalet anställda i den. Det är inte bara på den här punkten som besparingar förekommer, utan också på andra punkter har anslagen från staten till kommunerna minskat. Hur länge kan man hålla på med att minska anslagen till skolan, så att skolan fortfarande blir allt bättre och bättre av det? Var kommer den kritiska punkten, då katastrofen drabbar skolväsendet? Vad har regeringen ytterligare för planer i bakfickan när det gäller att attackera den svenska skolan? Vi har läst att det skall göras besparingar på ytterligare en mängd miljarder – 12 miljarder har nämnts i ett sammanhang. Kommer skolan då att drabbas?

Vi socialdemokrater är i dag beredda att acceptera en viss omfördelning av statsbidraget, på det sättet att särskilda åtgärder riktas till de kommuner som är speciellt utsatta. Det är framför allt storstadskommuner men också vissa andra. Vi accepterar alltså den delen av regeringsförslaget, som innebär att man från det generella statsbidraget för över en viss del till särskilda åtgärder på skolans område. Vi tycker att beloppet t. o. m. bör ökas och föreslår 40 miljoner mer. När man lägger till och drar ifrån handlar skillnaden mellan oss vid det här tillfället om exakt 294 miljoner – pengar som enligt socialdemokratisk uppfattning skolan måste ha. Oron växer, kommunernas ekonomiska situation är utomordentligt betryckt, och man har inga möjligheter att ersätta det bortfall som det minskade statsbidraget innebär.

Jag har tittat tillbaka på vad jag minns av mitt långa politiska liv, på hur högern och vi socialdemokrater genom åren har fört en debatt om kvaliteten i skolan, en debatt om resurserna i skolan. Och där har det varit ett ständigt återkommande högerkrav att man skulle anvisa pengar så att skolan fick fler lärare. Klasserna var för stora, sades det, det medverkar till oro osv. Jag har ibland lekt med tanken, herr talman, på vad som hade hänt om jag i valrörelsen 1976, som ledde fram till en borgerlig regeringsmajoritet, hade antytt att en eventuell moderat skolminister skulle bli den störste nedrustaren av skolan i modern tid. Då hade ingen trott mig! Jag skulle säkerligen ha fått utstå oerhörda angrepp och motangrepp från moderat sida.

Nu har vi, mina damer och herrar, erfarenhet av vad som hänt. Och i statsrådsbänken sitter den person som är den störste nedrustaren av skolan i den moderna historien. Jag tycker att det finns anledning att inför kommunalmän och andra notera detta, samtidigt som problemen i skolan torde bli allt större.

Herr talman! Britt Mogård och jag hade i höstas också en debatt om avgifter i skolan. Några kommuner övervägde då att införa olika typer av avgifter, och jag bad statsrådet säga om hon tyckte det var bra med avgifter eller inte. Jag fick inte fram något svar, hur jag än försökte. Nu har vi socialdemokrater, och också vpk, i år i riksdagsmotion aktualiserat frågan och begärt att riksdagen skall göra ett uttalande mot avgifter i skolväsendet. Jag måste säga, herr talman, att jag verkligen är överraskad, inte över att moderaterna går emot yrkandet men över att centerpartister och folkpartister också gör det. Om skolan skall ge service till svensk ungdom måste det väl ändå ske över olika skattemedel. Inte skall vi börja ta betalt av våra barn för skolmaten och andra tjänster som skolan gör dem. Jag tillhör den generation som i min ungdom fick betala för att gå i skolan, och jag vet vilken förödmjukelse och förnedring det var för mig och många kamrater när vi inte kunde betala och fick be att få slippa betala.

Nog hade vi från vår sida väntat oss att få med oss i varje fall något av mittenpartierna på ett uttalande mot avgifter i skolan. Herr talman! Det har vi inte fått, och jag betraktar det som en utomordentligt stor tragedi i hela den här skoldiskussionen.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid utskottets betänkande.

Anf. 33 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Samtidigt som den borgerliga regeringen är i färd med en omfattande ekonomisk omfördelning från de för folkflertalet gemensamma verksamhetsområdena – barnomsorg, skola, sjukvård, kollektivtrafik, utveckling av eftersatta regioner – till storfinans- och exportföretag, till förmån för en ökande kapitalexport, avveckling av svensk basindustri och förvärrad regional obalans, så pågår en offensiv för att stärka borgarklassens ideologiska grepp över samhället.

Till den ekonomiska omfördelningen bidrar den 2-procentiga nedskärning för kommunerna som borgarregeringen nu kräver. Till den kan också

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

elevavgifter i skolorna komma att ge ökande och väsentliga bidrag.

Det är glädjande att båda arbetarpartierna i riksdagen är överens om att tillbakavisa förslagen på de här punkterna. Över huvud taget ligger i betänkandet vänsterpartiet kommunisterna och socialdemokraterna ganska nära varandra på vissa avgörande punkter, och det vore onödigt att här spekulera i om det ena partiet har tagit något fjät åt höger eller det andra åt vänster. Det är inte detta som är frågan. Jag är övertygad om att det i stället är den realitet som vi mött inom våra partier – avspeglad i våra egna medlemsled, avspeglad i uttalanden från många människor som hör av sig, avspeglad i kommunernas reaktioner och i skolfolkets reaktioner på vad som håller på att hända. Det är glädjande att oppositionen åtminstone här kan uppträda stark och enad. Jag är övertygad om att samma bekymmer, samma opinioner har gett sig till känna inom de borgerliga partierna. Men det är som jag har sagt i en tidigare debatt här i dag: Disciplinen är järnhård från höger, och då böjer man sig även i den s. k. mitten.

Till den ideologiska offensiven hör nya signaler från moderaterna om återgång till nivågruppering inom skolan. Dit hör också den borgerliga klasskampspropaganda som Svenska arbetsgivareföreningen sprider även i skolorna. Det är en skicklig propaganda med påkostad typografi och påkostat bildmaterial, förledande och förenklande texter. Det är texter som ger ett sken av objektivitet och opartiskhet – Fakta om Sveriges ekonomi. Vi måste lära oss älska vinsterna. Allt från SAF framställs som om kraven låg i hela nationens och folkflertalets intresse.

Det må nu vara att en del lärare i skolan kanske i bästa fall ändå påpekar för eleverna att detta är en partsinlaga och att det finns andra som har en annan uppfattning om vad som vore bäst för Sveriges ekonomi och om vad som är orsak och verkan i de här sammanhangen.

Men hand i hand med denna massiva propaganda för borgarklassens sak går den nu förda skolpolitikens strävanden att öka företagets inflytande över t. ex. yrkesutbildningen, att slå vakt om alla medel för att sortera eleverna i en elit anpassad för det s. k. näringslivets behov av högutbildad arbetskraft, och de många som får en utarmad utbildning och som avses ingå i den framtida reservarmén för industrins växlande behov.

Samtidigt som storföretag i dag begär att få inrätta egna poliskårer bland sina anställda för att tillvarata sina egna intressen t. ex. vid konflikter, så är det inom skolans område ånyo aktuellt att införa bestraffningssystem. Det gäller att fostra fogliga och kritiklösa arbetare som den krishotade kapitalistiska ekonomin kräver. Ordning och reda uppifrån, på den maktägande klassens villkor.

Ett annat bidrag är de krav på att återinföra en gammaldags auktoritär kristendomsundervisning som framförs i en rad borgerliga motioner. Inte för att den kristna tros- och livsåskådningen i något enda avseende cntydigt tar ställning för storbolagens makt över de arbetande, storfinansens makt över samhället. Men det finns en skrämmande tradition på området, där religionen just har använts på detta sätt, i ett bestämt ideologiskt syfte.

Vi har som svenska medborgare i dag inga särskilda förpliktelser mot

religionsformer och ideologier, som har haft den oinskränkta makten i gångna tider. Därför borde skolan i dag undervisa *om* idéer, religiösa och icke-religiösa, inte *i* en bestämd tolkning av en viss livsuppfattning. Det finns inte heller några övertygande skäl för att undervisningen om den kristna religionen skall brytas ut ur sina historiska och aktuella sammanhang, integrerat i samhällsorienteringen.

Detta är skälet bakom vpk:s upprepade krav på att religionskunskapen *som särskilt ämne* skall avskaffas. Det innebär inte att avskaffa religionskunskapen. Den har sin plats i undervisningen, precis som en saklig undervisning om marxismen skulle ha eller humanismen eller andra alternativ, som kan ha betydelse i vårt samhälle.

Herr talman! Kommande vpk-talare kommer i den här debatten att närmare gå in på våra motionsyrkanden. Med det anförda yrkar jag nu bifall till samtliga i betänkandet aktuella vpk-motioner med ett par mindre undantag, som gäller yrkande 7 i motion 1317, vilket tillgodoses vid bifall till reservation nr 1 i denna del, och yrkande 6 i samma motion, som är tillgodosett vid bifall till reservation nr 3 avseende moment 46.

Anf. 34 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! I det här anförandet kommer jag att i första hand beröra de socialdemokratiska reservationerna. Jag har då inte för avsikt att speciellt fördjupa mig i frågan om den 2-procentiga besparingen och dess eventuella konsekvenser, dels därför att vi redan i samband med behandlingen av besparingspropositionen i höstas utförligt redovisade utskottsmajoritetens syn på frågan, dels därför att statsrådet Mogård i sitt anförande kommer att beröra dessa frågor. Dessutom kommer andra företrädare för utskottet att senare ta upp delar i den första reservationen.

Låt mig ändå något beröra fördelningsprinciperna för den nya länskolnämndsresursen. I reservationen säger man att skolproblem är särskilt vanliga i anslutning till storstäderna och i nybyggda stadsdelar i andra kommuner. Sedan föreslår man att en ökad andel av resurserna ges till de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Men hur går det då för de andra kommunerna i andra delar av landet, de med de nybyggda stadsdelarna som också har skolsociala problem? De får ju förhållandevis ännu mindre resurser att dela på! Vad skall vi säga till kommunalmännen i de kommunerna, Stig Alemyr?

Innan jag går över till reservation nr 2 vill jag ändå konstatera att vi i det mesta har en relativt samstämmig uppfattning i de frågor som behandlas i det här innehållsrika betänkandet. Detta förhållande gäller i hög grad även de följande reservationerna. I sak är vi ganska överens, men vi skiljer oss åt när det gäller metoderna.

I reservation 2 krävs att berörd arbetstagarpart skall tillförsäkras inflytande över den utbildning som förläggs till arbetsplats. Detta, menar man, kan ske genom en trepartsöverenskommelse mellan skolan, arbetsgivaren och arbetstagarorganisation.

Detta är ett orimligt förhållande, som vi har provat på tidigare och som vi

vet inte fungerar. Enligt vår uppfattning skall skolan träffa överenskommelse med företaget, och då ser vi företaget som en helhet, inkl. de anställda.

Det interna medinflytande som arbetstagarna har tillförsäkrats i gällande lagstiftning skall utövas inom företaget och kan bl. a. gälla produktionens inriktning, oavsett om man producerar varor, tjänster eller, som i det här fallet, utbildning.

Det mer övergripande inflytandet har arbetsmarknadens parter möjlighet att utöva i yrkesråden och i de lokala och regionala planeringsråden.

När det sedan gäller användningen av de 10 resp. 20 procenten av lönekostnadsdelen för tillsyn, uppföljning, planering etc. vill reservanterna föreskriva att kommunerna skall använda pengarna på ett alldeles speciellt sätt. Vi på vår sida nöjer oss med att ge kommunerna vissa ramar och inom dessa ramar en betydande frihet att lokalt fatta erforderliga beslut. Detta är enligt min uppfattning helt i linje med principerna om en friare resursanvändning i skolan.

Även när det gäller den tredje reservationen är vi överens i sak. Det vore olyckligt om kommunerna valde att avgiftsfinansiera skolmåltider eller andra faciliteter inom skolan. Men den frågan är f. n. föremål för en översyn av skolförfattningsutredningen, och vi finner inte några skäl att föregripa utredningens ställningstaganden. Stig Alemyr brukar vara den förste att hålla på formerna härvidlag.

Låt mig så till sist, herr talman, något kommentera det särskilda yttrandet. Minoriteten vill där för sin del understryka vikten av en långsiktig planering när det gäller gymnasieskolans dimensionering och fördelning på studievägar.

Detta är ett föga imponerande ställningstagande mot bakgrund av att vi, samtidigt som det här yttrandet skrevs, i utskottet behandlade regeringens proposition 107 om den statliga skoladministrationen, där det föreslås treåriga planeringsramar för gymnasieskolan och en mer arbetsmarknadsanpassad utbildning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 35 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Reservation 2 kommer Lena Hjelm-Wallén att tala om enligt den arbetsfördelning vi har gjort upp, så jag besvarar inte Larz Johanssons fråga på den punkten.

Larz Johansson frågar sedan: Vad skall Stig Alemyr säga till kommunalmännen ute i vissa kommuner som inte får det de borde ha? Ett mycket enkelt svar till alla kommunalmän: Om socialdemokraterna fick bestämma i dag, skulle kommunalmännen få 294 milj. kr. mer att fördela och använda i skolan. Gå ut och tala om det, Larz Johansson, så får de se skillnaden mellan centerpartiet och socialdemokraterna i den här skoldiskussionen!

Det finns en mening i Larz Johanssons anförande som väcker mitt hopp, nämligen när han säger att det vore olyckligt om man tog ut avgifter. Det lyckades jag inte klämma ur Britt Mogård i höstas, så det vore väldigt skojigt om hon ville redogöra för om hon tycker att det är ett riktigt påstående eller

inte. Är ni överens på den borgerliga sidan om att det vore olyckligt om man började införa avgifter i skolan? Då är det ett framsteg i den här debatten. Så var det sålunda inte i höstas.

Sedan gör Larz Johansson ett fel. Han döljer sig bakom skolförfattningsutredningen och säger: Vi vill inte uttala oss, eftersom utredningen håller på med de här frågorna. – Det gör den visst inte. Den håller inte alls på med frågan om skolmåltiderna. Den väsentligaste frågan när det gäller avgifterna är om vi skall ta betalt för maten eller inte, och den har inte denna utredning fått i uppdrag att syssla med.

Anf. 36 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Stig Alemyr säger på tal om förändringen i fördelningsprincipen när det gäller länskolnämndsresursen att enligt socialdemokraternas förslag skulle man ändå ha mera pengar. Men faktum är att man i reservationen säger att man har accepterat denna tingens ordning att vi skall återföra en del av pengarna till de kommuner som bäst behöver dem. Sedan ger man sig på fördelningsprinciperna inom de ramarna och säger sig av den resursen vilja föra en betydligt större andel till storstadsområdena. Därmed lämnar man de kommuner i sticket som man i tidigare sammanhang sagt har skolsociala problem, exempelvis orter med stora, nybyggda bostadsområden, och låter dem av den tillgängliga resursen få en mindre andel. Det var det min fråga gällde.

Vad säger vi till de kommunalmännen? Det hjälper inte att säga som Stig Alemyr, att om vi hade haft en annan majoritet i riksdagen skulle vi ha haft mer pengar att fördela. Det är de pengar vi nu har att fördela och de fördelningsprinciper som nu är aktuella som socialdemokraterna i ena sammanhanget säger sig vara överens med oss om och i nästa sammanhang vill förändra.

Anf. 37 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det handlar om de pengar vi nu har att fördela. Men om det socialdemokratiska förslaget följs, så blir summan att fördela 294 milj. kr. högre. Det skulle leda till att de kommuner som Larz Johansson talar om fick en avsevärd mängd pengar ytterligare av staten.

Beträffande pengar till de särskilda åtgärderna vill vi lägga till 40 milj. kr. utöver majoritetens förslag.

Anf. 38 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror det är till föga tröst för kommunalmännen i de aktuella kommunerna att få till svar, att om vi hade haft andra resurser att fördela, så skulle ni ha fått mer pengar. Frågan gäller fortfarande de pengar vi har att fördela. Skall de fördelas så att storstadsområdena får en ytterligare större andel på bekostnad av andra kommuner, som också har skolsociala problem? Det är vad den socialdemokratiska reservationen går ut på.

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Anf. 39 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! I upprop, tidningsartiklar, brev som nu strömmar in till statsråden i regeringen och, det är jag säker på, även till riksdagsledamöterna, står det ofta: "När det ekonomiska läget hårdnar, är det extra viktigt att slå vakt om...". Beroende på avsändare nämns sedan skolan, pensionärerna, barnfamiljerna, hyresgästerna, kulturen, forskningen, egnahemsägarna etc.

Insikten om att överflödets tid är förbi och att utgifterna måste anpassas till våra inkomster har förvisso växt, men ännu tycks det vara svårt att också inse att ingen sektor av samhällsverksamheten a priori kan anses fredad från besparingar. De miljardbelopp som måste sparas in kan inte åstadkommas om de mest kostnadskrävande verksamheterna lämnas åsido.

För min del finner jag det opraktiskt att beskärma sig över nedskärningar som ändå – på det ena eller andra sättet – är ofrånkomliga. Opraktiskt men kanske ändå förståeligt. Däremot finner jag det obegripligt att det största oppositionspartiet i detta läge anser sig kunna säga nej till besparingar då det gäller ungdomsskolan – utan att anvisa andra vägar att nå de resultat vi eftersträvar. Och det är enligt min mening direkt oansvarigt och ingenting att skryta med, Stig Alemyr, att nu föreslå ökning av resurserna för ungdomsskolan med tillsammans 294 miljoner. Det tyder på att man ingenting lärt av utvecklingen genom åren. Vi har i dag den mest påkostade skolan bland industriländerna, men problemen har vi inte eliminerat. Det är nämligen inte mera resurser skolan behöver utan en förändrad attityd till skolans uppgift, till skolarbetet och framför allt till eleverna.

Det finns källor att gå till för att få denna bedömning bekräftad. Får jag för benäget studium föreslå SIA-utredningen, kap. 10 p. 2 och den s. k. SIA-propositionen (prop. 1975/76:39) s. 228. Där kan Stig Alemyr få svar på sina frågor till mig. Beträffande gymnasieskolan har åtgärder för ökat ansvar och ökad självverksamhet förordats ända sedan 1960-talet.

Socialdemokraterna föreställer sig möjligen att deras förslag om ökade resurser är något positivt. Det är ju ingen konst att göra en reformbudget om man disponerar stora resurser. Men varifrån kommer deras 294 miljoner? Jo, från lån som ungdomarna sedan själva får betala. Är det troligt att de kommer att tacka oss, om vi in-tecknar framtiden och vräker över dem en överväldigande skuldbörda? Socialdemokraterna är tydligen övertygade om det. Jag tror motsatsen.

Socialdemokraterna vänder sig emot den föreslagna 2-procentiga nedskärningen av statsbidragen till ungdomsskolan, som innebär att kommunerna inte får full kostnadstäckning för lärarlönerna men ändå inte får minska antalet lärare. Det är mot bakgrund av allt tal om standardsänkning befogat att understryka att inte en lärare, inte en lektion, kommer att avskaffas genom den här besparingen. Kommunerna tvingas i stället spara på annat och har självfallet frihet att välja andra områden än skolan.

Socialdemokraterna har uppenbarligen en annan bedömning än regeringen av vad som konstituerar kvaliteten i undervisningen. I sin reservation anför de att begränsningar av statsutgifterna i första hand bör ske genom att staten

minskar egen och av staten specialreglerad verksamhet. De förordar alltså att de besparingar som – förr eller senare, herr talman – måste göras, genomförs genom en minskning av kapaciteten i ungdomsskolan, alternativt en ökning av klasstorleken. Detta finner jag absurt men vill gärna tro att det beror på att man inte tänkt igenom vad man skrivit. Om det hade varit så att staten svarade för skolans alla kostnader kan jag inte tänka mig annat än att det också för socialdemokraterna hade varit uppenbart att besparingarna borde göras på kringkostnaderna, inte på själva undervisningen.

Men socialdemokraternas avvisande av regeringens prioriteringar i detta avseende bottnar möjligen i den starka misstro mot kommunerna – och därmed mot den decentralisering och friare resursanvändning som är det utmärkande draget i dagens skolpolitik och skolutveckling – som kommer till uttryck i deras reservationer. De anser – och går därmed emot sin egen representant i integrationsutredningen – att särskilda medel måste reserveras för handikappåtgärder, eftersom det annars finns risk för att de handikappades behov åsidosätts. De anser det nödvändigt att påpeka behovet av vuxenkontakt i de lägre stadierna. De anser att skolstyrelsen inte kan uppfylla sitt tillsynsansvar beträffande företagsförlagd utbildning utan att arbetstagarorganisationer skall "tillförsäkras inflytande" över utbildningen. De anser att friheten att lokalt bestämma hur medel skall disponeras för planering, uppföljning och tillsyn av sådan utbildning kan missbrukas och vill föreskriva hur medlen skall användas.

Herr talman! Skolväsendet och lärarutbildningen kostar i dag staten ungefär 17 miljarder om året. Jag har redan sagt att denna stora sektor inte kan lämnas åsido när vi nu tvingas göra stora besparingar. Om vi nu vägrar att röra denna sektor innebär det bara att vi vuxna förutsätter att våra barn i framtiden skall betala den utbildning de fått.

Man kan inte spara genom att schablonmässigt minska alla anslag med någon procent. Också i ett restriktivt budgetläge måste vi öka insatserna på vissa områden. De ökningarna måste vi då finansiera med ytterligare minskningar på andra områden. Sparprogrammet är också ett stort omprioriteringsprogram.

Låt mig nämna några exempel!

Regeringen har för det första i budgetpropositionen föreslagit ett helt nytt anslag på 200 milj. kr. för särskilda åtgärder på skolområdet. Hälften av de pengarna är nya och har tagits fram genom besparingar på andra områden. Det är ett riktat anslag till kommuner med särskilt svåra skolproblem; anslaget är ett uttryck för den bärande tanken i SIA-reformen: att fördela knappa resurser till dem som bäst behöver dem. Den politiken måste drivas resolut och konsekvent om vi skall kunna närma oss målet – en likvärdig skola i landet. Det innebär att vissa kommuner inte bara kan kompensera nedskärningarna utan också kan öka sina resurser.

Vi har för det andra en mycket ojämn fördelning av behöriga lärare över landet, vilket leder till en olikvärdig utbildning. Regeringen föreslår 7 miljoner för riktade utbildningar till kommuner med problem. Medlen kommer från besparingar på andra områden. Detta behandlar riksdagen

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

dock först senare.

Vi måste för det tredje modernisera den tekniska och ekonomiska utbildningen genom att satsa på datautbildning. 8 nya miljoner till sådan utrustning i kommunerna motsvaras av besparingar på andra områden.

För det fjärde måste enligt regeringens bestämda mening den höga ambitionsnivån i fråga om antalet utbildningsplatser i gymnasieskolan upprätthållas. Vi måste utöka och förbättra utbildningen på de yrkesinriktade studievägarna, vilket kommer att ställa anspråk på utgifterna för undervisningsmateriel.

För det femte är det angeläget att, också i tider av ekonomisk åtstramning, förbättra villkoren i skolan för de handikappade. Genom omprioriteringar har det varit möjligt att räkna upp de olika anslagen för handikappåtgärder.

Vad debatten i dag borde gälla är om regeringen inom utbildningsanslagen har gjort de rätta prioriteringarna. Att bara säga nej till varje besparing inom dessa 17 miljarder är inget konstruktivt bidrag, vare sig till den ekonomiska politiken i stort eller till skolpolitiken.

Anf. 40 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Britt Mogård upptäckte att jag i mitt anförande ställde två frågor till henne, dels hur hon ser på frågan om avgifter i skolan med hänsyn till vad Larz Johansson sade, nämligen att det vore olyckligt om sådana infördes, dels var den nedre toleransgränsen går när det gäller att ytterligare spara i skolan. Det är ganska orimligt att det ansvariga statsrådet icke svarar företrädaren för det stora oppositionspartiet när sådana frågor ställs.

Vidare säger Britt Mogård att vi nu inte har råd att öka resurserna på det sätt som socialdemokraterna vill. Detta har vi socialdemokrater inte föreslagit. Vi har föreslagit att man skall bibehålla de nuvarande resurserna – de resurser som Britt Mogård vill minska med bortåt 300 milj. kr. Det är detta det handlar om. Jag är också medveten om att man tvingas att prioritera i en tid då det råder ekonomiska svårigheter. Men praktiskt taget alla de som skriver till oss om detta är överens om att ett område som i första hand måste prioriteras är våra barns trygghet, våra barns utveckling. Ja, för hela vårt samhälles framtids skull är det viktigt att man inte försämrar förhållandena i skolan för våra barn. Detta är utomordentligt betydelsefullt från socialdemokratiska utgångspunkter att slå fast.

Vi är beredda att genomföra de rationaliseringar som det är möjligt att göra, om de leder till besparingar. Britt Mogård kan inte ha glömt att vi i höstas ställde upp på att vara med om att spara ganska mycket i gymnasieskolan men med en annan teknik än den som Britt Mogård då föreslog. Nu har man arbetat med detta och har i stort sett kapsejsat i departementet när det gäller att hitta en vettig besparingsmetod på detta område. Vi får möjligen ett förslag om detta i höst. Men vi har ställt upp och vi är beredda att ställa upp för att göra rationaliseringsvinster. Onödiga pengar behöver då inte gå ut. Men huvudmålet måste vara att se till att våra

barns skola är så bra att de får en rimlig utbildning i den.

Det kan väl tilläggas, herr talman, att riksdagen också beslöt detta i höstas. Britt Mogård fick ju bakslag på sitt förslag. Riksdagen avlog då regeringens förslag att spara med 2 %, men Britt Mogård och regeringen respekterar inte det fattade riksdagsbeslutet utan kommer tillbaka nu igen. Det är min förhoppning att riksdagen står fast vid sitt i höstas fattade beslut.

Anf. 41 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag är kanske litet förvånad över att Stig Alemyr nu uttrycker en förhoppning om att riksdagen står fast vid vad han kallar respekt för ett riksdagsbeslut – i realiteten menar han att han hoppas att någon skall trycka fel den här gången också. Jag tycker att det är litet originellt sagt när han kommer med sådana förhoppningar i en riksdagsdebatt.

Beträffande avgifterna vill jag säga att jag i motsats till Stig Alemyr har förtroende för kommunala skolstyrelser och vill lämna dem frihet att göra de prioriteringar de vill. Jag vill inte göra sådana bindande uttalanden som Stig Alemyr vill göra – nu kommer Stig Alemyr att stiga upp och säga att jag är osams med Larz Johansson. Det tror jag faktiskt inte – Larz Johansson uttalar sig fritt om hur han känner det, och jag behåller mina känslor för mig själv, ty jag vill inte påverka kommunerna. Jag tror att de kommer att vara lika ansvarsfulla som de hittills enligt min mening har varit.

Stig Alemyr gjorde stort väsen av att det ansvariga statsrådet vägrade att svara det största oppositionspartiets företrädare när han frågade saker och ting, bl. a. om toleransgränsen. Det är litet ledsamt att upptäcka att Stig Alemyr inte lyssnar på mitt anförande – det kommer ju att tas till protokollet och kan då studeras. Jag svarade nämligen genom att hänvisa till SIA-utredningen och till den SIA-proposition som Lena Hjelm-Wallén framlagt. Om Stig Alemyr studerar vad där står anser jag att vi kan ta upp en diskussion om var toleransgränsen går. Det finns utrymme för diskussioner om elevernas roll i skolan – en diskussion som Stig Alemyr ju aldrig tar upp.

Jag tycker vidare mycket illa om sådana brösttoner som Stig Alemyr kommer med, nämligen att man skall slå vakt om våra barns trygghet och våra barns framtid. Innebär det att Stig Alemyr anser att 33 andra jämförliga industriländer som är långt efter oss i resurssatsningar äventyrar sina barns trygghet och sina barns framtid?

Anf. 42 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Internationella jämförelser av det här slaget är omöjliga att göra. Men jag tycker att vi kan vara överens om att vi tidigare har varit ganska stolta över den svenska skolan och det svenska utbildningsväsendet. Det har varit ett viktigt instrument när vi byggt upp vår höga levnadsstandard. Det som nu kan komma att hända är att vi också genom att rusta ned inom utbildningsväsendet försvårar för oss att upprätthålla en internationellt sett hög standard av trygghet m. m. i vårt land.

Britt Mogård vill inte avslöja sina känslor, sade hon. Jag är inte ett dugg

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

intresserad av Britt Mogårds känsloliv. Jag vill veta om Britt Mogård i likhet med Larz Johansson tycker att det vore olyckligt om vi införde avgifter i skolan. På den frågan kan väl ändå det för skolan ansvariga statsrådet svara ja eller nej. Så fullständigt menlös kan man ju inte vara, när man i övrigt går ut och håller alla möjliga, ofta mycket intressanta och skojiga tal om det ena och det andra. Men när det gäller avgifter i skolan är det förborgat om det är bra eller inte, olyckligt eller inte att införa sådana. På samma sätt förhåller det sig när det gäller den nedre toleransgränsen, där Britt Mogård inte heller kan tala om huruvida regeringen håller på att planera att ytterligare minska statens bidrag till skolväsendet. Om ordet toleransgräns krånglar till det hela för Britt Mogård tar jag bort det och ställer en rak fråga: Avser ni att ytterligare minska statens bidrag till skolväsendet?

Anf. 43 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Stig Alemyr blir originellare och originellare i sina repliker, eller kanske desperatare och desperatare. Jag tror att vi skall meddela UNESCO att företrädaren för det största oppositionspartiet i Sverige anser att internationella jämförelser på utbildningsområdet är omöjliga att göra. Jag tror faktiskt att man skulle vara intresserad av att höra den synpunkten. Det skulle ju då vara meningslöst för UNESCO att hålla på med detta. Men man gör faktiskt sådana jämförelser: jag förstår inte riktigt varför – man har kanske inte talat med Stig Alemyr. Jag vidhåller emellertid att internationella jämförelser är intressanta. Vad som kommer att hända i och med den besparing som vi nu föreslår är att gapet till det land som ligger närmast efter oss på utbildningsområdet kommer att minska något. Det är det som Stig Alemyr, som inte bryr sig om mitt känsloliv men har ett livligt känsloliv själv, kallar för den största nedrustningen i svensk skolhistoria.

Jag föreslår att Stig Alemyr, innan vi ger oss in på en diskussion om toleransgränser – jag förstår ordet – läser de där dokumenten som jag nämnde tidigare. Jag tror att diskussionen skulle vinna på det. Jag tror alltså inte att det är möjligt att i siffror exakt ange var toleransgränsen går. Det skulle inte heller stämma med den skolpolitik som numera förs. Men om det kan vara till någon tröst för Stig Alemyr, kan jag säga att vi i varje fall inte just nu planerar att minska statens bidrag till kommunerna för skolväsendet. Var det ett bra besked?

Anf. 44 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Minskade resurser till skolan är naturligtvis det allvarligaste som drabbar skolan just nu och som är ett direkt uttryck för den borgerliga regeringens prioriteringar. Skolan skall uppenbarligen gå i täten vad gäller minskade resurser. I regeringens ögon är detta inte något beklagansvärt. Man är t. o. m. stolt över sina bravader. Vi socialdemokrater manar till besinning. Att inte satsa på den investering i framtiden som utbildning innebär är en kortsynt besparingspolitik, som kraftigt kommer att drabba dagens unga och samhällsutvecklingen.

Situationen blir än allvarligare genom att skolan drabbas inte bara av de

borgerliga partiernas kortsiktiga åtstramningsorder utan även av att den borgerliga regeringen saknar vilja och förmåga att planera skolutvecklingen. Just nu är detta särskilt slående i vad gäller platsantalet i gymnasieskolan. Jag kommer i mitt anförande att helt upphålla mig vid gymnasieskolfrågorna.

Självklart är situationen med de kraftigt ökade ungdomskullarna en utmaning, som förstärks av att allt fler ungdomar måste söka sig till gymnasieutbildning, eftersom de inte får något jobb på enbart grundskoleutbildning.

Denna situation skulle ha behövt mötas av kraftfulla åtgärder och ett konsekvent handlande. Men det finns knappast någon som arbetar med gymnasieutbildning som är villig att ge regeringen det omdömet. Tvärtom. Det har varit en tröghet i beslutsfattandet, vilket har satt kommunerna i ett nära nog omöjligt planeringsläge.

I stället för att ge tidiga besked om dimensioneringen har regeringen först fattat beslut om ett otillräckligt antal platser för att senare behöva medge ytterligare utbildningsplatser genom s. k. extraramar. För att över huvud taget få del av de extra utbildningsplatserna har kommunerna tvingats anordna det som är lättast, dvs. teoretisk utbildning, särskilt på den sociala linjen.

Det verkar som om regeringen inte har haft klart för sig att det tar lång tid och är mycket kostsamt att bygga ut yrkesinriktad utbildning. Kommunerna behöver all tänkbar stimulans i detta arbete. Att t. ex. avveckla statsbidrag till skolbyggen får ju helt motsatt effekt, något som regeringen borde ha haft klart för sig när man genomdrev denna förändring.

Regeringens eget handlande, eller ofta brist på handlande, har nu lett till att förutsättningarna för att bygga ut den yrkesinriktade utbildningen ute i gymnasiekommunerna är utomordentligt små, samtidigt som vi alla inser att en sådan utbyggnad är helt nödvändig. Skolministern meddelade nyligen i riksdagen att 14 000 platser inom yrkesinriktad utbildning fortfarande inte kunnat läggas ut till gymnasieregionerna. Det betyder att var femte utbildningsplats inom yrkesinriktad utbildning riskerar att frysa inne. Fru Mogård säger själv att det ofta beror på "bristande resurser". Skolministern bekräftar alltså den socialdemokratiska kritiken mot den borgerliga skolpolitiken.

Detta skedde f. ö. också när skolministern före påsk i ett pressmeddelande förutskickade ytterligare 2 000 platser som extra ram åt gymnasieskolan. Ryckigheten i planeringen fortsätter, samtidigt som skolministern gör allt för att kasta skulden på de mycket hårt prövade kommunerna.

Flickorna drabbas särskilt hårt av den här situationen. Regeringens nedskärningar av kommunernas ekonomi innebär bl. a. att mycket få nyanställningar görs. Detta går i hög grad ut över de unga kvinnorna. Dessutom är det just de linjer som flickor traditionellt sökt till som regeringen försöker minska på. Flickorna måste alltså förmås att söka andra utbildningar än de traditionella, förutom av jämställdhetsskäl nu av rena självbevaringsskäl.

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Vi socialdemokrater har i våra motioner lagt fram flera förslag för att förbättra flickornas situation. Det gäller förstärkt syo, och det gäller kurser som särskilt skall riktas in mot flickorna och förstärka deras intresse för det tekniska utbildningsområdet. Sådant kostar pengar, och det vill inte den borgerliga utskottsmajoriteten vara med om, vilket vi beklagar.

Lika kallsinnig är den borgerliga utskottsmajoriteten mot det socialdemokratiska förslaget att satsa 10 milj. kr. till lokalt utvecklingsarbete för de ungdomar som har de största problemen – då särskilt de handikappade ungdomarna. Många kommuner har här kommit bra i gång och skulle behöva denna ytterligare stimulans, men tyvärr vill utskottsmajoriteten icke prioritera detta. Här avslöjar man sig.

Herr talman! För knappt ett år sedan diskuterade vi ganska häftigt den s. k. ungdomspropositionen. Den omfattande kritiken mot yrkesintroduktionen, som var det nya i den propositionen, ledde till att nästan alla blev varse de stora riskerna för att ungdomarna skulle kunna utnyttjas ute i företagen utan att de gavs någon utbildning. Debatten medförde förhoppningsvis att de ansvariga kommunalpolitikerna och skolledningarna blivit extra noga med att försöka upprätthålla kvalitetskraven. Jag hoppas i varje fall det.

I det betänkande vi nu diskuterar, nr 22 från utbildningsutskottet, ges det klart besked i en fråga som varit utgångspunkten för den socialdemokratiska kritiken mot yrkesintroduktionen. I betänkandet sägs det: "Yrkesintroduktion är alltså inte att betrakta som utbildning i konventionell bemärkelse."

Detta är ett betydelsefullt besked till utbildningsanordnarna. Många har nämligen velat göra gällande att yrkesintroduktionen innebär något slags yrkesutbildning. Vi protesterar mot den tolkningen av yrkesintroduktionen. Om man hävdar att yrkesintroduktionen är ett slags yrkesutbildning har man uttunnat yrkesutbildningsbegreppet till det oigenkännliga. Det får inte ske. Tvärtom är det utomordentligt viktigt att vi upprätthåller kvalitetskraven i yrkesutbildningen.

Yrkesutbildning bör bedrivas i ett gott samspel mellan skolan och olika arbetsplatser. Att delar av eller i vissa fall hela yrkesutbildningen förläggs till företag eller institutioner är helt i sin ordning, så länge man inte tummar på kvalitetskravet. Det är därför som vi i vår gymnasiemotion krävt obligatorisk kontakt, tillsyn och uppföljning av den företagsförlagda utbildningen – någonting som Larz Johansson här gjorde sig lustig över.

Det är också därför vi har tagit upp frågan om handledare på arbetsplatser. Vi vet att detta är ett mycket stort problem. Handledarna måste få bättre kunskaper om vad som förväntas av dem med utgångspunkt från utbildningens mål. De flesta handledare får i dag ingen utbildning alls.

På sina håll pågår det försök med handledarutbildning, men man är osäker om vem som egentligen har ansvaret för den, vad den skall innehålla och hur den skall finansieras. Därför har vi föreslagit att dessa ting skall utredas. Men den borgerliga utskottsmajoriteten är så nöjd med situationen att man avstyrker våra yrkanden och säger att ingenting bör göras.

För att den företagsförlagda utbildningen eller yrkesintroduktionen, som alltså inte är någon direkt yrkesutbildning, skall fungera krävs det att arbetskamrater accepterar eleven och vill ställa upp och hjälpa till. Av detta skäl men också med hänsyn till rena arbetarskyddssynpunkter måste berörd facklig organisation ha inflytande över den utbildning som förläggs till en arbetsplats. Detta borde vara en självklarhet i dessa medbestämmandets tider. Det är förvånande att den borgerliga utskottsmajoriteten har motsatt sig detta.

Gymnasieskolan utsätts i dag för stora påfrestningar för att klara sin uppgift att ge utbildning till alla 16- och 17-åringar. Men det räcker inte med att ha tillräckligt många platser. Det handlar också om att anpassa innehåll och arbetssätt så att de nytilkommande eleverna kan tillgodogöra sig undervisningen. Gymnasieskolan har aldrig haft lika stora stödresurser till elever som behöver särskilt stöd av extra personal som grundskolan har. Men behovet av sådana stödresurser i gymnasieskolan är i dag stort. Därför måste vi framöver förstärka de behovsriktade insatserna i gymnasieskolan, så att man inte bara erbjuder plats åt alla 16-åringar utan också gör det reellt möjligt för dem att genomgå utbildningen.

Nästa stora utmaning gymnasieskolan står inför är den kraftiga nedbantning i resurshänseende som nu diskuteras.

Regeringen meddelade i förra veckan att propositionen i detta ärende skall uppskjutas till hösten. Det är säkerligen ett förnuftigt beslut. Den kompakta kritiken mot departementspromemorian måste tas på allvar. Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla hur olämpligt det är att nu kraftigt stöpa om gymnasieskolan samtidigt som en ännu mer genomgripande gymnasiereform senare under 1980-talet diskuteras och förbereds med utgångspunkt i gymnasieutredningens betänkande, som kommer någon gång under det här året.

I en situation som denna, som innebär och förespeglar stora förändringar, är det svårt att förstå att skolministern intar en så avvaktande hållning till försöksverksamhet inom gymnasieskolan.

Initiativtagarna till de olika förslag till försöksverksamhet som inkommit till utbildningsdepartementet via gymnasieutredningen har länge fått vänta på besked – alltför länge, menar många, som arbetar med det här ute i skolorna. Regeringen vill inte heller gardera sin handlingsfrihet beträffande försöksverksamheten genom att begära ett särskilt försöksbemyndigande av riksdagen. Nu föreslår ett enigt utskott att riksdagen i alla fall skall ge regeringen ett sådant bemyndigande i enlighet med ett motionsyrkande från Christina Rogestam och mig. Jag hoppas att regeringen förstår den här mycket tydliga vinken.

Jag hoppas också att regeringen skall förstå att utbildningsutskottets ledamöter inte alls vill se så återhållsamt på försöksverksamhet som skolministern gör i budgetpropositionen. Det framgår av utskottets eget uttalande beträffande försöksverksamhet när utskottet tillmötesgår ett socialdemokratiskt motionsyrkande om en generös inställning till försöksverksamhet i gymnasieskolan.

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid det nu behandlade betänkandet.

Anf. 45 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Det var synd att Lena Hjelm-Wallén inte som skolminister ägnade sig åt den framsynta planering som hon nu talar sig varm för.

Det är alldeles riktigt att det tar lång tid för kommunerna att planera för en gymnasieskola för alla. Jag tror faktiskt att det vore lämpligt för Lena Hjelm-Wallén att tala med litet mindre bokstäver om bristande planering. Orsaken till att kommunerna inte tillräckligt har byggt ut sin kapacitet för yrkesinriktad utbildning och därmed till teoretiseringen av gymnasieskolan är bristande planering före 1976! Det var då man borde ha förberett sig för den s. k. ungdomspuckeln – eleverna befann sig då faktiskt redan på mellanstadiet!

Lena Hjelm-Wallén försöker bevisa den bristande planeringen genom att tala om det beslut som regeringen i morgon skall fatta om en omfördelning av platserna. Lena Hjelm-Wallén måste väl ändå veta att det alltid har gått till så att skolöverstyrelsen lagt ut platserna, så att den på det sättet så småningom fått en överblick över det hela, och sedan beslutat om en omfördelning. Det nya nu är att regeringen tagit på sig att fatta det beslutet. Skolöverstyrelsen inkom med sin bedömning förra veckan, och avsikten är alltså att vi skall fatta beslut om detta i morgon.

Lena Hjelm-Wallén bevisar verkligen vad jag sade om socialdemokraternas bristande tilltro till kommunerna. Hon vill ha en obligatorisk uppföljning och tillsyn av företagsförlagd utbildning. Jag kanske får tala om för Lena Hjelm-Wallén att det i dag är obligatoriskt. Däremot har kommunerna frihet att själva avgöra hur denna planering och tillsyn skall gå till. Men det anser inte Lena Hjelm-Wallén att de är kapabla till.

Anf. 46 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén beklagade att utskottet inte velat diskutera en prioritering av 10 miljoner för försöksverksamhet. Det hade vi gärna gjort. Diskuterar prioriteringar gör vi gärna. Men att diskutera prioriteringar är inte detsamma som att anslå ytterligare 10 milj. kr. Att prioritera är att tala om att man vill göra det eller det i stället för någonting annat. När Lena Hjelm-Wallén föreslår detta skall vi diskutera prioriteringar.

Lena Hjelm-Wallén uppfattade det så, att jag gjorde mig lustig över reservationen om att en viss del av statsbidraget skall avsättas till kommunernas uppföljningsverksamhet. I så fall beklagar jag Lena Hjelm-Walléns sinne för humor. Jag gjorde mig sannerligen inte lustig!

När det gällde medbestämmandet försökte jag säga att vi är överens när det gäller sakfrågorna också här, men frågan gäller hur det skall gå till. Jag tycker det är mycket rimligt att de anställda i ett företag i dessa frågor har det medbestämmande som de har i andra frågor som rör företagets verksamhet. Om företaget har för avsikt att träffa överenskommelse med skolmyndighe-

ten om att erbjuda platser i företagsförlagd utbildning, är det befogat att de anställda utövar det medbestämmande som detta kan ge anledning till. Men det är lika rimligt att de förhandlingar som detta kan ge upphov till och de överenskommelser som eventuellt kan träffas äger rum inom företaget och att skolmyndigheten sedan träffar överenskommelse med företaget i fråga. Det finns inget skäl till att skolan skulle träffa separata överenskommelser just med den arbetstagarorganisation eller – vilket mycket väl kan vara fallet – det antal arbetstagarorganisationer som finns företrädde på arbetsplatsen i fråga. Det är och förblir en orimlig konstruktion. Därför måste detta medbestämmande klaras av internt, precis som fallet är när det gäller annan produktion. Det är inte märkvärdigare att producera utbildning än att producera varor och tjänster.

Anf. 47 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Vi är inte nöjda med kvaliteten i den företagsförlagda utbildningen. Vi är heller inte nöjda med yrkesintroduktionen. Även om det går ut över det av Britt Mogård omnämnda decentraliserade ansvaret för kommunerna, kommer vi därför att fortsätta att hävda sådana krav som garanterar en för eleverna kvalitativt god verksamhet ute på arbetsplatserna.

Britt Mogård säger att vi 1976 inte var tillräckligt förberedda för ungdomspuckeln. Jag hävdar att det inte stämmer. Det kan inte vara socialdemokraternas fel att den borgerliga regering som då kom till makten inte hade förmåga att ta över de förberedelser som då fanns. Och vi socialdemokrater har alltsedan dess, i riksdagen och i våra motioner här, år från år varnat för den situation som höll på att utvecklas. Jag kan t. ex. citera från vår partimotion 1977/78:628. Där sade vi:

”Beroende på för sent fattade beslut med åtföljande planeringssvårigheter har endast ett begränsat antal av de nytillkomna utbildningsplatserna kunnat utnyttjas. De två senaste årens erfarenheter visar på behovet att på ett så tidigt stadium som möjligt ange det platsantal som skall gälla för det kommande läsåret.”

Vidare anförde vi:

”Enligt vad vi erfarit har de nytillkommande platserna i första hand utnyttjats för utbildning som varit lätt att anordna och som inte är direkt yrkesinriktad, t. ex. social linje. Vid en mer långsiktig planering av utläggningen av platserna inom den stora ramen är det sannolikt att man skulle kunna lägga ut fler platser på linjer och specialkurser som ger en grundläggande yrkesutbildning.”

Vi har fortsatt att år efter år varna för denna planeringsryckighet. Ni har likväl hållit fast vid er politik.

I dag är situationen den att tusentals ungdomar nu har fått reda på att de inte kommer in på den gymnasieutbildning som de har sökt till. De är otåliga att få ett positivt besked. Skolministerord om att dessa ungdomar inte skall lämnas i sticket räcker inte. Det har skolministern sagt förr, och det löftet har inte infriats. Det är handling som räknas. Och det är regeringen som i sin

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

hand har makten att här handla. Det är regeringen som kan omfördela mellan de olika utbildningarna. Det är regeringen som nu kan fatta beslut om ytterligare platser. Gör det! Det räcker inte med de 2 000 platser som ni tänker plussa på i morgon. Vi kräver en mer kraftfull handling än så.

Anf. 48 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag finner det mycket svårt att replikera på Lena Hjelm-Walléns senaste anförande, eftersom det var så motsägelsefullt. Hon sade att tusentals ungdomar står utanför gymnasieskolan och att den omfördelning som vi avser att besluta om i morgon är otillräcklig. Hur i all sin dar kan Lena Hjelm-Wallén veta det? Jag begriper inte riktigt det. Det har alltid varit så, att ungdomarnas förstahandsval inte stämmer med de utlagda platserna. Om Lena Hjelm-Wallén tror att jag som skolminister är så allsmäktig, att jag genom någon sorts utrop till ungdomarna när de skall till att välja kan se till att de väljer så att valen stämmer med den planering som regering och riksdag har bestämt, överskattar hon mina krafter. Lena Hjelm-Wallén kan ju inte vara obekant med den problematik som vi hela tiden har arbetat med, nämligen att en hel rad ungdomar inte kommer in på sina förstahandsval, kanske inte ens på sina andrahandsval utan på sina tredjehandsval. Detta är och förblir ett problem.

Ett annat problem, som har blivit väldigt påtagligt när det gäller ungdomspuckeln, är att vi behöver ett ökat antal yrkesinriktade utbildningar, men att vi fortfarande lider av sviterna av ett förtal – jag kan inte använda ett bättre ord – av arbete på verkstadsgolvet som lever kvar hos många ungdomar. Verkligheten håller tack och lov nu på att få dem att raskt ompröva sin inställning, och då kommer ungdomarna också att göra mera realistiska val, så att vi får en bättre planeringssituation. Jag kanske också skall erinra om att det i riksdagen ligger ett förslag i proposition om att vi skall få en treårig planeringsperiod.

Anf. 49 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Skolministern säger att hon inte riktigt begriper det här, och det är det jag är rädd för.

Det är inte så att vi är obekanta med problematiken. Jag har gått igenom de extra ramar som har givits varje år och sett hur ryckig planeringen har varit. Jag skall inte dra siffrorna nu, men jag har dem framför mig.

Det är regeringens eget handlande som har lett till den situation vi nu befinner oss i. Den situationen är att 17 000 ungdomar står utanför gymnasieskolan. Ni föreslår 2 000 ytterligare platser, och då är det 15 000 kvar. Man kan då alltid hoppas att det händer någonting positivt, t. ex. att platserna omfördelas automatiskt. Men det är verkligen bara en from förhoppning.

De som har fört diskussionen om att öka antalet platser på yrkesinriktade linjer och att öka kvaliteten i den utbildningen är socialdemokraterna. Jag kan erinra om att vi för några år sedan i en av våra motioner föreslog en kampanj för den verkstadstekniska utbildningen. Den motionen avstyrktes då av utskottet.

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Anf. 50 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Socialdemokraterna – i varje fall Lena Hjelm-Wallén, möjligen också Stig Alemyr – berömmar sig av en framsynthet och en planeringsfärdighet som överstiger det mesta. Jag kan dess värre inte på något sätt instämma i den beskrivningen av socialdemokratisk politik. Däremot kan jag ge er ett betyg, som jag helst hade sett att jag sluppit ge, nämligen att ni är överdängare i att sprida skräck och fasa omkring er. Tänker ni aldrig på vad ni gör? Lena Hjelm-Wallén säger nu att 17 000 ungdomar står utanför gymnasieskolan. Vad tror hon att de ungdomarna tänker när de får höra detta upprepas dag ut och dag in och det dessutom inte är sant?

Inga ungdomar kommer att ställas utan gymnasieutbildning, och det vet Lena Hjelm-Wallén. Det har alltid varit så att deras förstahandsval inte stämmer med den utläggning av platserna som vi är tvungna att göra, eftersom vi måste ta hänsyn till arbetsmarknadens behov. Eller menar Lena Hjelm-Wallén att vi skall låta ungdomarnas val vara avgörande för hur gymnasieskolan skall se ut? I så fall skulle vi ha en utbildning för arbetslöshet, och det kan jag inte acceptera. Jag tycker faktiskt att Lena Hjelm-Wallén och andra någon gång kunde skänka en tanke åt vad ni åstadkommer med denna enorma skräckpropaganda.

Talmannen anmälde att Lena Hjelm-Wallén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 51 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Britt Mogård var vänlig nog att nämna mig en gång till och sade att jag tillhör dem som är mästare i att strö skräckskildringar omkring sig. Socialdemokratin försöker beskriva verkligheten, och den verklighet som den borgerliga regeringen i dag håller på att skapa i Sverige är skräckinjagande.

Anf. 52 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Om Stig Alemyr anser sig beskriva verkligheten – och jag tror att han menar det – räknar jag med att han omgående tar tillbaka det majestätiska yttrandet från talarstolen i det första anförandet, nämligen att Britt Mogård är den största nedrustaren i svensk skolhistoria.

Anf. 53 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Jag saknar varje anledning att ta tillbaka detta yttrande.

Anf. 54 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg kommentera den del av utbildningsutskottets betänkande som omfattar grundskoleanslaget och det nya anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet samt motsvarande delar av den socialdemokratiska reservationen nr 1.

Under debatten har det flera gånger talats om den föreslagna 2-procentiga besparingen på driftbidragen till grundskolan och gymnasieskolan. Utskot-

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

tets majoritet inser behovet av besparingar och godkänner därför förslaget.

Jag tycker att det finns all anledning att nämna de belopp som vi här rör oss med för att få dimensionerna på minskningarna belysta. För grundskolans del är anslaget drygt 12 miljarder, medan besparingen beräknas till 244 miljoner. Motsvarande gäller för gymnasieskolan: ett driftbidrag på drygt 3,5 miljarder och en besparing på 68,8 miljoner.

Samtidigt är det också nödvändigt att framhålla att av besparingarna skall en fjärdedel – ca 80 miljoner – återföras till skolan. Det skall ske genom att merparten av fjärdedelen sammanförs med den nuvarande länsskolnämndsresursen till ett nytt anslag, som får beteckningen Särskilda åtgärder på skolområdet.

Socialdemokraterna reserverar sig, som vi redan hört, mot den 2-procentiga nedskärningen och befarar att det kan uppstå en skillnad i utbildningsstandard mellan kommuner med olika god ekonomi. Däremot accepterar man i huvudsak det nya anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet.

Här är den socialdemokratiska reservationen motsägelsefull, eftersom detta nya anslag just är avsett att garantera att kommuner med problem tillförs större resurser. Därvidlag faller ett stort ansvar på länsskolnämnderna, som har att fördela anslaget, som – det måste också påpekas – i det närmaste fördubblas i jämförelse med nuvarande länsskolnämndsresurs till drygt 200 milj. kr.

Det framgår klart av budgetpropositionen vilka faktorer som skall ligga till grund för bedömningen av skolsituationen i olika kommuner när de här medlen skall fördelas. Bland faktorerna kan nämnas andelen elever som inte fortsätter i gymnasieskolan, andelen obehöriga lärare, andelen elever med olika former av handikapp och den sociala miljö skolan verkar i.

Socialdemokraterna har i sin reservation yrkat att ytterligare 40 milj. kr. skall tillföras det nya anslaget, för att öka personaltätheten i det direkta skolarbetet. Men av statsfinansiella skäl avstyrker utskottets majoritet förslaget.

I den socialdemokratiska reservationen yrkas också på 4 milj. kr. för kursverksamhet för flickor i grundskolan, för att locka fler att söka sig till teknisk-naturvetenskapliga utbildningar. Man vill ha sådan kursverksamhet förlagd till ferietid eller årskurs 9 i grundskolan.

Det är i och för sig angeläget att intressera flickor för fortsatta studier inom det teknisk-naturvetenskapliga området. Utskottets majoritet anser dock att den av socialdemokraterna föreslagna kursverksamheten – som skulle kosta 4 milj. kr. – skulle komma för sent inför valet av studieväg. Insatserna måste i stället ske på samtliga stadier i grundskolan och komma in som ett naturligt led i undervisningen i de naturorienterade ämnena, i arbetslivsorienteringen och inom studie- och yrkesorienteringen. Det måste förutsättas att arbetet i grundskolan bedrivs på det sättet, för man är faktiskt i skolorna medveten om snedfördelningen mellan flickor och pojkar när det gäller att söka olika utbildningsvägar.

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Hittills har det utgått ett specialdestinerat bidrag till kommunerna för personell assistans i grundskolan för handikappade elever. I budgetpropositionen föreslås att detta särskilda statsbidrag sammanförs med den nya förstärkningsresursen att fördelas av länskolnämnderna. Detta ligger helt i linje med vad integrationsutredningen har föreslagit, och det förslaget har också fått stöd av en stor majoritet av remissinstanserna. Förslaget innebär att assistentstödet inte längre är ett stöd som behöver speciella garantier. Det är precis lika viktigt att det skapas garantier för att de handikappade elever som så behöver skall få t. ex. en kompanjonlärare, hjälp av syofunktionärer eller speciellärare. Det särskilda assistentstödet har dessutom täckt bara en liten del av kommunernas kostnader för den personella assistansen.

Det är en given fördel att ett specialdestinerat bidrag av den här typen avvecklas och att kommunerna får frihet att utforma stödåtgärderna på det sätt som bäst passar den enskilde eleven. Några extra 4 miljoner för detta ändamål, som föreslås i den socialdemokratiska reservationen, behövs enligt utskottsmajoriteten inte. Skolstyrelser och skolledningar måste, när man begär resurser till sina skolor, som grundläggande utgångspunkt ha att ta hänsyn till de handikappade elevernas behov av särskilda insatser.

Samma argument gäller behovet av tekniska eller organisatoriska stödåtgärder för handikappade elever i gymnasieskolan.

Dessutom kan sägas att det, efter vad som framkommit, har varit vissa problem förknippade med det system som hittills tillämpats. Enligt nuvarande anvisningar skall kommunerna komma in med ansökan till skolöverstyrelsen senast den 1 oktober varje år. Många skolor väntar sedan med att beställa hjälpmedel i avvaktan på skolöverstyrelsens beslut om ekonomiskt bidrag. Beroende på handläggningsrutiner och leveranstider kan det dröja en termin eller mer från skolstarten innan eleven fått sitt hjälpmedel.

Ett av kriterierna vid fördelningen av det nya anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet bör vara om en kommun har en stor andel elever i grund- och gymnasieskolan med olika former av handikapp. På det sättet kan man ta hänsyn till en kommuns totala kostnad för en handikappad elev – det må sedan gälla tekniska hjälpmedel, skolskjutsar eller behovet av personell assistans. Eftersom kommunerna med det föreslagna nya systemet redan under våren före det aktuella läsåret bör få kännedom om den resurs som de kan väntas erhålla från anslaget, så kan de i god tid vidta åtgärder för att de handikappade elevernas skolgång skall bli individuellt anpassad redan från terminsstarten.

Utskottets majoritet godkänner riktlinjerna för fördelningen av det nya anslaget och avvisar det socialdemokratiska förslaget om ytterligare 2 milj. kr. till tekniska stödåtgärder.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på de socialdemokratiska reservationerna.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Anf. 55 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Orättvisorna på bildningens och uppfostrans områden finns fortfarande kvar. Tidningsartiklar och tillgängliga uppgifter i utredningar visar t. o. m att de sociala skillnaderna inom skolans område har ökat under 1970-talet. Det saknas inte dokumentation av att skolan är som en direkt spegel av det klassamhälle som finns runt omkring. Det saknas heller inte kunskap om de ekonomiska och sociala mekanismer som ligger bakom den stora ojämlikheten i skolan och som gör att t. ex. rika kommuner kan erbjuda en bättre skolmiljö än fattiga kommuner kan göra. Boendesegregationen slår igenom i skolan.

Målet att ge alla barn, oavsett bostadsort, social bakgrund eller ekonomiska förutsättningar, samma möjligheter till utbildning och start i livet är fortfarande långt borta. Undersökning på undersökning visar detta. Barn som kommer från arbetarhem har generellt sett sämre resultat och får sämre utbyte av skolan, vilka mätmetoder man än använder.

Olika undersökningar visar att den obligatoriska och för alla gemensamma undervisningen i olika kommuner bedrivs under mycket skilda materiella förhållanden. Det sker hela tiden en sortering av barnen, från förskola upp till universiteten. Den värsta sorteringen sker i den s. k. anpassade studiegången. En femtedel av alla elever lämnar grundskolan utan att ha riktiga kunskaper i att läsa och skriva. Bara detta är fantastiskt efter nio års skolgång. De bråkiga och mest skoltrötta och mest omotiverade eleverna hamnar i den s. k. anpassade studiegången. Det är just dessa elever som behöver allra mest stöd och hjälp i skolan. Dem stöter man bort. I Bengtsfors kommun var för en tid sedan var tionde elev i anpassad studiegång. I en Uppsalaskola får vart fjärde barn välja bort fysik och historia t. ex. och välja gymnastik i stället. Vänsterpartiet kommunisterna har krävt att den anpassade studiegången skall bort. Den borde förbjudas. Skolsystemet borde fungera så att alla barn fick en chans att fungera i det. Jag tycker att det är regerings och riksdags ansvar att se till att skolan fungerar för alla barn.

På många håll finns det en besvärande lärarbrist och framför allt en brist på behöriga, utbildade lärare. Särskilt stor är denna brist ofta i just de kommuner som har det största behovet av en stabil och kunnig lärarkår. Av grundskolans 99 000 lärare höstterminen 1980 var närmare 18 000 obehöriga, och i den tiondel av landet som hade den största lärarbristen var var tredje lärare obehörig. Och det finns, fru talman, tyvärr, ännu värre siffror på antalet behöriga resp. obehöriga lärare.

För att minska kvalitetsskillnaderna i undervisningen krävs det bl. a. kraftfulla åtgärder för att utbilda och handleda de obehöriga lärarna. Generellt behövs en ökad lärartäthet i grundskolan. Man tycker att särskilda bidrag för ökad lärartäthet borde kunna utgå till de kommuner som har hög andel invandrare, stor andel ensamstående eller dubbelarbetande föräldrar med låga inkomster osv. Någon form av särskild meritvärdering borde gälla för tjänster i "svåra" rektorsområden. Arbetslagsprincipen måste börja gälla, och för att möjliggöra detta måste också lärartätheten öka.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare krävt fasta lärarvikarier i både grund- och gymnasieskolan. Nyligen presenterades en utredning som visade på det riktiga i detta krav. Den s. k. elevvårdskommittén säger: "Systemet att vid behov rekrytera korttidsvikarier, ofta dag för dag, är ur elevvårdssynpunkt utomordentligt otillfredsställande och bidrar till att skapa otrygghet och oro i skolan."

Som exempel nämner man Stockholms kommun, där det anställs 6 000–7 000 korttidsvikarier varje termin, vilket motsvarar fyra vikarier per vecka i varje rektorsområde. En fast vikariepool är bra för alla som arbetar i skolan, och det borde vara en självklarhet att sådana pooler fanns på varje skola.

På många håll i landet är skolorna för stora. Själva skolstorleken bidrar till att många elever känner oro och anonymitet i skolvardagen. Dessutom är klasserna, eller rättare sagt undervisningsgrupperna, i sig för stora för att lärarna skall ha möjlighet att fungera i ett pedagogiskt och socialt förhållande till varje elev. Speciellt märks det förhållandet förstås på högstadiet, då klasserna dels splittras upp och fördelas på nya klasser och på olika linjer, dels får olika och nya lärare i de skilda ämnena. Det är inte ovanligt att en lärare på högstadiet undervisar mellan 200 och 300 elever.

Det måste vidtas olika åtgärder för att förbättra skolsituationen på framför allt grundskolans högstadium. För det första bör delningstalet inte överstiga 25 elever. Om man följde den principen skulle det innebära att man fick sammanhållna klasser genom hela grundskolan. För det andra behövs det en ökad lärartäthet. För det tredje bör varje klass få ett klassrum eller ett hemrum. En fjärde åtgärd av stor betydelse för både elever och lärare är givetvis att man tar bort betygen.

Det talas ofta om hur viktig den elevvårdande verksamheten är. Det finns många som arbetar med elevvårdande verksamhet i skolan. Främst är det skolpsykologer och skolkuratorer. Men också skolmåltdspersonal och vaktmästare betyder mycket i just denna verksamhet. Skolsköterskan har en nyckelroll för många elever, och det är jätteviktigt att skolsköterskan arbetar på skolan och inte utanför den. Det förs nämligen en debatt om att eventuellt flytta över hennes funktion utanför skolan, på någon vårdcentral eller något liknande, men jag tror att det skulle vara väldigt olyckligt. På senare tid har också andra och nya personalkategorier rekryterats till skolorna: fritidsledare och människor från föreningslivet arbetar bland barnen.

Psykolog- och kuratorstätteten varierar mycket mellan olika orter och landsdelar. Skolöverstyrelsen rekommenderar att det skall finnas 1 000 elever per tjänst, men det är bara i enstaka rektorsområden som den rekommendationen kan hållas. I vissa rektorsområden är det dessutom befogat med en högre täthet på både psykologsidan och kuratorssidans. En tvingande minimistandard för psykolog- och kuratorstjänsterna borde fastställas, och statsbidrag borde utgå för den här verksamheten.

För att utvidga elevdemokratin i skolan – många säger att det är viktigt att den finns – måste eleverna beredas verklig möjlighet att ta del i skolverksamheten på ett helt annat sätt än i dag. Eleverna borde delta i all planering

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

av skolarbetet – i vilken utsträckning måste givetvis anpassas efter elevernas ålder. Det borde också vara möjligt att engagera eleverna i skolans praktiska skötsel, såsom ofta är fallet i de socialistiska staternas skolsystem. Detta sker i viss utsträckning i våra skolor, bl. a. vid skolmåltiderna. Men jag menar att detta ansvar borde kunna omfatta fler verksamheter, t. ex. lättare städning, skötsel av odlingar inom- och utomhus och mycket mera. Den typen av elevmedverkan och elevinflytande i skolan måste självfallet alltid utövas med hjälp av yrkesmässig och ansvarig handledning från olika personalkategorier.

SIA-skolan med den samlade skoldagen förskjuts in i framtiden i brist på medel och på grund av en hel del praktiska svårigheter. Bl. a. har det visat sig vara svårt att rekrytera människor från föreningslivet för de fria aktiviteterna. Regeringen borde ta sitt ansvar för SIA-skolans förverkligande genom att anslå de medel som behövs.

Det har talats om den sociala nedrustningen av skolan. I regeringens s. k. sparpaket slår ju sparandet mot skolan väldigt hårt, och hårdast drabbas givetvis – som alltid – de fattiga kommunerna. Den "återbäring" som regeringen utfäster täcker inte på långt när kommunernas medelsbehov för skolan. Tvärtemot vad som händer nu bör regeringen utarbeta en plan för hur staten successivt i stället skall kunna överta kommunernas skolkostnader. Vänsterpartiet kommunisterna har under många år krävt att skolkostnaderna skall bäras av staten.

Fru talman! Den kommunala musikskolan är ett betydelsefullt komplement till skolans musikundervisning. Ännu större betydelse skulle musikskolan kunna få om SIA-skolan med den samlade skoldagen genomfördes. Då skulle musikskolan kunna ingå som en integrerad del i skoldagen. Musikskolan är helt en kommunal angelägenhet, och i tider av hårt ansträngt ekonomiskt läge skär man ned just på denna verksamhet. Vi anser inom vänsterpartiet kommunisterna att den kommunala musikskolan borde stödjas och garanteras en utbyggnad genom särskilt statsbidrag.

Nu ser jag att Britt Mogård har kommit tillbaka till kammaren, och det är jag glad för, eftersom jag tänkte ställa några frågor till henne – frågor som jag har ställt många gånger tidigare men som jag tyvärr inte har fått något svar på.

Jag har tidigare talat om att utredning efter utredning redovisat hur de sociala skillnaderna slår igenom i skolan och hur arbetarklassens barn kommer till korta inom i stort sett all utbildning genom hela skolsystemet. Jag vill fråga:

1. Vad tänker regeringen göra för att kompensera de negativt segregerade skolorna?
2. När tänker regeringen ta ansvaret för arbetarbarnen i skolan?
3. Tänker regeringen motverka en ytterligare utslagning av arbetarklassens barn i skolan?

I så fall: Med vilka medel tänker man göra det?

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till de vpk-motioner som behandlas i detta betänkande.

Anf. 56 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det här var ju argument som vi hört många gånger tidigare – eventuellt var det t. o. m. samma anförande som vi hört förut. Säkerligen tycker Inga Lantz också den här gången att alla de här förslagen borde vara värda en seriös debatt. Då vill jag säga att den dag som Inga Lantz i sitt anförande också har förslag om hur hon skall betala alla de här förändringarna, kan det finnas skäl att mer i detalj diskutera dessa frågor. Jag kan sluta precis där Inga Lantz slutade: Med vilka medel skall det ske?

Anf. 57 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Samma argument, säger Larz Johansson. Ja, situationen har ju faktiskt inte förbättrats under de år jag haft tillfälle att debattera skolfrågor här i riksdagen. Tvärtom har situationen för just arbetarklassens barn förvärrats. Utredning på utredning visar det. Boendesegregationen slår helt igenom i skolan. Barn som bor i fattiga kommuner får en mycket sämre skolundervisning än barn från rika kommuner – Danderyd och Lidingö t. ex. Detta är gamla argument, och det är också gamla utredningar. Det är hög tid att man verkligen ser efter vad man skall göra för att motverka den situationen.

Jag tycker inte, som någon sade tidigare i debatten, att vi har någon anledning att vara stolta över vår skolsituation. Vi trodde att detta skulle förändras när vi fick bort parallellskolesystemet och fick en grundskola. Men det har inte hänt någonting. Det sker en utsortering i vårt skolsystem, och de åtgärder som jag har tagit upp – inte bara i dag utan också tidigare – är sådant som behövs för att förändra denna situation. Det är beklagligt att det inte händer någonting som förbättrar den svenska skolan för de elever som bäst behöver ett stöd. Tvärtom slår man tillbaka. Försämringen av ekonomin på skolans område drabbar förstas de kommuner som har det allra svårast ekonomiskt.

Anf. 58 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Om man nu har samma uppfattning som Inga Lantz – självfallet delar jag inte den uppfattningen i alla delar – så är det ju faktiskt vår uppgift att komma med förslag till förändringar. Det räcker inte, Inga Lantz, att stapla ord på varandra, utan det gäller att konkret tala om hur man vill åstadkomma förändringar. När förändringarna har den karaktär som Inga Lantz föreslår – dvs. att de uppgår till mångmiljonbelopp – får man vara så snäll och tala om varifrån de pengarna skall tas. Några nya pengar har förmodligen inte Inga Lantz, och då gäller det att tala om från vilka verksamheter man i stället skall ta pengarna.

Anf. 59 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Om man inte vidtar de konkreta åtgärder som jag faktiskt har redovisat från denna talarstol, kommer det att kosta ännu mer i form av andra pengar som skall till.

Vidare: Vi har redovisat i våra ekonomiska motioner, bl. a. i våra

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

skattemotioner, hur vi vill finansiera de ekonomiska reformerna och vilken omfördelning av ekonomiska medel i vårt samhälle som vi vill ha.

Det finns konkreta åtgärder som man kan vidta för att förbättra t. ex. grundskolan – ett område som jag inriktat mig på. Det behövs en ökad lärartäthet. Det behöver införas arbetslagsprinciper att gälla för lärarna. Det behövs en elevmedverkan som är verklig och som inte bara finns på papperet. Det behövs mer av elevvårdande personal. Det behövs ett delningstal som är samma för hela grundskolan, med sammanhållna klasser.

Jag tror att man med sådana åtgärder skulle kunna förbättra skolsituationen för många elever. Betygen måste bort – det kostar ju ingenting att genomföra. Det behövs klassrum och hemrum för eleverna för att det skall bli en bättre skolsituation. Det behövs reservvikarier – det kostar heller ingenting, eftersom vi ju måste ha vikarier när de ordinarie lärarna är sjuka.

Det går alltså att vidta organisatoriska åtgärder som inte är speciellt kostnadskrävande, om man vill förbättra grundskolans högstadium. Även åtgärder som är kostnadskrävande får man betala för, men över andra konton – om man inte vidtar dem direkt i anslutning till det här.

Anf. 60 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! I diskussioner om besparingar i skolan kan det finnas anledning att komma ihåg att skolan under senare år tillhört en mycket gynnad samhällssektor. Mellan åren 1976 och 1981, alltså så länge vi haft icke-socialistisk regering, har anslagen ökat från 8,2 miljarder kronor till så gott som 17 miljarder kronor – dvs. en fördubbling på fem år. Självfallet finns det då möjligheter att ompröva och utnyttja vissa insatser mer effektivt.

Ett krav som man då måste ställa framför andra är att de elever som bäst behöver hjälp skall få sådan, något som också varit folkpartiets ledstjärna i besparingsarbetet. I budgetpropositionen föreslås en rad insatser inriktade på just detta. Av den generella besparingen återgår en fjärdedel. Tillsammans med den tidigare länskolnämndsresursen innebär det 200 milj. kr. till kommuner med särskilda behov.

Birgitta Rydle nämnde tidigare här några av de faktorer som skall vara vägledande, men efter Inga Lantz anförande kan det finnas anledning att upprepa dem. Vad länskolnämnderna skall ha som bas för sina överväganden är:

hur stor andelen av elever är som inte fortsätter till gymnasieskolan, resultaten på standardproven,

hur stor del av undervisningen som utförts av obehöriga lärare samt andelen handikappade elever.

Länskolnämnderna skall vidare ta hänsyn till den sociala miljö som skolan har att verka i och även beakta t. ex. flyttningsfrekvensen i olika bostadsområden samt omfattningen av de sociala myndigheternas insatser bland familjer med barn i skolpliktig ålder. Likaså är det viktigt att vara uppmärksam på kommuner där skolväsendet snabbt håller på att byggas ut. Ett annat viktigt kriterium för behov av särskilda åtgärder är andelen

invandrare i en kommun. De uppräknade faktorerna tar ju direkt sikte på att tillförsäkra extra resurser åt dem som bäst behöver dem.

För att vi skall kunna göra de besparingar som den ekonomiska situationen fordrar av oss utan att kvaliteten blir lidande krävs emellertid att alla tar sitt ansvar, att alla med intresse för skolan – personal, elever och föräldrar – känner att just deras insats är viktig, att just de behövs. Det krävs också att man har förutsättningar och goda arbetsredskap för att förverkliga denna känsla av gemensamt ansvarstagande.

Jag tror att vi har dem i den nya läroplanen Lgr 80. Den ger stor frihet att utforma undervisningen efter elevernas intresseinriktningar. För inte mindre än en tredjedel av tiden på högstadiet ges denna möjlighet. Lgr 80 innebär också en stor satsning på teknik – från lågstadiet till högstadiet. Detta bör ge oss en bredare grund för att kunna hålla Sverige i täten på det tekniska området och motverka snedfördelningen mellan flickor och pojkar i valen till gymnasieskolan. Genom att lokala arbetsplaner skall utarbetas finns också stort utrymme för initiativ för dem som på olika områden skall verka i skolan.

Ett annat mycket viktigt inslag är det närmande till arbetslivet som Lgr 80 förutsätter. Genom att barn och ungdomar inte längre har naturlig insyn och delaktighet i sina föräldrars arbetsplatser är det nödvändigt att skolan får möjlighet att ge eleverna kunskap om vuxenlivet. Men här liksom i många andra delar av skolans verksamhet behövs föräldrarnas och arbetsplatsernas medverkan.

Ett steg på vägen att mer engagera både elever och föräldrar är den proposition om ökat medinflytande för dessa som den icke-socialistiska regeringen presenterade i fjol och som riksdagen fattat beslut om. De krav som Inga Lantz tog upp i sitt anförande är alltså redan tillgodosedda, dels genom Lgr 80, dels genom medinflytandepropositionen. Hon slår alltså in öppna dörrar.

Också när det gäller de besparingar för gymnasieskolans räkning som diskuterats och som håller på att bearbetas i utbildningsdepartementet har man som riktlinje att de elever som bäst behöver hjälpen också skall få den. Det har t. ex. sagts ifrån att de yrkesinriktade linjerna i ringa utsträckning kommer att beröras av tid för självstudier.

Likaså är det viktigt att invandrarelevernas behov särskilt beaktas.

Enligt budgetpropositionen, som vi nu behandlar, utgår för stödundervisning i svenska åt invandrarelever 6,3 milj. kr., och anslaget till hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk för invandrarelever har räknats upp med 2,2 milj. kr. Det är självklart att dessa insatser också i fortsättningen skall stå i förgrunden.

Men visst finns det områden där resurserna kan utnyttjas bättre. Inom "timme till förfogande" finns inslag som är riktiga och nödvändiga – t. ex. samlevnadsundervisning och arbetslivsorientering. Men det finns också många exempel på ren underhållning – pop-grupper och liknande – som vi definitivt kan klara oss utan om den skall betalas med skattemedel.

För inte så länge sedan hörde jag en rektor för en gymnasieskola på ca

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

1 000 elever redovisa statistik över bortfall av lektionstid från den aktuella skolan. Under två månaders tid försvann inte mindre än 98 dagars lektionstid för dessa elever. Det var friluftsdagar, studiedagar, koncentrationsdagar, lov dagar. Nog borde det gå att samordna aktiviteterna bättre.

Förra våren presenterade regeringen den s. k. ungdomspropositionen med introduktionsprogram, 40 veckors yrkesintroduktion och lärlingsutbildning. Från oppositionen hördes då kraftig kritik, men verkligheten har visat att den var obefogad. Kommunerna har organiserat introduktionen på ett föredömligt sätt, näringslivet har tagit sitt ansvar och ställt introduktionsplatser till förfogande, och rapporten från många delar av landet visar att yrkesintroduktionen i de flesta fall lett till anställning – ofta i så stor utsträckning som 90 %.

Under kommande budgetår kommer inte mindre än 18 000 elever att beredas plats i dessa typer av utbildning.

Tyvär har man inte lyckats lika bra med att placera ungdomar i lärlingsutbildning. Arbetsgivare som ställer utbildningsplatser till förfogande finns, men facket säger nej. Det är så mycket mer beklagligt som det först och främst är en mängd ungdomar som drabbas, som nekas en yrkesutbildning de själva valt och som finns tillgänglig på orten – och dessutom finns dessa utbildningsplatser framför allt inom hantverksyrken som håller på att dö ut.

Lena Hjelm-Wallén berörde ungdomspropositionen och menade att kommuner försöker upprätthålla kvaliteten. Jag tycker att det är att visa en ytterligt dålig tilltro till kommunerna, och detsamma gäller hennes sätt att ta upp handledningen. Jag är alldeles övertygad om att kommunerna på alla platser i landet har de bästa förutsättningar att, med anpassning till de lokala förhållandena, utöva den tillsyn och anordna den handledarutbildning som behövs just där.

Det är för resten en genomgående skillnad mellan oppositionen och regeringen att regeringen har tilltro till kommunernas förmåga, vill decentralisera besluten, tilltror de människor som arbetar med frågorna förmåga att genomföra intentionerna på bästa sätt, mot bakgrund av de lokala förhållandena. Socialdemokraternas reservationer och tal i kammaren andas bara mistro mot dem som arbetar med skolfrågor. Om man inte ger direktiv uppifrån kan man inte säkerställa kvaliteten, var andemeningen i Lena Hjelm-Walléns inlägg. Det är verkligen att nedvärdera människor på det lokala planet.

Inför de ytterligare besparingar som väntar oss är det emellertid nödvändigt att inse att nedskärningar inom utbildningen inte kan jämföras med andra nedskärningar. I Ullstenplanen, som presenterades för ett par månader sedan, underströks att besparingsåtgärder måste kombineras med offensiva satsningar.

En sådan offensiv satsning är satsningen på skolan. En gedigen utbildning är det bästa redskap vi kan ge landets barn och ungdomar, så att de så småningom skall kunna bli de självständigt tänkande människor som vi liberaler ser som omistliga i det samhälle vi verkar för och som också kan göra

de insatser för landet som är alldeles nödvändiga för våra kontakter med omvärlden på områden som gäller handel, teknik och industri. Många människor är oroliga för skolan. Men det går att spara på skolområdet. Skolan har, som jag tidigare sagt, under senare år varit en sektor som tillförts mycket stora resurser – resurser som inte alltid har utnyttjats på bästa tänkbara sätt. Men när rationaliseringar och omprövningar är gjorda finns det risk för att ytterligare nedskärningar kan medföra att kvaliteten naggas i kanten. Skolan kommer därför att vara ett prioriterat område för folkpartiet. 1982/83 skall vi införa den nya läroplanen, som är ett liberalt utbildningsdokument, där kvalitet på kunskaper, en bättre arbetsmiljö i skolan, valfrihet och arbete för jämställdhet är de viktigaste inslagen.

Vi kommer att fortsätta det här arbetet och se till att folkpartiet på alla nivåer slår vakt om skolan som det område som skall prioriteras och ses som en investering för framtiden.

Anf. 61 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Ylva Annerstedt inledde sitt anförande med att säga att kvaliteten inte blir lidande genom den åtstramning som skolan kommer att få vidkännas. Men sanningen är ju att redan nu är kvaliteten dålig. Det gäller inte alla kommuner. Det gäller inte de rika kommunerna, men i de fattiga kommunerna har man under många år brottats med problem när det gäller ekonomin. Och det som nu föreslås medför alltså en ytterligare kvalitetsförsämring.

Sedan tror jag inte att det handlar om misstro, som Ylva Annerstedt sade. Det är visserligen Lena Hjelm-Walléns sak att replikera på detta, men jag vill ändå ta upp det. Ylva Annerstedt talade om misstro mot människor som arbetar i skolan. Sanningen på det området är att både elever och lärare och annan skolpersonal arbetar under svåra förhållanden i många skolor, i många kommuner, just därför att man saknar de resurser – ekonomiska eller andra – som man borde ha rätt att få, den hjälp man borde ha rätt att få från statsmakterna.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om detta med ökat medinflytande. Det kom en proposition för ett tag sedan, och den gjorde många inom Hem och skola-rörelsen väldigt besvikna. Vi har diskuterat det här i min Hem och skola-förening, där jag är huvudklassombud. Vi blev mycket besvikna när vi såg vad det här ökade medinflytandet skulle innebära. I praktiken är det ju rektor som skall samråda under vissa förutsättningar, och några garantier för ett ökat medinflytande för vare sig eleverna eller föräldrarna finns inte. Man har t. ex. inte löst de ekonomiska frågorna – om föräldrar skall ha rätt att få ersättning ifall de är borta från arbetet för att delta i samrådet. Det har inte sagts något om det.

Jag tror att om man skall få ett medinflytande, vare sig det gäller för eleverna eller för föräldrarna, måste man hårdare slå fast detta och garantera det ökade medinflytandet på ett annat sätt. Jag tycker att det här, efter många diskussioner om hur viktigt det är med elevmedverkan och elevinflytande, är väldigt tunt. Det gäller även vad som står i Lgr, där det

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

heter att eleverna skall medverka i närmiljön, i skolbibliotek osv. Men jag tycker att man skall utgå från mycket mer medverkan och att eleverna skall vara med i all planering av skolverksamheten och aktivt ta del i arbetet med att sköta skolan samt ta ansvar för detta. Jag tror att man skulle komma mycket långt i kvalitetshöjning här, ifall man slog fast medinflytandet hårdare i stället för att bara i allmänna ordalag tala om att det här är viktigt. Det är vad man gör i dag.

Anf. 62 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Jag hade väntat att Ylva Annerstedt skulle ha litet mera åsikter om flickornas utbildningssituation i skolan. Ylva Annerstedt tog upp detta i den allmänpolitiska debatten, men nu finns det tydligen inte mycket att säga om saken. Hon har nu inget eget att komma med, och hon säger nej till de förslag som vi från socialdemokratiskt håll har lagt fram.

Jag tror att det är alldeles för tidigt att stämma upp några lovsånger om yrkesintroduktion. Hur den fungerat skall utvärderas senare. Däremot kan många kommuner redan nu klart se att ungdomspropositionen innebar att kommunerna själva fick ta på sig en mycket större del av utgifterna för ungdomarna i och med att beredskapsarbetena försvann. Det är alltså redan nu klart.

Jag anser också att Ylva Annerstedt har uppfattat sin roll som riksdagsledamot fel, om hon tror att det bara gäller att besluta så litet som möjligt här i riksdagen. Det måste vara så att när vi t. ex. fattar beslut om den företagsförlagda utbildningen skall vi också klagöra vissa frågor som är mycket viktiga för verksamheten – t. ex. om handledarens utbildning, om pengarna för tillsynen, om skolans samverkan med de fackliga organisationerna osv. Det har inte riksdagsmajoriteten gjort, och det är därför som en hel del av kvaliteten i utbildningen kan sättas i fråga.

Det är inte misstro mot kommunerna, när vi kräver att riksdagen faktiskt skall fatta ordentliga beslut. Att hysa tilltro till kommunerna är inte samma sak som att lämna kommunerna i sticket.

Anf. 63 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Först några ord till Inga Lantz om kvaliteten och om ojämlikheten kommuner emellan. Det är just med hänsyn till dessa förhållanden som särskilda åtgärder på skolområdet har vidtagits. 200 milj. kr. skall avsättas för de kommuner som har de största problemen och alltså bäst behöver den hjälp som står att få. Det innebär en väsentlig ökning av anslaget – en fördubbling – till de kommuner som bäst behöver hjälp. Jag har ingen anledning att upprepa vilka kriterier som är aktuella när det gäller grundvalarna för länskolnämndernas beslut i fråga om dessa kommuner. Där ingår just de saker som Inga Lantz tog upp i sitt anförande.

Beträffande medinflytande hade Inga Lantz och jag en debatt i höstas, och Inga Lantz tog upp samma sak då. Det är ändå så att propositionen om medinflytande stadgade en skyldighet för rektor att ge information till elever och föräldrar innan beslut fattas.

Det vore ju märkligt om inte både elever och föräldrar skulle ta vara på den möjligheten att medverka och göra sina synpunkter gällande i sammanhanget. Det gäller alltså all planering som elever och föräldrar på det sättet kan öva ett inflytande på, och ingen är utesluten. Den aktiva elevmedverkan går som en röd tråd genom den nya läroplanen, och ingenting saknas där av det som Inga Lantz tog upp.

Så till Lena Hjelm-Wallén, först beträffande flickornas situation. Jag tycker inte att något har förändrats sedan vi hade diskussionen i den allmänpolitiska debatten. Då var det framför allt de tekniska och företags-ekonomiska områdena jag tog upp. Skall det bli något utslag i yrkesvalet, måste de här frågorna behandlas tidigt, och läroplanen ger utrymme för att entusiasmera och intressera flickorna för otraditionella yrkesval.

Yrkesintroduktionen har faktiskt givit ett mycket gott resultat. Medlen för handledningen finns där, men vi tror att kommunernas folk klarar av detta och att decentraliseringen inom skolans område skall fortsätta.

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Anf. 64 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Regeringen tar med ena handen och ger tillbaka litet med den andra. Men de miljoner som kommer tillbaka till skolorna i form av pengar för särskilda åtgärder räcker inte.

Man litar på att kommunerna skall klara av det här. Men det har ju visat sig sedan lång tid tillbaka att kommunerna faktiskt inte klarar av det. Utredning på utredning och undersökning på undersökning visar att vi har en väldigt ojämlig skola. De skillnader man trodde att man skulle eliminera när man införde grundskolan har inte försvunnit. Det finns t. o. m. utredningar som visar att skillnaderna har vuxit under 1970-talet, och med den nuvarande regeringspolitiken kommer man inte till rätta med det förhållandet.

Sedan vill jag säga någonting om elevinflytandet. Jag tycker att det saknas väldigt mycket i det sammanhanget. Det är riktigt att rektorn skall ge information till elever och föräldrar – jag tror att det är en gång per termin. Jag tycker inte att det räcker.

Jag menar att föräldrar och elever skall vara med och planera i vardagslivet i skolan, inte bara få information och tycka till om den en gång per termin. Det är inte detta jag menar med elevmedverkan, elevinflytande och ökat föräldrainflytande. Det räcker inte för mig, och därför tycker jag att det fattas väldigt mycket.

Just de saker jag tog upp i mitt inledningsanförande tror jag skulle hjälpa till att få ett vidgat elevinflytande. Det bör slås fast att det är elevernas rättighet och skyldighet att vara med i skolvardagen på ett sådant sätt.

Anf. 65 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Vi socialdemokrater vill ha någon sorts ordning i politiken. Vi menar att önskemål och krav måste följas av att man talar om hur de skall uppfyllas, och då handlar det ofta om att anvisa pengar.

Debatten här i dag har väldigt mycket handlat om att kommunerna skall klara av det ena eller det andra. Man skall tilltro kommunerna att göra det.

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

har det sagts. Jag tror att kommunalmän och kommunalkvinnor betackar sig för den tilltron, för här har refrängen i alla de borgerliga talarnas visor varit att ju mindre medel kommunerna får, desto mera skall de klara av.

Anf. 66 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Inga Lantz säger att pengarna för särskilda åtgärder inte räcker för att ge de kommuner hjälp som behöver det. Det är ändå fråga om en fördubbling. 200 miljoner får kommunerna genom de särskilda pengarna i budgeten, och det bör tillförsäkra de kommuner som har de största problemen – de som har flest invandrarelever, som har flest handikappade, som har en stor utbyggnad av sin skola – möjlighet att möta de problem och de behov som där uppkommer.

Inga Lantz säger att skillnaderna inte har försvunnit när grundskolan infördes. Nej, det tycker inte jag heller att de har gjort, eftersom den grundskola som infördes 1962 var alldeles för teoretisk och tog alldeles för liten hänsyn till elevernas inriktning, framför allt till de praktiska elevernas styrka. Jag tror att Lgr 80 däremot ger förutsättningar att utjämna de skillnaderna.

Föräldrarna skall vara mer aktiva i vardagslivet, säger Inga Lantz. Jag tycker också det, och det kan inte vara okänt för Inga Lantz att min utredning på det området håller på att remissbehandlas. Material kommer så småningom till departementet och föranleder de åtgärder som brukar följa av en utredning.

Lena Hjelm-Wallén tar upp frågan om ordning. Ordning i skolarbetet vill också vi liberaler ha, men skillnaden är den att vi tror att kommunerna och det folk som där arbetar med skolfrågorna alldeles utmärkt klarar av att upprätthålla den ordningen.

Anf. 67 HAGAR NORMARK (s):

Fru talman! I motion 1980/81:447 har jag tillsammans med Gudrun Sundström och Lilly Hansson föreslagit att riksdagen skulle göra ett uttalande om värdet av att införa dansundervisning i grundskolan, detta i syfte att flickor och pojkar skall kunna ha roligt tillsammans och inte behöva stimulera sig med alkohol och andra droger för att våga vara med. Utskottet föreslår att motionen avslås med hänvisning till att det vi avser redan går att göra inom gällande bestämmelser. En liknande motion i fjol avstyrkes med hänvisning till att det inte var lämpligt att ändra läroplanen nu.

Även om det enligt utskottet varit möjligt redan 1973 att undervisa i dans i skolan, så är det först under de senaste åren man kommit i gång, och det bara i skolor där det finns någon intresserad lärare eller annan person som åtagit sig undervisningen.

Jag kan ge ett exempel från Umeå. En dansintresserad trafikpolis gick till skolan på sin fritid och erbjöd sig att undervisa i sällskapsdans under lunchtimmarna. I början gick det litet trevande, men det kom allt fler elever. Lärarna kom för att se vad som stod på, och så ville de lära sig att undervisa i dans. Polisen tyckte att detta var ett annorlunda och mera positivt sätt att få

kontakt med skolungdomar än att bara jaga dem i buskar och snår på kvällarna. Polismästaren, som är mycket klok, gav nämnde polisman lov att under tjänstetid undervisa i dans. Utanför skolan anordnas också spritfria ungdomsdanser under mottöt Våga stufva. Det är mycket uppskattade tillställningar. Och även där är polisman Fred Lindgren med och dansar i brottsförebyggande syfte, som det heter i en artikel i Västerbottens Folkblad den 24 februari i år.

I Polistidningen nr 7 för 1980 finns en artikel om hur polisen i Älmhult ordnat spritfria ungdomsdanser.

I Borås har dans blivit ett mycket populärt ämne i skolan. Men även här är det ett par eldsjälar utanför skolan som startat verksamheten. Många andra exempel skulle också kunna anföras.

Målet är inte bara danskunnandet i sig, utan att en pojke eller flicka som kan och tycker om att dansa kommer till dansen för att dansa och inte för att dricka. Det är de som står utanför som stimulerar sig med bl. a. alkohol; det kunde man se exempel på i TV-serien *Godnatt, jord*.

Min mor, som kom från en mycket sträng miljö, ansåg att det var särskilt viktigt att pojkarna lärde sig dansa. Hon sade: "Det är bättre att de är inne på logen och dansar än står bakom väggen och super." Hon ansåg att hon själv gått miste om mycken glädje och gemenskap under ungdomsåren därför att hon inte kunde dansa. Därför såg hon till att vi barn fick lära oss det.

Det är viktigt att pojkar och flickor på ett ledigt sätt får ha roligt tillsammans. Att krafter utanför skolan engagerar sig är bra. Men det är dock skolan som möter alla barn och ungdomar. Därför borde många fler inom skolan ta sig an dansundervisningen. Det finns alltid någon intresserad lärare, och han eller hon bör få lära sig att undervisa i dans. En lämplig målgrupp är gymnastiklärarna, som därmed i sin undervisning skulle kunna kombinera dans och motion. Men möjlighet att ge dansundervisning skall varje intresserad lärare ha. De som inte vill skall förstås slippa. I skolor där dans tagits upp på skolschemat är erfarenheterna positiva, både bland elever, lärare och föräldrar.

Dans är också ett kulturarv. Det är viktigt att lära sig vad man har dansat, var man har gjort det och hur man har dansat.

Fru talman! Jag konstaterar med besvikelse att utskottet inte biträtt motionens syfte eller åtminstone gett ett hedersomnämmande åt att kunskaper i dans aktivt skulle motverka behovet bland ungdom att använda alkohol och annan stimulantia för att ha roligt och trivas med sig själva. En undersökning vid skolor i Skellefteå gav kraftigt stöd åt den tanken. Som en flicka uttryckte det: När man kan dansa behöver man inte suppa för att våga dansa.

Det här är ingen kuriös detalj i ungdomens uppfostran. Jag anser att dansen är en mycket viktig del i helheten – att kunna få vara tillsammans och att alla skall få delta.

Jag tror att det hade varit av stort värde och ett stöd för de skolor som infört dansundervisning, om utskottet ställt sig positivt till ett uttalande. Men motionen i följande år har rönt stort intresse och medfört att allt flera arbetar

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

för idéerna i den.

Häromkvällen fick jag telefon från ett rektorsområde i Västernorrland. Man berättade att man i år hade lärt 400 ungdomar att dansa.

Det som hänt på detta område i en del skolor de senaste åren är bara början. Dansundervisning behöver inte kosta en mängd nya pengar. Det är snarare en fråga om intresse och prioriteringar.

Fru talman! Jag finner det meningslöst att mot ett enhälligt utskott yrka bifall till motionen, men jag förbehåller mig rätten att vid behov få återkomma.

Anf. 68 MÅRTEN WERNER (m):

Fru talman! Eftersom dansen emanerar från den kristna och religiösa kulturen kan det kanske vara på sin plats att jag fortsätter med religionen.

En rad riksdagsmän har i fyra motioner, redovisade på s. 35 i betänkandet, föreslagit att kristendomsämnet skall ges en självständigare ställning på skolschemat. I dag är religionsämnet integrerat i de samhällsorienterande ämnena. Ämnet kristendom är i sin tur integrerat i religionsämnet, där det får trängas med en rad andra religioner och nyandliga rörelser, marxism och mycket annat. Vi motionärer menar att det inte är särskilt tillfredsställande.

Utskottet svarar vänligt och försiktigt på motionerna och ibland, tycker jag, nästan som om man hade litet dåligt samvete, och det är ju alltid nyttigt. Man hänvisar till Lgr 80, ur vilken ett utdrag finns som bilaga till betänkandet.

När jag studerar detta utdrag blir jag något betänksam. Det framhålls nogsamt att kristendomsundervisningen skall ha sitt centrum i Bibeln och i kyrkokunskap. I undervisningen skall alltså ingå studier av Bibeln, "t. ex. det gamla och det nya förbundet, Jesu förkunnelse och Jesus som Kristus . . .".

Därmed är också sagt att man "t. ex." också kan hoppa över att behandla Jesus som Kristus. Jag menar att man här till den enskilde läraren överlämnar ett alldeles för betydelsefullt avgörande. Vi vet att det finns lärare med olika intresseinriktningar. Och jag föreställer mig att en lärare, om han har gjort åtskilliga besök i arabvärlden – vilket jag själv har gjort – i många avseenden kan fascineras av islam. Han kan då uppehålla sig mera vid islam och förtiga annat. Det krävs här en bestämd specificering av innehållet i undervisningen för att det skall kunna finnas någon garanti för objektivitet.

Om man inte kan göra kristendom till ett självständigt ämne, borde man ändå kunna se till att kristendomsundervisningen fick en speciell tidsram inom blocket religionsundervisning. När vi, som nu, integreras med invandrare och främmande kulturer är det viktigt att svenska ungdomar får klart för sig var vi hämtat och fortfarande hämtar våra bärande värderingar. Det kan inte vara något ohemult krav, speciellt som vi därigenom inte på något sätt förhindrar invandrarnas religiösa liv. Men jag är rädd för att den svenska svagheten för det till synes exotiska kan få många att förneka sitt eget alldeles i onödan.

Vore det verkligen så märkligt om den främsta kulturfaktorn i svensk historia gjordes till ett självständigt ämne? Säkert skulle kunskapen om Jesu liv och lära förmedla den trygghet och livsoptimism som många saknar. Man kan säga att det inte är skolans uppgift att påverka och indoktrinera. Men om ämnet i sig är sådant att det fånglar, är det inte skolans fel att eleverna påverkas. Om en elev fångas av Marie Curie eller Dag Hammarskjöld och vill efterlikna dessa, kan vi inte säga att skolan därmed har begått ett fel från objektiv synpunkt.

Jag tror – definitivt – att utskottet är efter sin tid. Det går i dag en religiös våg över stora delar av världen. Jag tänker inte så mycket på valrörelsen i Amerika utan fastmera på konfirmandflickan Ann-Christine, som säger att "det är inne att va' kristen". Jag tänker också på 50 000 medborgare i Göteborg, som i en enkät har svarat att de vill ha en seriös kontakt med kyrkan. Jag menar att politiker på alla sätt bör fånga upp denna våg, så att den inte ebbar ut i bisarra kulter.

Vi politiker har i decennier trott på myten att våra samhällsproblem är en social fråga. Om bara människorna får det bättre, om vi bara höjer levnadsstandarden, ger människorna tillgång till utbildning, bostad och service osv., så blir allt välbeställt. Människorna har fått det bättre och vi har höjt levnadsstandarden, men hur har det f. ö. blivit? Jo, vi har fått en ökande brottslighet, narkotikamissbruk, en narkotikalangning som har ökat kadern av mördare i vårt land, alkoholism, prostitution och psykiska besvär. Varför? Jo, därför att – Mästaren från Nasaret har återigen fått rätt – "människan lever icke allenast av bröd". Vi har en själ också, även om en och annan tvivlar på det. Vi har en inre människa, som behöver ett fäste i det oförgängliga, för att nu anknyta till påskens evangelium. Men detta har vi glömt.

Det skall en professor Nils Bejerot till för att införa allt folket i TV våga säga att det egentligen behövs en religiös frälsningsupplevelse för att en grav narkotikamissbrukare skall bli bestående rehabiliterad. Detta säger alltså en klok man, som menar sig själv vara utanförstående i religiöst avseende.

Vi måste som ansvariga politiker ge svenska ungdomar chansen till redbar kontakt med den kristna verkligheten, och vi måste göra det i skolan utan att smyga undan mänsklighetens störste välgörare i djungeln av främmande förteelser.

Fru talman! Det lönar sig inte att i den här "klassen" yrka någonting i detta avseende. Men vi motionärer vet att vi är på rätt väg, och vi kommer sannerligen att fortsätta vandringsen.

I detta anförande instämde Gunnar Oskarson och Allan Åkerlind (båda m).

Anf. 69 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Anf. 70 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Vårt parti har under en följd av år ställt krav i riksdagen på såväl kvantitativa som kvalitativa förbättringar av hemspråksundervisningen för invandrarelever.

Vi har tidigare påtalat att invandrarbarnens situation i den svenska skolan är i högsta grad alarmerande. Detta framgår av olika vetenskapliga rapporter och redovisningar. Invandrarbarnen riskerar allvarliga störningar i sin språkutveckling. För att barnen skall kunna lära sig ett nytt språk fordras det att de behärskar sitt modersmål.

De riskerar psykisk instabilitet och kluven personlighetsutveckling. Ett utvecklat språk är en förutsättning för förståelse av den egna kulturen, den nationella kulturens särart och den egna kulturens villkor och historia. Det är kort sagt ett villkor för social begreppsbildning och tillhörighet. Föräldrar och barn riskerar att bli främmande för varandra. Detta hänger också samman med den nationella och klassmässiga identiteten. Invandrarbarnen kommer ofta att vistas i ett socialt ingenmansland utan tillhörighet till vare sig den egna eller den svenska kulturen, beroende på att de saknar de kunskaper och erfarenheter som är villkor för förståelse och samhörighet.

Invandrarbarnen riskerar att få sämre utgångsläge för utbildning. Här är det uppenbart att språket slår igenom och att invandrarbarnen är missgynnade utbildningsmässigt. De är överrepresenterade bland dem som får anpassad studiegång. De går i mindre utsträckning än svenska barn vidare till gymnasieskolor. De invandrarelever som kommer in i gymnasieskolan avbryter mycket oftare sina studier än de svenska eleverna. Språksvårigheterna och sämre utbildningsmöjligheter gör att invandrarbarnen i stor utsträckning riskerar att få dela sina föräldrars låga socioekonomiska ställning. De riskerar att drabbas av arbetslöshet i väsentligt större utsträckning än svenska ungdomar, vilket under en följd av år har visats i kalla siffror.

Inget av dessa förhållanden har utbildningsutskottet hittills ansett vara av den karaktären att det förtjänar en saklig behandling i utskottets betänkande. I sina yrkanden om avslag på våra förslag nöjer sig utskottet med att hänvisa till argumentation som har förts vid tidigare behandling och avstyrkan av liknande vpk-motioner.

Beträffande frågan om obligatorisk hemspråksundervisning hävdar utskottet att en sådan konstruktion strider mot valfrihetsmålet i riksdagens beslut från 1975 om riktlinjer för invandrapolitiken. Med det menas att invandrarna får fritt välja om de vill behålla och utveckla sin nationella identitet, sitt kulturella arv och sin särart. Och därför bör hemspråksundervisningen vara frivillig.

Utskottet gör här ett mycket viktigt konstaterande, nämligen att förutsättningen för att ta del av, bibehålla och utveckla sitt kulturella arv, sin nationella identitet osv. är språket, modersmålet.

Hur viktigt är det då för ett barn? Vilken betydelse har det kulturella arvet och den nationella identiteten för barnens personlighets- och identitetsutveckling?

Fru talman! Kulturen och de moralbegrepp, attityder, värderingar och allmänt accepterade sanningar som innefattas i begreppet kulturellt arv, utgör den grund som varje barn bygger och utvecklar sin personlighet och identitet på. Och det handlar både om individuell identitet, dvs. känslan av att jag har ett visst värde, att jag duger till någonting, känslan av självrespekt och självförtroende, och om gruppidentitet, dvs. vetskapen om att jag tillhör en grupp människor som har en historia bakom sig, att mitt liv har ett sammanhang som är sammanflätat med gruppens, som jag är en del av, att jag har ett visst ansvar gentemot gruppens framtida liv, intresse och utveckling.

Fru talman! Förutsättningen för att ett barn skall skaffa sig den identiteten är modersmålet.

Det är ett förhållande som utskottet är väl medvetet om. Därför kan utskottet inte ens drömma om att göra modersmålsundervisningen frivillig för de svenska barnen – den är obligatorisk, och så kommer den att förbli, oberoende av de ekonomiska konjunkturerna och det finansiella läget. Men samma utskott anser att modersmålsundervisningen för invandrarbarn bör vara frivillig. Och detta framställs som ett slags privilegium av valfrihet för invandrarna som de svenska föräldrarna saknar. Med anledning av det vill jag ställa några frågor till utskottets ledamöter: Anser ni att det kulturella arvet, den nationella identiteten, den historiska bakgrunden är mindre väsentlig för invandrarbarnens personlighet och identitet än för de svenska barnen? Anser ni att det är mindre väsentligt därför att invandrarbarnen råkar bo i Sverige och inte i sitt ursprungsland?

Hur kan ett invandrarbarn ha valfriheten att välja bort och förkasta sitt kulturella arv och sin nationella och historiska bakgrund när det saknar förutsättningar att känna till det, när det saknar modersmålet?

Fru talman! Vårt parti har den bestämda uppfattningen att den s. k. valfrihet när det gäller modersmålsundervisningen som invandrarbarnen drabbas av i dag, drastiskt kommer att försämra deras situation i skolan och i livet – inte minst med tanke på att en förutsättning för invandrareleverna att lära sig bra svenska är ett väl utvecklat modersmål. Effekterna av en bristfällig och tidigare helt obefintlig modersmålsundervisning kan man nu se i de problem som invandrareleverna har i dag i gymnasieskolan. Det gäller särskilt sådana problem som höggradig halvspråkighet, ödesdigra kunskapsluckor och störd identitetsutveckling.

Invandrareleverna ligger genomsnittligt på samma nivå som de 20 % svagast presterande svenska eleverna när det gäller ordkunskap och läsförståelse. Dessa elever klarar inte den ökade abstraktionsnivån i undervisningsspråket, och deras vardagsspråk räcker inte till. Deras språk är torftigt när det gäller ordförråd och syntaktiska konstruktioner. För att dessa invandrarelever skall ha någon rimlig möjlighet att gå igenom gymnasieskolan med behållning behöver de stödundervisning i svenska.

Det utgår statsbidrag till stödundervisning för invandrarelever i gymnasieskolan. Detta är emellertid helt otillräckligt. Läsåret 1979/80 var 2 800 eller ca 25 % av eleverna i behov av stödundervisning i svenska, men bara

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

1 500 av dessa elever deltog i sådan undervisning. Detta innebär att nära hälften av de elever som behövde stöd inte fick detta.

Stödundervisningens betydelse är väl dokumenterad, bl. a. genom undersökningar som visar att de elever som får denna undervisning sällan avbryter sina studier. Omvänt gäller att de elever som inte får stödundervisning i svenska tenderar att i betydande utsträckning lämna utbildningen innan den är färdig. En del av de problem som invandrarungdomarna har i dag i gymnasieskolan kommer troligen att minska avsevärt, under förutsättning att allt fler av invandrarbarnen får en bra modersmålsundervisning redan i förskoleåldern.

Av samma skäl som gäller för förbättring av stödundervisningen i svenska för invandrarelever bör resurserna för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk för invandrarelever förbättras. Förbättringarna kan i båda avscendena ske genom att bidraget i fortsättningen utgår efter en schablon om en lärarveckotimme per deltagande elev. Dessutom bör stödundervisningen göras obligatorisk för de elever som skolan bedömer vara i behov av den.

För många invandrarelever är det helt avgörande att få tillgång till introduktionskurser till gymnasieskolan, för att de sedan skall kunna klara sin skolgång. Sådana kurser finns f. n. bara vid ett tjugotal skolor i landet. För många elever är kurstiden för kort för att verkligen kompensera och komplettera tidigare kunskapsluckor. Det är av stor vikt att invandrareleverna i större utsträckning får tillgång till introduktionskurser och att dessa i större utsträckning kan anpassas efter behovet.

Ett annat problem som möter invandrareleverna i gymnasieskolan är undervisningen i engelska. Skolöverstyrelsen beskriver problemet enligt följande. Vissa invandrarelever som tas in i gymnasieskolan har under sin tidigare skolgång, i hemlandet eller i Sverige, inte fått någon undervisning alls i engelska, eller i så begränsad omfattning att de inte kan följa den engelskundervisning som bedrivs i gymnasieskolan. Sådana elever bör erbjudas studier i engelska som C-språk resp. B-språk i gymnasieskolan, för att i möjligaste mån få del av det språkprogram som står övriga elever till buds. Denna anordning skulle inte bara bidra till ökad jämlikhet mellan invandrare och övrig befolkning, i linje med riksdagens målsättning, utan också underlätta invandrarungdomarnas fortsatta studier eller inträde i arbetslivet. Från vpk:s sida delar vi skolöverstyrelsens uppfattning.

Vi anser också i likhet med skolöverstyrelsen att ett särskilt statsbidrag för syo-verksamheten bör utgå till kommuner med invandrarelever i grund- och gymnasieskolan, för att möjliggöra syo på modersmålet. Resurstilldelningen bör grundas på den definition av begreppet invandrarelev som gäller för rätten till hemspråksundervisning och ha som mål att alla invandrarelever skall kunna nås av denna syo.

Fru talman! I likhet med tidigare vpk-talare yrkar jag bifall till vpk-motionerna.

Onsdagen den
22 april 1981

Fru talman! Jag skall helt kort ta upp ett mycket begränsat men viktigt avsnitt av utskottsbetänkandet. I motion 1979/80:1292 föreslår jag tillsammans med några partikamrater att nya läroplaner för grund- och vidareutbildning av ambulansförare skall utarbetas och vara färdiga att tas i bruk vårterminen 1981. Denna motion avstyrks utan några större krusiduller av ett enigt utskott. Och jag har – uppriktigt sagt – inte några större förhoppningar om att få kammarens övriga ledamöter på bättre tankar. Jag vill emellertid ändå ta tillfället i akt och beskriva hur en relativt enkel men ändå mycket angelägen fråga kan dras i en nästan ändlös långbänk och med utgångspunkt från detta förhoppningsvis få till stånd en snabb handläggning i ärendets slutfas, som nu inleds.

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

Den i dag gällande läroplanen för grundutbildning av ambulansförare är från 1965 och omfattar bara sju veckor. Någon läroplan för vidareutbildning av redan yrkesverksam ambulanspersonal finns över huvud taget inte. Sedan 1965 har man fått en helt annan inställning till ambulanstransporter – en inställning som ställer andra och större krav på personalen. Det är t. ex. numera allmänt accepterat att sjuktransporter inte bara avser själva förflyttningen av en sjuk människa utan också innefattar sjukvård före och under transporten. På det viset kan man undvika onödigt lidande, förkorta konvalescenstiden och t. o. m. rädda liv. Såväl sjukvårdshuvudmännen som ambulanspersonalens fackliga organisationer har därför vid flera tillfällen framfört krav om en ny och bättre utbildning, som skall göra det möjligt att leva upp till denna ambitiösa målsättning.

Den 26 februari 1976 – för mer än fem år sedan – uppdrog därför den dåvarande regeringen åt socialstyrelsen att utreda frågan om ambulanspersonalutbildningens innehåll och omfattning. Sedan dess har frågan varit föremål för en omfattande debatt, bl. a. i denna kammare. Den 24 november 1977 besvarade t. ex. dåvarande statsrådet Ingegerd Troedsson en fråga om hur arbetet i socialstyrelsens utredning fortskred. Hon sade då bl. a. att socialstyrelsen avsåg att redovisa ett slutligt förslag för regeringen i januari 1978 och försäkrade – hon använde just det uttrycket – att regeringen skulle handlägga ärendet skyndsamt. Det var alltså för tre och ett halvt år sedan. Den 21 januari 1980 besvarade ett annat statsråd – Britt Mogård – här i kammaren en fråga från mig om när eventuella nya läroplaner kunde vara färdiga. Hon sade då bl. a. att hon inte kunde ange någon exakt tidpunkt för detta. Det var ju åtminstone ett ärligt svar, men det var föga uppmuntrande för den som ville föra frågan framåt.

Den 29 maj 1979 var socialstyrelsens utredning klar. Då hade man utarbetat ett underlag för utbildningsplaneringen i form av beskrivningar av verksamhet och analys av kunskapskrav. Man kom därvid fram till att ambulansförare borde ha en kompetens motsvarande undersköterskans. Utredningsresultatet har sedan dess översänts till skolöverstyrelsen, som också har utarbetat två läroplaner – en grundkurs om 40 veckor och en kompletteringskurs om 20 veckor. I båda fallen är det tveksamt om undersköterskekompetens uppnås. Det kommer därför att bli nödvändigt

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

med olika former av påbyggnadskurser i framtiden.

Nu återstår för skolöverstyrelsen att sammanställa diverse remissyttranden om läroplansförslagen och översända dessa till regeringen för fastställelse.

Mot denna bakgrund och med tanke på ärendets redan nu ovanligt långa handläggningstid borde man ha rätt att förvänta sig någon form av viljeytring från utbildningsutskottet – åtminstone för att påskynda den sista delen av beslutsprocessen. Då utskottet inte gjort något sådant uttalande kan man bara hoppas att ärendet inte ytterligare skall förhalas. Då kan i bästa fall de båda läroplanerna vara färdiga att tas i bruk vårterminen 1982 – sex år efter utredningens tillsättande.

Jag vill också passa på tillfället att uttrycka den förhoppningen att det nu vid sidan om 20- och 40-veckorsutbildningarna tillskapas en omfattande påbyggnadsutbildning runt om i landet, så att ambulansförarna kan få sin eftersträevade undersköterskekompetens. Det är också något som har krävts av Svenska kommunalarbetsareförbundet, som organiserar ambulansförarna, i dess yttrande över läroplansförslaget. Det skulle, utöver säkrare ambulanstransporter, skapa möjligheter till en smidig övergång från ambulansverksamhet till annat vårdrk.

Anf. 72 KERSTIN NILSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få inleda med ett citat: "16 år och utestängd från gymnasiet. Endast länets företagare kan rädda dem från sysslolöshet." Så stod att läsa i en borgerlig läntidning i Norrbotten för precis en vecka sedan i dag.

I artikeln refereras hur sammanlagt 1 264 sökande till gymnasieskolan inte fått plats vid årets uttagning i Norrbotten. Räkna man bort äldre sökande och dem som kan tänkas få arbete, återstår 900 ungdomar i 16-årsåldern, som inte kan erhålla plats i gymnasieskolorna i Norrbotten.

Härtill kommer för det första att den enda riksyrceskolan i Norrbotten föreslås bli AMU-center, varigenom tonåringars möjligheter till yrkesutbildning ytterligare beskärs.

För det andra kan inte folkhögskolor utan särskild prövning för varje enskild elev ta emot 16-17-åringar.

För det tredje kan inte, som artikelförfattaren hoppades på, Norrbottens företagare/näringsliv erbjuda dessa ungdomar förvärvsarbete. Redan i dag är ju nämligen – vilket är allmänt känt – 3 000-4 000 ungdomar i Norrbotten öppet arbetslösa. Av dessa skäl har Elevförbundet i Norrbotten värdjat om särskilda insatser för att motverka ungdomsarbetslöshet, passivitet, utslagning.

Nu är det därtill aktuellt med uttryckning från första militärtjänstgöringen. I Norrbotten är de värnpliktigas antal ca 2 000. Av dessa beräknas endast en bråkdel få arbete i länet. Unga män som under många månader deltagit i landets försvar har inget arbete. Man kan förstå om dessa unga människor ifrågasätter ett och annat.

Mot den allvarliga bakgrunden är det att beklaga, å ungdomarnas vägnar,

att utbildningsutskottet inte har funnit för gott att nu tillstyrka de socialdemokratiska motionerna 1703 och 1704. Utbildning är i vart fall mindre kostsam för samhället än arbetslöshet.

I motion 1703 yrkar socialdemokrater från Norrbotten att friidrottslinjen vid gymnasiet i Haparanda, Tornedalsskolan, permanentas.

Friidrottslinjen drivs f. n. som försökslinje på tre år i samarbete mellan Haparanda kommun, Tornedalsskolan samt Haparanda sportklubb.

Önskemål om att få inträde till friidrottslinjen har ofta framförts av ungdomar från andra kommuner, alltifrån linjens start hösten 1978. Då interkommunal ersättning ej kan medges – när linjen inte är officiell SÖ-linje – har ungdomar från andra kommuner inte kunnat ta elevplats.

Svenska friidrottsförbundet har funnit att det kommundrivna friidrotts-gymnasiet i Haparanda bör erhålla tillstånd till dels fem timmars schemalagd friidrott, dels regional intagning och interkommunal ersättning. Ges inte det tillståndet, finns det risk för att verksamheten kan tvingas att upphöra.

Resultaten av försöksverksamheten är synnerligen positiva: dels har eleverna på friidrottslinjen presterat utmärkta studieresultat både teoretiskt och idrottsligt, dels har friidrottsintresset spritt sig och attraherat ungdomsgrupper i övrigt till en livlig motions- och tävlingsverksamhet.

Verksamheten är därtill ett exempel på framgångsrikt nordiskt samarbete i det att huvudtränarna rekryterats från förbunds nivå i Finland. Träningslägren – ett veckoslut per månad – är förlagda till den utomordentliga inomhusarenan i Rovaniemi, och medicinska undersökningar utförs vid idrottspolikliniken i Uleåborg.

Fru talman! Utskottet har inte funnit för gott att nu tillstyrka vår motion angående friidrottslinje vid gymnasieskolan Tornedalsskolan i Haparanda. Jag beklagar det av ytterligare ett skäl: friidrotten, särskilt ungdomsfriidrotten – som här är inkopplad i skolsammanhang – är väl förtjänt av allt det stöd den kan få. Som vi har skrivit i motionen är friidrotten fri från psykningar och från våld. Friidrotten behövs därför också i vår tid.

I motion 1704 yrkas att en gymnasielinje i musik inrättas i Boden. Trots det livaktiga musiklivet saknas möjligheter till gymnasiestudier i musik i Norrbotten, som omfattar en fjärdedel av landets yta.

I samarbetskommittén för den s. k. Fyrkanten, som utgörs av kommunerna Luleå, Boden, Älvsbyn och Piteå, har enighet rått om att en gymnasielinje i musik bör förläggas till Boden. Ett flertal framställningar därom har gjorts alltsedan 1974.

Då Bodens kommun planerar nybyggnation av gymnasieskola under kommande budgetår, hade ett beslut om musiklinje varit värdefullt för möjligheterna till integrering av musiklinjens lokalbehov i den nya gymnasieskolan.

I motionen hänvisas bl. a. till behovet av förankring i en gymnasielinje för den kommunala musikskolan i Boden, som bedriver en omfattande samverkan på Nordkalotten på musikutövningens område. Att ha varit med om hur tonåringar från nordiska vänorter i s. k. musikläger under veckoslut efter entusiastisk träning i en trivial gymnastiksal kan uppföra något av ett

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

festspel är en upplevelse som står i bjärt kontrast till de alltför många nedbrytande, depraverande miljöer som annars kan stå ungdomar till buds. Det är en upplevelse som stärker en i uppfattningen att varje breddning av musikutbildningen bland ungdom är väl värd sin penning.

Utskottet har gett ett, som det kan uppfattas, hovsamt avslag på motionen. Jag uppfattar det som att frågan i sak inte är avgjord. Därför har jag nu, fru talman, inget särskilt yrkande.

Det är inte lätt att vara ung i dagens, borgerlighetens Sverige, och det är svårt att vara ung i Norrbotten. Det var bättre förr. Fler och fler vill att vi liksom tidigare skall prioritera ungdomarna, ge dem lika möjligheter och en skola för alla, som gymnasieskolan var tänkt. Något sådant får de unga inte, som det är i dag. Dagens ungdomar är väl värda att satsa på, och de är många – vi talar om den s. k. ungdomspuckeln. Om ytterligare några år har vi inte så många ungdomar i Sverige. Satsningar nu är goda investeringar för framtiden.

Anf. 73 BERTIL HANSSON (fp):

Fru talman! Det finns i år liksom tidigare ett knippe motioner som tar upp frågan om religionsundervisningen i skolan. De andas samtliga oro inför hur den undervisningen går till och inför risken att kristendomskunskapen skall försvinna dels i religionskunskapen, dels i de integrerade samhällsorienterande ämnena.

Jag kan förstå den oron – jag möter den ibland ute i landet. Men jag tror inte att man kommer till rätta med problemet på någon av de vägar som motionärerna anvisar och som sammantaget kan karakteriseras så, att man vill göra kristendomsämnet – och i något fall religionsämnet – till ett på schemat och i timplanen avgränsat inslag.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet i sitt betänkande på s. 34 säger att riksdagen tidigare har uttalat att religionskunskap skall finnas som ett särskilt ämne. Det är egentligen en ganska unik sak som redovisas i bilagan, där religionskunskapen är det enda av orienteringsämnena som med sitt eget namn återkommer i huvudmomenten. Orienteringsämnena historia, geografi och allt vad de heter försvinner när man kommer in på huvudmomenten. I stället för historia talas det om "Människans verksamhet i tidsperspektivet". Man kan ha olika uppfattningar om det kloka och riktiga i det. Men observera, ni som är oroliga för religionskunskapens ställning, att ämnesnamnet religionskunskap återfinns i huvudmomenten.

Vidare vill jag betona att riksdagen har sagt att religionskunskapen skall få motsvarande andel av det samhällsorienterande blocket som tidigare. Det betyder att religionskunskapen enligt Lgr 80, liksom enligt Lgr 62 och 69, har en i jämförelse med övriga nordiska länder ovanligt vid tidsram till sitt förfogande, som det gäller att fylla med ett gott innehåll.

Mårten Werner refererade utdraget ur läroplanen när det gäller högsta-diet, där det står att det i undervisningen ingår också studiet av Bibeln, t. ex. det gamla och det nya förbundet, Jesu förkunnelse och Jesus som Kristus. Han tolkar emellertid detta så, att det enligt lärarens godtycke skulle kunna

bytas ut mot något annat ur Bibeln. Det är en tolkning som inte får stå oemotsagd i denna kammare.

Jag har under min 40-åriga lärarverksamhet – och dessutom som lärarutbildare och som läromedelsförfattare – tolkat sådana här skrivningar så, att det som speciellt nämns som exempel är just sådant som man *inte* får ta bort, utan det är det mest väsentliga i bibelkunskapen. Jag har velat framhålla detta, för jag tror att det är en farlig tolkning som skulle kunna spridas, om man går vidare enligt de tankegångar som Mårten Werner givit uttryck åt.

Sedan vill jag betona att det i betänkandet uttryckligen sägs att Bibeln skall vara det centrala vid undervisningen om kristendomen. Detta är just i år och i nuvarande situation något som man med största glädje vill understryka, när vi står inför det förhållandet att vi kan räkna med en ny bibelöversättning, som när det gäller den språkliga utformningen kommer att ligga också barnens språk närmare än språket i den bibel som vi f. n. använder som centralt läromedel i skolan.

Anf. 74 MÅRTEN WERNER (m):

Fru talman! Jag vet att Bertil Hansson har samma ambition som jag att förmedla de kristna sanningarna till svenska folket. Jag uppskattar hans inlägg här, men får jag korrigera det på några punkter vad gäller vår mening i sak.

Vi fruktar inte att kristendomisämnet skall försvinna, men vi menar att det kan förvanskas och integreras till den grad att det blir svårt för ungdomarna att särskilja det specifikt kristna.

Sedan är det gott att höra Bertil Hanssons tolkning av läroplanen, men det är synd att han *inte* kan tala mera *ex cathedra* som minister. Han säger att det står att Bibeln skall vara i centrum för undervisningen och att man nämner att vad som skall behandlas är t. ex. det gamla och det nya förbundet, t. ex. Jesus som Kristus. Detta innebär, säger Bertil Hansson, just att sådana moment *inte* skall utgå. Men varför i all världen sätter man då in "t. ex."?

Vad vi vill är att det skall vara ett bestämt angivet innehåll i undervisningen. Jag tolkar det, liksom väl varje lärare, omedelbart så, att här anges en rad exempel på det som man kan ta upp och det som man kan underlåta att ta upp utan att för den skull bli prickad. Det är på sådana punkter vi är ängsliga. Vi menar att man på detta sätt överlåter alltför mycket åt undervisaren när det gäller att välja innehållsmoment i undervisningen.

Mom. 2 och 3 (minskning av statsbidraget till driften av grundskolan och gymnasieskolor m. m. med 2 %)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 (statsbidrag till personell assistans för handikappade elever i grundskolan)

I en förberedande votering biträdtes reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i

Onsdagen den
22 april 1981

*Anslag till driften
av grundskolor
och gymnasiesko-
lor, m. m.*

motsvarande del med 143 röster mot 17 för motion 1090 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 153 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 5 (tekniska stödåtgärder m. m. åt handikappade elever vid gymnasieskolor)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 155 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 och 7 (särskilda åtgärder på skolområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (kursverksamhet inom det teknisk-naturvetenskapliga området)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 9 (viss besparing)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 17 för motion 1317 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 12 (viss undervisning för invandrarelever i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1316 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 13 (visst utbildningsprogram)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Mom. 20-22 (frågor om gymnasieskolans yrkesinriktade utbildning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 23 (slopande av företagsinriktad utbildning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1498 av Lars Werner m. fl.

Mom. 38 (utbildning för invandrarungdom)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1316 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 1, 10, 11, 14-19, 24-37 och 39-45

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 46 (avgifter i grundskolan och gymnasieskolan)

Vid votering genom rösträkning avgavs 156 röster för utskottets hemställan och 156 röster för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Kammaren beslöt med 157 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 156 röster avgavs för att mom. 46 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighetstaxering, m. m.*

10 § Besvärregler vid allmän fastighetstaxering, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1980/81:42 om besvärregler vid allmän fastighetstaxering, m. m. (prop. 1980/81:111).

Anf. 75 ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! I regeringens proposition 111 framläggs förslag till besvärregler vid allmän fastighetstaxering. I det ärendet har jag tillsammans med Tore Nilsson väckt en motion, 1980/81:2029, där vi yrkar avslag på förslaget i den del som rör tvångsbesiktning av fastighet – alltså förslaget i 18 kap. som innebär att man mot ägarens vilja skall kunna besiktiga fastighet.

Vi menar att det här förslaget ger alltför stort utrymme åt godtycke och innebär en bristande rättsäkerhet. Även i nuläget finns det möjlighet till tvångsbesiktning om taxeringen har överklagats, då länsrätten kan förordna om s. k. syn. I propositionen föreslås emellertid att sådan tvångsbesiktning skall kunna utföras redan i första instans. Vi har sagt i vår motion att detta förslag ger väldigt stora möjligheter till godtycke. Det framgår redan av flera formuleringar i 18 kap. 29 §, där det bl. a. heter att om man saknar "uppgift som behövs" och "om tillförlitlig uppgift inte utan avsevärd olägenhet kan erhållas på annat sätt", skall tvångsbesiktning kunna begäras.

Det här är lösa formuleringar som, såvitt jag förstår, kan tänjas ganska mycket. Uttrycket "uppgift som behövs" kan ges olika tolkningar. Likaså kan frasen "inte utan avsevärd olägenhet kan erhållas på annat sätt" tänjas och tolkas olika.

I 34 § sägs att fastighetsägaren skall beredas tillfälle att inställa sig till förrättningen, innan beslut om besiktning verkställs. Men i samma paragraf står följande: "Kan den som avses i första stycket inte utan nämnvärt uppskov kallas till förrättningen eller inställa sig vid denna, får verkställighet ändå ske ---." Ett sådant beslut kan också med stöd av paragrafens sista mening motiveras med att besiktningen annars kommer att försenas. Det ger också stora möjligheter till godtycke. Skrivningarna i paragrafen i fråga strider så vitt jag förstår mot varandra.

Vi motionärer anser att det minsta man kan begära är att fastighetsägare eller nyttjanderättsinnehavare i god tid får besked om när besiktning avses äga rum och att parterna i samförstånd försöker ena sig om en lämplig tidpunkt. Men såsom lagförslaget är skrivet skall besiktning normalt ske utan förvarning och i stor brådska.

Av 37 § framgår att verkställighet av besiktning i bostadsutrymme får utan

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

medgivande av den som berörs därav påbörjas när som helst mellan kl. 8 och kl. 19. I 36 § heter det att läs och annan stängningsanordning får brytas. Av 31 § framgår att beslut om verkställighet skall överlämnas vid besiktningen eller snarast därefter, om fastighetsägaren inte är närvarande.

Fastighetsägaren har rätt att tillkalla vittne, men förrättningen får inte i onödan upphållas i väntan på att vittne skall inställa sig, kan man läsa i 35 §.

I 38 § talas om vilka som får utföra besiktning. Men av sekretesskäl bör inte flera av nämndens ledamöter närvara.

I 34 § sägs att verkställighet får ske under förutsättning att särskilt tillkallat vittne är närvarande. Men vems vittne? Besiktningen får alltså ske även om inte fastighetsägaren eller nyttjanderättsägaren kunnat infinna sig, bara särskilt tillkallat vittne är närvarande. Är det fråga om fastighetsägarens vittne? Men enligt 35 § får förrättningen ske om inte vittnet hunnit inställa sig.

Jag tycker att det här rör sig om ganska allvarliga frågor som utskottet borde ha besvarat. Men det har utskottet inte gjort, och det är enligt min mening upprörande.

Det finns fler som har ställt sig kritiska till detta lagändringsförslag. Förslaget om att införa tvångsbesiktning har också fått ett minst sagt blandat mottagande av remissinstanserna. Länsrätten i Göteborgs och Bohus län framhåller att behov av besiktning ytterst sällan föreligger och att den i regel kan genomföras efter överenskommelse med fastighetsägaren. Länsstyrelsen i Stockholms län avstyrker att tvångsbesiktning införs, eftersom de ingrepp den innebär inte står i rimlig proportion till fastighetsägarens privata förhållanden.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att den inte känner till något fall där fastighetsägare vägrat besiktning och uppger att den föreslagna lagstiftningen kan uppfattas som mer våld än nöden kräver. Liknande uppfattningar framförs av länsstyrelsen i Hallands län.

Statens vattensfallsverk menar att om en rätt till tvångsbesiktning över huvud taget skall anses godtagbar ur rättssäkerhetssynpunkt, bör det krävas att varje risk för dess tillämpning genom misstag kan uteslutas.

Kommunförbundet ifrågasätter om inte förslaget om tvångsbesiktning går väl långt och anser att man borde ha övervägt åtgärder för att uppnå samma effekt på ett enklare och mindre resurskrävande sätt.

Svenska arbetsgivareföreningen finner med hänsyn till gällande regler om syn behovet av det föreslagna nya regelsystemet om besiktning mera vara ett uttryck för perfektionism än för ett verkligt behov.

Lantbrukarnas skattedelegation anser inte att det finns några egentliga skäl att införa tvångsregler för besiktning.

KF anser att förslaget inte bör genomföras, inte minst med tanke på att det innebär långtgående ingrepp i den personliga integriteten.

Även andra remissinstanser har varit minst sagt kritiska mot förslaget.

Det som vi har tagit upp i vår motion om rättssäkerheten och risken för godtycke vid tillämpningen av reglerna behandlas över huvud taget inte i

skatteutskottets betänkande. Utskottet argumenterar inte och svarar inte på de oroliga funderingar vi motionärer har i den här frågan. Men utskottet skriver att tvångsbesiktning skall ses som en extraordinär åtgärd, som bör tillgripas endast i undantagsfall och när det finns ett verkligt behov därav. Det tycker jag är bra. Men utskottet skriver också att fastighetstaxeringsnämndens framställning om besiktning i normalfallen skall delges fastighetsägaren. Denne har då möjlighet att göra invändningar. "I normalfallen" är ett väldigt löst uttryck, som kan tillämpas på många olika sätt beroende på vilka människor som bedömer om det är fråga om ett normalfall eller inte. Det finns alltså många invändningar man kan göra mot det här förslaget.

Jag tycker det är mycket olyckligt att skatteutskottet enhälligt har godtagit det föreliggande förslaget utan att på minsta sätt beröra invändningarna mot det. Rättssäkerheten måste enligt min mening alltid sättas före olika byråkraters önskemål, även i de fall där dessa är berättigade.

Utskottet är enhälligt i den här frågan – tyvärr. Mot ett enhälligt utskott är det inte stor mening att försöka vända riksdagsmajoritetens uppfattning, särskilt som det är ett fåtal ledamöter som lyssnar på debatten. Det är då inte stor mening att försöka hävda rättssäkerheten. Därför – och endast därför – avstår jag från att yrka bifall till motionen.

Anf. 76 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! I dessa dagar börjar taxeringsbeskeden komma deklaranterna till handa. Under påskledigheten har jag fått tillfälle att se några exempel på hur äldre trähus med vanliga trägolv har blivit åsatta lyxpoäng i taxeringsbeskedet. Detta bekräftar de farhågor som framförs i motion 1530. Utskottet säger att betydelsen av trä och andra inredningsdetaljer som värdefaktorer vid fastighetstaxeringen inte får överdrivas. Man säger också att den skattskyldige har möjlighet att i deklARATIONEN ange om exempelvis trätak eller trägolv inte håller normal standard och därför inte bör föranleda högre poäng.

Enligt min mening är utskottet för sent ute med dessa påpekanden. Jag har ingen känsla av att det i anvisningarna till deklaranterna upplystes om möjligheten att exempelvis ange ett trägolv som icke normalt. Och var går gränsen mellan ett normalt och ett icke normalt trägolv? Visserligen kunde man under övriga upplysningar göra sådana påpekanden, men vem tänkte på detta när formuläret ifylldes?

Nu kommer förmodligen taxeringsmyndigheterna att översvämmas av överklagningar, allra helst om deklaranterna själva får avgöra om golvet eller taket är normalt eller inte. Vid en kalkyljämförelse mellan olika golv visar det sig att ett golv av spånskiva plus heltäckande textilmatta har en mer än dubbelt så hög årskostnad som ett furugolv av tredje sorteringen. Om denna uträkning är riktig, så visar detta att poängbedömningen inte skipar rättvisa.

Fru talman! Jag menar inte att lyxinredningar eller påkostade inredningar skall favoriseras vid taxering. Men jag anser det felaktigt att ett inredningsmaterial har fått en generell bedömning. Det är en helt felaktig värdering här

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

att enkla inredningar av trämaterial betraktas som lyx. Vi har gott om skog i detta land. Alla sägs sträva efter en bättre förädling av skogsprodukterna. Nu hotas redan existerande förädlingsindustrier – ofta finns dessa i skogslänen – av bestämmelser som får till följd att man i stället använder dyrare och kanske importerade material till husbyggnationen.

Vad utskottet anfört har på intet sätt förändrat min syn på de frågor som tas upp i motionen. Fortfarande anser jag att en översyn bör göras för en precisering av värderingsbestämmelserna för trämaterial i enlighet med vad som anförs i motionen.

Jag yrkar bifall till motion 1530.

Anf. 77 HANS WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Jag hade redan för flera månader sedan tänkt ställa en enkel fråga till budgetministern, så lydande:

”Finns det inga gränser för de galenskaper som våra taxeringsmyndigheter kan hitta på?”

Men jag har inte ställt den frågan – av flera skäl.

För det första hade kanske talmannen krävt en något mera hövisk formulering. Men den saken skulle man väl ha kunnat klara av.

För det andra vore svaret på förhand givet. Det skulle lyda: Nej.

Genom den ramlagstiftning vi här rör oss med har, åtminstone för riksdagens del, möjligheterna att inom viss ram påverka gränserna tagits bort. Det är riksskatteverket som på riksdagens vägnar fastställer detaljerna. Men det är riksdagen som får bära hundhuvudet när riksskatteverket låter sitt fiskaliska nit skymma det goda omdöme som hade bort förhindra sådana här saker.

För det tredje kom diskussionen i gång mycket tidigt. Under taxeringsarbetets gång visade det sig hur illa genomtänkt hela förslaget var och hur väl befogat yrkandet från LRF m. fl. om uppskov ett år för att kunna fila bort de värsta utväxterna var.

Men prestige har varit viktigare än förnuftet. Branschutredningar, bl. a. inom trävaruindustrin, har uppmanat företagen där att satsa mera på vidareförädling, på att vidga trävarornas avsättningsområden, på att utnyttja trädets skönhetsvärden. Men när någon husägare fullföljt det resonemanget och t. ex. klätt in väggarna med naturträ, då hämtar honom bofinken vid taxeringen! Den taxering, vars resultat nu borde ha kommit alla till handa men ännu inte gjort det, därför att den eftersträlvade millimeterrättvisan vållat så mycket merarbete.

Att utskottet erkänner förekomsten av vissa skönhetsfläckar är en klen tröst. När man säger att det kan finnas anledning till ändringar i förenklande syfte sedan erfarenhet vunnits av den praktiska tillämpningen går man förbi sakfrågan, att en fastighet blir dyrare om man har brädpanel i finrummet, billigare om man med en likadan tapet klär in samma panel. Vi har redan fått den erfarenhet som utskottet talar om. Vi måste få till stånd den översyn, inte bara i förenklande syfte, som i milda ordalag har begärts av John Andersson m. fl. i motion 1530, till vilken jag härmed yrkar bifall.

Ju svårare skattetrycket blir, desto viktigare är det att skatteförfattningarna vilar på ett förtroendeingivande underlag. Att utforma dessa författningar på ett löjeväckande sätt är närmast en oförskämdhet mot alla dem som i tjänsten har att tillämpa bestämmelserna, främst därför att löjet ju drabbar fel personer.

Visst är det roligt när skämtlynnnet får blomma. Det sker inte alltför ofta i våra författningar. Och visst är det glädjande att sambandet mellan den eminenta tidningen Grönköpings Veckoblad och riksskatteverket fungerar så bra att det närmast får betecknas som en slump att man inte i taxeringsanvisningarna på fullt allvar intagit den "socialbilaga" som Veckobladet publicerade i sitt septembernummer:

1. Är Ni granne med
 - a. Generaldirektör, mångmiljonär, storfabrikör etc. 3 p
 - b. Direktör, kulturpersonlighet från TV etc. 2 p
 - c. Byrådirektör, kulturpersonlighet med lokal berömmelse 1 p

Eller, för att hoppa litet längre ned:

4. Hälsar man å Eder – inom ett område å maximalt 350 meter räknat från Eder TV-fåtölj – genom att
 - a. Lyfta å hatten 2 p
 - b. Nicka 0 p
 - c. Ej alls -1 p

Anf. 78 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med de två föregående talarna.

Alla vet vi att trä är vackert och slitstarkt som inredning av hus. Men vi vet också att trä är en svensk vara vars användning i hustillverkning vi borde stimulera. Därför tycker jag att en begäran till riksdagen om en översyn av reglerna för fastighetstaxeringen när det gäller trä som inredning i hus är en rimlig begäran.

Vanligt svenskt obehandlat trä borde inte betraktas som lyx, om jag använder det i golv, tak eller inredning av hus. Det kommer nu efter den gångna fastighetstaxeringen att drälla av lyxinredda gamla hus, hus där man för många år sedan spikade in trägolv och tak av trä, därför att det var ett billigt och slitstarkt material. Låt förnuftet segra och gör en översyn av de orimliga förhållanden som nu uppstår, därför att trä varit ett kriterium för fler poäng vid fastighetstaxeringen och bidragit till en höjning av taxeringsvärdet!

Enligt taxeringsblankettens kryssystem har pensionären med ett äldre hus med trä i inredningen ett lyxigt hus jämfört med den som har ett murat hus av sten med plattor och mjuka mattor på golvet. Jag tycker utskottet gör det väl krångligt för den fastighetsdeklarande när man begär att han skall bedöma

*Besvärsregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

vad som är normalstandard på trätak och trägolv eller när det gäller inredning av trä och – om hans inredning inte är av normalstandard – leda i bevis att så inte är fallet. Det är alltså den taxerade själv som skall leda i bevis att hans trämateriel inte är av normalstandard, dvs. lyx.

De här orimliga bestämmelserna kommer säkert att leda till en rad överklaganden och mycket krångel och svårigheter – för den taxerade men säkert också för taxeringsmyndigheterna – som borde ha kunnat undvikas. Min förhoppning är att en översyn skall komma till stånd. Det svenskaste av allt svenskt – träet – skall väl inte utgöra kriterium för en bestraffning vid bedömningen av värdet på hus vid fastighetstaxering!

Jag vill, i likhet med de två föregående talarna, yrka bifall till motion 1530, som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 42.

Anf. 79 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! 1981 års fastighetstaxering har varit, och kommer sannolikt att förbli, mycket omdiskuterad. Framför allt beror det på att priserna på flertalet fastigheter stigit mycket kraftigt under perioden sedan förra fastighetstaxeringen. Detta har i sin tur lett till kraftiga höjningar av taxeringsvärdena, eftersom dessa skall vara 75 % av marknadsvärdet på fastigheten två år före taxeringsåret, i nuvarande taxering 1979.

Till följd av utformningen av de många skatteregler som har hängts upp på taxeringsvärdena – exempelvis villaskattereglerna och reglerna för förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattningen – skulle oförändrade regler leda till orimliga konsekvenser. Därför har också reglerna ändrats. Fortfarande har emellertid taxeringsvärdet en stor betydelse för det belopp en fastighetsägare, på ett eller annat sätt, får betala i skatt. Det är därför av vikt att taxeringen blir mycket noggrann och rättvis, också vid en jämförelse mellan olika fastighetsägare. Jag tror att alla ledamöter i denna kammare ställer sig bakom kravet att vi måste ha en noggrann och rättvis fastighetstaxering, då den har en så stor betydelse för den enskilde fastighetsägaren. Detta uttrycktes också när propositionen om fastighetstaxeringen enhälligt antogs av riksdagen 1979. Då bemyndigades också regeringen att i sin tur delegera anvisningsrätten till riksskatteverket.

Det kan just i detta sammanhang finnas anledning att nämna vad skatteutskottet i sitt enhälliga betänkande 42 skriver om vem som egentligen svarar för taxeringsarbetet. Det har ju diskuterats en hel del, både här i kammaren och ute på fältet. Utskottet skriver: "Genom att riktvärdena meddelas i anvisningsform är fastighetstaxeringsinstanserna oförhindrade att i varje enskilt ärende eller mål pröva riktigheten av anvisningen och avgöra om den skall tillämpas eller frångås." Detta gäller således även de fastighetstaxeringsnämnder som nu har möjlighet att ta ställning till olika erinringar som kan komma in från fastighetsägare.

Fru talman! Syftet med de i och för sig krångliga deklarationsblanketterna och de värderingsregler och anvisningar vi har haft är att åstadkomma just en noggrann och rättvis värdering. De är inget självändamål. Ändå kritiseras utformningen av reglerna. Det gäller exempelvis bestämmelsen att inredning

som är mera värd skall leda till högre taxeringsvärde. Jag kan i viss utsträckning förstå den kritiken. Uppenbarligen har reglerna utformats på ett sådant sätt att de har lett till missförstånd. Utskottet skriver också att exempelvis betydelsen av trä som värderingsfaktor vid fastighetstaxeringen inte bör överdrivas. Och självfallet bör, som jag ser det, vanliga normala trägolv, skurgolv etc. inte föranleda någon upptaxering. Det är dock viktigt att vi här klarar ut en sak. Jag tror att även Ove Karlsson, Hans Wachtmeister och många andra som har varit uppe och diskuterat frågan om trä håller med mig om att om en inredning i en villa är av lyxkaraktär – jag säger inte att en träinredning är det – och därmed höjer värdet på huset i fråga, skall också taxeringsvärdet, enligt de principer som riksdagen enhälligt har antagit, bli högre.

Det är här fråga om diskussioner om detaljer i taxeringssystemet. Utskottet säger också att vissa detaljer i fastighetstaxeringen har varit minst sagt tvivelaktigt utformade och att detta bör rättas till.

Om vi vill undvika en krånglig och dyr fastighetstaxering, vilket vi faktiskt har haft 1981, finns det egentligen bara en lösning. Jag menar också att man bör se över reglerna. Men man bör inte fästa sig enbart vid små detaljer, som att göra en utredning om huruvida trä är lyx eller inte, när det är lyx och inte är lyx. Man bör fundera över om det är rimligt att ha en fastighetstaxering som är utformad så som den har varit 1981 eller om man bör göra förändringar.

Det finns som sagt egentligen bara en lösning. Det är att de skatteregler som i dag anknyts till taxeringsvärdet antingen helt frikopplas från detta eller får en annan utformning. Då kan fastighetstaxeringen förenklas avsevärt. Detta har framförts i ett särskilt yttrande av mig och de två andra borgerliga partiernas representanter i fastighetstaxeringskommittén.

När det gäller standarden för ett hus skulle man mycket väl kunna tänka sig att exempelvis mäta om det är normal standard, över normal standard eller under normal standard på vissa, mycket enkla kriterier. Det kanske inte ens är nödvändigt att göra det, utan man kunde enbart gå efter byggnadsmaterial, ålder, belägenhet osv.

Därför bör man göra en verklig översyn av detta frågekomplex – inte bara av vissa detaljer. Det finns flera motiv för att göra detta. Jag skall ge några exempel på effekterna av de nuvarande reglerna med de ändrade skattebestämmelserna.

I ett exempel har följande inträffat: En fastighet har fått ett taxeringsvärde, som i och för sig nog ligger på ca 75 % av marknadsvärdet. Skulle denna fastighet efter 1982 gå i arv till barnen efter fastighetsägaren skulle arvsskatten – även med de nya reglerna – bli så stor att man inte skulle kunna betala den genom att sälja fastigheten. Det man fick över efter de nya realisationsvinstskattereglerna skulle alltså inte utgöra lika mycket som arvsskatten i sig själv. Detta beror på ett lågt ingångsvärde. Det är en ganska tvivelaktig ordning, enligt mitt sätt att se.

Ett annat exempel visar effekterna av höjningen av taxeringsvärdet, det taxerade skogsbruksvärdet och den höjda skogsvårdsavgiften för skogsfas-

tigheter som taxeras upp ganska mycket. För en skogsfastighet ökar skogsvårdsavgiften från 105 kr. 1980 till 2 628 kr. efter det att de nya reglerna trätt i kraft – dvs. ett drygt 25-faldigande av skogsvårdsavgiften. Detta kan i och för sig motiveras med att man nu som en tillfällig stimulansåtgärd har infört ett speciellt avdrag vid avverkning av skog. Men när detta avdrag inte längre existerar – det är ju en tillfällig stimulans, har man sagt från regeringens och riksdagens sida – så bör naturligtvis en omprövning av skogsvårdsavgifterna också ske.

Fru talman! Mot denna bakgrund menar jag att villaskatteregler och andra skatteregler med anknytning till taxeringsvärdet måste omprövas och att det måste göras en översyn. Genom sådana förändringar ges också möjlighet att förenkla fastighetstaxeringen avsevärt. Då kan också de speciella problem som tagits upp i debatten i dag försvinna.

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 80 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Bo Lundgren säger att det är angeläget att det blir en noggrann och rättvis fastighetstaxering, och det kan jag hålla med honom om. Jag håller också med om att inredningar av lyxkaraktär bör föranleda högre beskattning. Men när man hamnar i den situationen att även en enkel och obehandlad träinredning föranleder högre poängberäkning och betecknas som lyx har det gått för långt. Då är vi inne på helt felaktiga vägar. Vi borde ju försöka att i olika sammanhang eftersträva att svenskt material används. Därför tycker jag att vi också skulle vara överens om att man inte skall straffbeskatta äldre hus där trä har använts på grund av att det var billigt och enkelt. Vi borde göra den begärda översynen och låta den ligga till grund för de framtida fastighetstaxeringarna. Då borde vi också ta hänsyn till att trä många gånger är enkelt att använda, är slitstarkt och är en svensk vara som vi gott skulle kunna stimulera användandet av.

Anf. 81 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det här är egentligen inte, Bo Lundgren, något som hänger samman med en allmän höjning av taxeringsvärdena, utan här gäller det något specifikt – att det är endast trä som inredningsmaterial i kökssnickerier, innertak och golv som blivit utvalt att straffbeskattas. Hade man det så bra ställt att man t. ex. kunde klä väggar och tak med guld skulle det inte föranleda några extra poäng.

Jag har ingen annan uppfattning än att det skall vara en noggrann och rättvis taxering. Det är därför jag skrivit den här motionen. Jag anser nämligen inte att taxeringen varit sådan. Även om riksdagen till riksskatteverket har delegerat uppgiften att utforma bestämmelserna måste riksdagen ändå kunna begära en översyn och en ändring, om man ser att det gått galet till.

I den kalkyljämförelse jag talade om visar man att massiv furu, hyvlad och av tredjesortering, ger en årskostnad på 4:72 kr./m². Om man i stället

använder heltäckande textilmatta ovanpå en spånskiva ger det en årskostnad på 10:18 kr./m² – alltså mer än det dubbla. Det kan alltså inte vara värdet man går efter.

Jag tror att åtskilliga människor som har en linoleummatta ovanpå ett trägolv ändå kryssat för att de har ett trägolv. Linoleummattan hänger ju så att säga inte i luften – men man kan inte gå på en sådan utan att det finns något underlag. Det kanske ligger ett trägolv under, och då har man kryssat för att man har ett trägolv och på det sättet fått ett högre poängtal.

Utskottet skriver att den skattskyldige haft möjlighet att ange i deklara- tionen om det är fråga om normal standard eller inte. Kan Bo Lundgren garantera att detta fanns i anvisningarna? Jag minns inte något sådant i dem. Det är för sent att komma med ett sådant här påpekande nu.

Anf. 82 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Låt mig först rätta till något som måhända är ett missförstånd. Jag har i samband med behandlingen av det här betänkandet framfört synpunkter på vad jag anser bör vara följden av denna fastighetstaxering: en allmän översyn av den. Jag företräder i den här debatten inte utskottet, vilket Stig Josefson senare kommer att göra. Jag vill ändå framföra några synpunkter.

Jag har ingenting emot att man använder svenskt trä – tvärtom. Jag tycker det är alldeles utmärkt att man gör det. Men om man vill stimulera sådan användning bör man rimligen göra det på annat sätt än genom särregler vid fastighetstaxeringen.

Såvitt jag kan förstå – även om varken jag eller riksdagen skall tolka den lagstiftning vi beslutat om – skall ett obehandlat, normalt trägolv i de äldre hus Ove Karlsson talar om definitivt inte leda till några extra poäng. Det är min högst personliga bedömning.

Jag kan också i det sammanhanget påpeka att det faktiskt inte alls är för sent för fastighetsägarna att göra någonting. Fram till den 11 maj kan man nämligen erinra hos nämnden över beslutet, och nämnden kan ändra sitt beslut. Det finns självfallet all anledning att göra det om man upplever att man blivit felaktigt taxerad.

Till John Andersson kan jag bara kort säga: Om någon har ett material som guld på väggarna skulle jag naturligtvis anse att den taxeringsnämnd som hade kännedom om detta verkligen borde taxera upp fastigheten. Det tror jag ingen här kan säga något annat om. Men det är ett ganska extremt exempel.

Det jag för min egen del har sagt och som jag tror är det väsentliga att komma fram till är att hela fastighetstaxeringen visar att man kanske inte med nuvarande system klarar den snabba prisutveckling som ägt rum. Det har krävts så detaljerade regler på grund av rättviseeffekter för de enskilda människorna och annat att detta tagit överhanden och det blivit för mycket krångel och felaktigheter.

Detta leder mig till att man bör ompröva hela systemet. Jag har ingenting emot ifall Ove Karlsson och John Andersson tillsammans med mig är

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärsregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

beredda att skriva en motion under nästa allmänna motionstid om en allmän översyn av fastighetstaxeringssystemet i syfte att göra förenklingar.

Anf. 83 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Bo Lundgren tar som skatteutskottets talesman ett helt nytt grepp på de frågor som vi diskuterar – man skulle kunna säga ett övergripande grepp. Han vill ha en total omprövning av hela fastighetstaxeringssystemet, och det är ju intressant. Jag finner också att Bo Lundgren är betydligt mera nyanserad än vad utskottet är i sin skrivning.

Bo Lundgren säger att det finns anledning till kritik, och detta är intressant att höra när nu landets alla fastighetsägare – villaägare, fritidshusägare och jordbrukare – har fått brev ifrån taxeringsnämnderna med nya taxeringsvärden. Det är således en mycket aktuell fråga som vi behandlar. Räknar vi in alla som är berörda härav, blir det en majoritet av svenska folket. Många av de miljoner svenskar som nu tar del av taxeringsbeskeden gör det med bedrövelse. Andra blir kanske upprörda och värre än så.

Det finns de som har fått betydligt högre taxeringsvärden åsatta just därför att de har en viss andel träinredning. Jag vill gärna instämma i den kritik som Hans Wachtmeister, John Andersson och Ove Karlsson i dag har riktat mot detaljutformningen. I stort sett vill jag också gärna instämma i Hans Wachtmeisters hela anförande. Det skulle emellertid kunna göras ett litet tillägg till Hans Wachtmeisters uppräknings när det gäller förslag till nya värderingar och poängsättningar i Grönköping. En företrädare för en tidning i Västsverige konstaterade att de poängtal som åsatts trägolv, takpanel m. m. i själva verket inte är någon mätare av ett boendes verkliga värde. Det enda verkligt värdefulla, skrev han, är att ha goda och hjälpsamma grannar.

Jag vill dock hoppas att taxeringsmyndigheterna eller, ännu värre, riksskatteverket inte tar fasta på en sådan idé och sätter ett värde på hjälpsamhet från grannars sida. Denna hjälpsamhet är, fru talman, betydligt mera värd för de flesta än exempelvis detta att ha ett trägolv, som kanske finns där sedan man har rivit upp en gammal linoleummatta.

Det kan heller inte vara särskilt mycket bättre för boendemiljön, om det råkar finnas massivt trä i köksdörrarna. Ökar det husets marknadsvärde, är det för det första marginellt och för det andra knappast så, att det bör straffbeskattas. Man har helt enkelt valt ett hållbart material, och detta väl gynnar också svenskt näringsliv och svensk sysselsättning. Skogsnäringen och träförädlingsindustrin sysselsätter ju ganska många människor här i landet och är av mycket stor betydelse.

Det borde därför, tycker man, vara en positiv gärning att använda trä i bostäder. Men det tycker alltså inte skatteexperterna, och om jag har tolkat utskottets skrivning rätt tycker skatteutskottets ledamöter som riksskatteverket. Man delar i stort den uppfattning som kommer till uttryck i de värderingar som finns i taxeringsanvisningarna på blanketterna.

Det är Bo Lundgren som utgör hoppet för landets villaägare och andra fastighetsägare. Han vill uppenbarligen ha en ändring på detta. Det gläder naturligtvis mig, som partikamrat till moderaten Bo Lundgren, att det här

finns en förhoppning om att det kan bli en ändring.

Men tyvärr inte i den beskattning som kommer att följa på den nuvarande taxeringen, 1981 års taxering, men det kommer en ny taxering, om inte förr så om fem år.

I motionen 1154 har Gullan Lindblad och jag tagit upp de här problemen, och jag vill, fru talman, bara konstatera att jag åtminstone än så länge inte har något yrkande i denna fråga.

Anf. 84 BERTIL JONASSON (c):

Fru talman! I motionen 1538 har jag tillsammans med några andra centerpartister tagit upp behovet av att korrigera fastighetstaxeringens utfall i vissa avseenden. Redan när vi väckte motionen i januari kunde man konstatera att den nya fastighetstaxeringen skulle bli orimlig på vissa områden. Riktlinjer och anvisningar för taxeringen har här diskuterats, och dessa kan också kritiseras. Men det är sent att göra detta nu. Det rör sig dessutom om detaljer.

Beträffande den allmänna värderingen kan man säga att taxeringsvärdena har blivit alltför höga. Det var ju 1978 och 1979 års överlåtelsepriser som var grundläggande för denna taxering, och då var priserna höga. Sedan har det blivit lägre fastighetspriser, delvis på grund av att det har blivit svårare att få förvärvstillstånd exempelvis till jordbruksfastigheter, men också den höga räntan har påverkat fastighetspriserna i negativ riktning – det är dyra lån. Fastighetsmarknaden har alltså blivit mycket kärvare. De nya, höga taxeringsvärdena står i många fall inte alls i proportion till avkastningen eller avkastningsvärdet.

Jag hade en motion uppe till behandling i höstas där jag föreslog en sänkning av utgångsvärdena med 10 %, och den bifölls också av riksdagen. Den siffran skulle egentligen ha varit större, så att man kunde ha fått ner värdena mera. Nu måste man i alla fall följa upp värdena i allmänhet.

En annan sak som har gått snett är de alltför höga värden som har satts på kalmarker i skogen. Jag tänker speciellt på de granbarkborreskadade skogarna, där skogen är borthuggen och markerna är kala. De höga taxeringsvärdena på kalmarkerna gör att det också blir en hög skogsvårdsavgift. Dessa skogsägare har emellertid inte möjligheter att avverka mera, för de har avverkat vad som kan avverkas. Därav följer att de inte kan utnyttja vad de höjda skogsvårdsavgifterna kunde ge tillbaka i fråga om skattefordelar m. m. Det kan då uppstå horribla situationer. Sådana saker måste ju också rättas till; det vore orimligt annars.

Taxeringarna av fritidstomter – och även av andra tomter – synes också ha blivit orimligt höga i många fall. Det är många lantbrukare som har tillmötesgått önskemål om upplåtelse av mark till tomter för fritidshus, exempelvis vid någon liten sjö. För dessa tomter har inga stora ersättningar utgått. Ofta föreligger det långtidskontrakt som inte kan ändras, med arrendesummor som är mycket låga. Jag skall bara ta ett exempel på hur en sådan taxering kan slå.

En lantbrukare hade vid 1976 års taxering 49 sådana små fritidstomter på

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

sin mark. De taxerades då till 194 000 kr. Han har fortfarande samma 49 tomter kvar, men de är nu taxerade till 1 312 000 kr. – nära ett sjufaldigande av det tidigare taxeringsvärdet. Värdet på marken är upptaget så högt som till 45 kr. per kvadratmeter, vilket enligt min mening är ett orimligt högt pris på den platsen. Hans arrendeinkomster är samtidigt 430 kr. per år och tomt – hans utgifter i form av garantiavgifter och förmögenhetsskatt står alltså inte alls i relation till hans inkomst i det här fallet, varför han säger att han inte kan behålla fastigheten. Detta är ju orimligt! Jag skulle kunna ange fler sådana exempel – ännu mer orimliga, kanske – men jag skall inte ta upp tiden med det. Sådana förhållanden måste enligt min uppfattning rättas till.

Nu säger utskottet att de synpunkter som vi från centern har tagit upp i motionen 1538 skall bli föremål för uppmärksamhet inom regeringskansliet och att eventuella förslag kan komma att föreläggas riksdagen i vår. Detta finner jag positivt. Motionen skulle därmed ha fyllt sin uppgift. Jag finner dock anledning understryka att budgetdepartementet här verkligen måste lägga manken till på allt sätt för att åstadkomma sådana förslag att orimligheterna i den nuvarande fastighetstaxeringen rättas till. En rättvis taxering med skäliga priser skall vi ha, men orimligheterna måste bort.

Fru talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Anf. 85 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Egentligen har endast en av talarna här berört just den proposition som ligger till grund för utskottets betänkande. Det är Allan Åkerlind, som har tagit upp frågan om besiktning av fastigheter. Han säger att det finns alltför stort utrymme för godtycke. Samtidigt säger han emellertid att det ytterst sällan föreligger behov av besiktning. I utskottet har vi tolkat detta på det sättet att möjligheten till tvångsbesiktning är omgärdad av en hel rad villkor just för att godtyckligheten skall tas bort. Om man läser utskottsbetänkandet, finner man där ett klart uttryck för att tvångsbesiktning endast skall ske om man inte på något annat sätt kan skaffa sig uppgifter om hur fastigheten ser ut. Egentligen finns det ytterst begränsade möjligheter att komma in och göra detta, och för att en tvångsbesiktning skall kunna ske måste frågan först prövas av länsrätten. Det är således länsrätten som skall avgöra om denna besiktning skall få företas. Det står i betänkandet: "Fastighetsnämnds framställning om besiktning skall i normalfallen delges fastighetsägaren." Men om fastighetsägaren inte är anträffbar skall detta inte slutgiltigt vara orsak till att man inte kan företa besiktning.

Jag anser att vi bör kunna vara överens om att det inte är tal om att göra någon tvångsbesiktning utom just i de fall där det inte varit möjligt att nå en uppgörelse på frivillighetens väg och då det inte heller varit möjligt att på något annat sätt få ett begrepp om huruvida vissa saker, som man vill kontrollera, finns i fastigheten eller ej. Jag anser inte att man skall överdriva denna fråga. Det är här fråga om huruvida en enskild skall kunna vägra besiktning eller att man i rena undantagsfall skall ge rätt till en tvångsbesiktning.

De frågor som de andra talarna i debatten tagit upp på grundval av de

motioner som behandlas i utskottsbetänkandet gäller framför allt huruvida trä skall betraktas som lyx eller inte. De uttalanden som här gjorts tyder på att man i mångt och mycket har missförstått de regler som gäller för fastighetstaxeringen. Det är inte tal om att betrakta gammalt trä som lyx. Det finns möjligheter att ange detta i deklarationen. Vi har också förhoppningen att de lokala taxeringsnämnderna har vetskap om eller kan skaffa sig vetskap om de verkliga förhållandena. Jag har personligen den uppfattningen att det är väldigt vanskligt att bedöma huruvida trä skall bedömas som lyx eller inte, eftersom trä förekommer i så olika variationer. Det är inte bara fråga om det är gammalt eller nytt, utan i lika hög grad om kvaliteten på det trämaterial som användes.

Riksskatteverket, som utfärdat dessa anvisningar, är väl medvetet om att man här gått in på ett ytterst ömtåligt område. Jag tror att man kommer att ta lärdom av detta i kommande anvisningar.

Jag är kanske litet mer förvånad över att moderata samlingspartiets talesmän Hans Wachtmeister och Göthe Knutson på något sätt försöker smita ifrån ansvaret för det beslut som fattats här i riksdagen. Utredningen var enhällig, utskottet var enhälligt och riksdagen var enhällig – t. o. m. så enhällig att beslutet fattades utan någon som helst debatt. Vi skall ha klart för oss att det är vi som antagit de regler som gett regeringen möjligheter att delegera uppgifter till riksskatteverket. I riksskatteverkets styrelse finns representanter för organisationer och för de politiska partierna. Jag anser därför att vi måste ta ett gemensamt ansvar för vad som skett och försöka rätta till de felaktigheter som uppstått. Som det sagts i debatten är detta inte för sent. De uppgifter som nu gått ut till de enskilda fastighetsägarna kan dessa inlämna erinringar mot före den 11 maj. Sedan sammanträder taxeringsnämnderna på nytt. I erinringarna bör man påpeka sådana orimligheter som att ett gammalt trägolvs betecknas som lyx.

Jag anser att det är beklagligt att man gör en sådan politisk spekulation av detta som Göthe Knutson gör och vill utnämna Bo Lundgren till den enda räddningen för villaägarna. Vi har varit eniga i utredningen – t. o. m. Bo Lundgren sade detta i sitt anförande, om nu inte Göthe Knutson hade reda på det tidigare. Vi har i ett särskilt yttrande i utredningen framhållit vikten av att man gör en översyn för framtiden för att se om det finns möjligheter att åstadkomma ett annat sätt att värdera bostadsförmånen än det nuvarande och därmed åstadkomma en väsentligt mycket enklare fastighetstaxering. Där står de tre borgerliga partiernas representanter i utredningen helt eniga, och därför bör man inte här spekulera ur politisk-taktisk synpunkt.

Den fråga som Bertil Jonasson tog upp är föremål för översyn i regeringskansliet. Jag kan försäkra Bertil Jonasson om att det inte dröjer länge förrän det kommer ett förslag. Ett förslag har utarbetats och prövas nu i kanslihuset. Kanske kommer vi redan om någon vecka att delges ett förslag om hur man skall lösa de problem som Bertil Jonasson tagit upp.

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

Anf. 86 ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! Stig Josefson säger att jag instämmer i uttalandet att behov av besiktning ytterst sällan förekommer. Från min sida var det ett referat av vad länsrätten i Göteborgs och Bohus län sagt i sitt remissyttrande. Jag har också här från talarstolen refererat många andra remissyttrandena, där man framfört kritik och avstyrkt förslaget. Däremot är det riktigt att jag som min mening framfört att det finns ett väldigt stort utrymme för godtycke i det föreliggande förslaget.

Jag skall inte upprepa vad jag redan nämnt om remissvaren från olika håll. Man har sagt att det föreslagna regelsystemet om besiktning är ett ingrepp i fastighetsägarens privata förhållanden, att det är mer våld än nöden kräver, att det bör krävas att varje risk för tillämpning av misstag kan uteslutas, att det är mera ett uttryck för perfektionism än för ett verkligt behov osv. I mitt huvudanförande ställde jag också en hel del frågor angående de olika paragraferna. I utskottsbetänkandet finner man inte något svar på dessa frågor, och jag fick inte heller här något svar av Stig Josefson.

Jag skall bara ta upp en enda fråga. I 34 § sägs att verkställighet får ske under förutsättning att särskilt tillkallat vittne är närvarande. I 35 § sägs att fastighetsägaren har rätt att tillkalla vittne men att förrättningen inte i onödan får uppehållas i väntan på att vittnet skall inställa sig. – Det krävs alltså inte att det vittnet är närvarande. Vems vittne avses då i 34 §, där det talas om att verkställighet får ske "under förutsättning att särskilt tillkallat vittne är närvarande"?

Detta är ett exempel på frågeställningar som jag inte fått svar på.

Det enda som jag kan uppfatta såsom mycket positivt i herr Josefsons uttalanden är att det inte skall vara tal om tvångsbesiktning utom i de fall där man inte kan nå en uppgörelse på frivillig väg. Det ser jag som ett mycket viktigt uttalande av utskottets talesman, och jag är tacksam för det. I övrigt är jag på många punkter inte klar över hur reglerna skall tillämpas.

Anf. 87 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Det är tydligen Stig Josefson som är utskottets talesman, trots att endast Bo Lundgren var antecknad på talarlistan. Tillåt mig därför att säga, utan att för den skull bli missförstådd, att det vore bra om utskottets talesmän anmälde sig på talarlistan, så att man kan se vem man skall vända sig till.

Jag är, Stig Josefson, rädd för att detaljanvisningarna inte är så klara att alla fastighetsägare har kunnat fylla i kryss på rätt ställe. Stig Josefson säger här att ett gammalt trägolv inte skall räknas som lyx. I så fall har nog många fyllt i blanketten fel. Jag tar tillfället i akt, fru talman, och riktar en uppmaning till landets alla fastighetsägare som vet med sig att de kanske har fyllt i blanketten fel att anmäla detta till vederbörande myndighet. Tycker de att deras fastighet fått ett för högt taxeringsvärde skall de givetvis klaga. Det kan inte hjälpas om det blir merarbete för taxeringsmyndigheterna. Det viktigaste i vårt samhälle är att man når rättvisa. Det är ju också vad skatteutskottet så varmt talar för.

Får jag bara fastslå att varken jag eller någon annan moderat har smitit ifrån ansvar, men var det verkligen så att Stig Josefson läste det finstiltla när han var med och tog ställning till det här förslaget i riksdagen? Varför reagerade då inte Stig Josefson mot de här orimligheterna? Även skatteutskottets ledamöter är ju på det klara med att det finns klandervärda inslag i denna fastighetstaxering – det framgår klart och tydligt. Och Bo Lundgren är ingen isolerad ledamot av utskottet. Han har i sitt nyanserade inlägg klargjort detta.

Jag vill också, fru talman, knyta an till vad Bo Lundgren och även Stig Josefson antydde här i talarstolen, nämligen att en ordentlig omvärdering av fastighetstaxeringssystemet bör göras. Personligen anser jag – och jag tror det finns starka sympatier för det bland landets alla villaägare och andra småhusägare – att man bör skilja taxeringsvärdet från den beskattning som skall komma av boendevärdet, att man helt enkelt bör införa en boskatt.

Vi kommer ju inte ifrån en beskattning av boendet. Men det är orimligt att – som vi har gjort nu under decennier – knyta boendeskatten, som är grundad på taxeringsvärdena, till så irrelevanta faktorer som förekomsten av massivt trä i köksdörrar. Och när det sedan kan leda till höjning av taxeringsvärdet på upp till 110 000 kr., som det finns exempel på, då har vi kommit alldeles snett.

Det finns åtskilligt mer att säga, fru talman, i det här ärendet. Gullan Lindblad och jag har också i en annan motion påtalat det – som vi tycker – orimliga i att man extrabeskattar treglasfönster. Till insättandet av dessa isolerglas i fastigheter får man bidrag av samhället, bidrag som är finansierade av skattemedel. Då är det alltså en positiv åtgärd att sätta in sådana fönster. Men här är det verkligen fråga om att ge med den ena handen och ta med den andra. Om man har treglasfönster i fastigheten, blir man genast åsatt ett högre beskattningsvärde. Jag förstår inte hur exempelvis Stig Josefson, som ger intryck av att ha läst alla dessa anvisningar innan vi fattade beslut här i riksdagen, har låtit det passera.

Anf. 88 JOHIN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Stig Josefson stöder sig på det faktum att riksdagen enhälligt har delegerat dessa uppgifter till riksskatteverket. Men skall man därför framhärda och låta de här tokigheterna få fortsätta – enbart av den anledningen att riksdagen har fattat ett enhälligt beslut? Man måste väl ändå kunna ändra på ett beslut om man ser att det har gått galeit.

Jag trodde i likhet med andra att Bo Lundgren var talesman för utskottet, och därför ställde jag en fråga till honom. Jag skall nu bolla över den frågan till Stig Josefson: Upplystes människorna vid ifyllandet av blanketterna om att de själva skulle avgöra om det var fråga om ett normalt eller icke normalt golv eller tak?

Nu säger Stig Josefson att tiden inte är ute, att man kan besvära sig före den 11 maj. Men det kommer att bli ett oerhört arbete för taxeringsnämnderna att behandla alla dessa överklaganden. Det måste väl ändå vara lättare att göra en översyn och rätta till dessa felaktigheter. Diskussionen handlar ju

*Besvärsregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

inte om allmänna höjningar av taxeringsvärden på grund av höjda prislägen. Diskussionen rör sig ju om att man har plockat ut ett enda inredningsmaterial, svenskt trä, och åsatt detta en lyxstämpel. Sverige är ett skogsland. Vi har en för inredningssnickerier väl lämpad skog, vi har den senväxta furan. Och då skall man inte få använda den svenska skogen för att lägga ett golv eller ett tak eller göra inredningssnickerier utan att taxeringsvärdena höjs! Jag anser att det är en felaktig värdering av träet som görs. Man skulle faktiskt kunna göra den liknelsen att träet för svenskt vidkommande inte bör vara något mer sällsynt än bullar för bagarborn.

Anf. 89 HANS WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Utskottets talesman ville slingra sig från sin del av ansvaret och menade att var och en av oss var delaktig i det beslut som hade fattats. Till en del är vi det: Vi var med om att besluta om ramlagen och om att taxeringsvärdena skall fastställas till 75 % av marknadsvärdena. Men i varje fall jag frånsäger mig varje som helst ansvar när det gäller de stolligheter som kommit i dagen senare. Det ligger i ramlagstiftningens natur att sådana galenskaper, eller missförstånd, kan uppstå. Jag kan inte förstå annat än att riksdagen – när det redan i inledningsskedet visar sig att det barkar käpprätt åt skogen – skall kunna ingripa och rätta till det hela. Det är vad vi bör kunna göra. Och något ansvar för det som tycks stå med fin stil på blanketterna har inte riksdagen i övrigt utan det faller helt på dem som utarbetat föreskrifterna.

Vad sedan beträffar möjligheterna att rätta till det hela före den 11 maj, som framhålls gång på gång, vill jag påpeka att vi på många håll i landet ännu inte sett röken av några besked om fastighetstaxeringen. Och vi är snart vid den 11 maj! Det visar hur oerhört invecklade bestämmelserna är, när taxeringsnämnderna inte tillnärmelsevis lyckats hålla de tider som är fastställda, och som f. ö. redan delvis har ändrats.

Anf. 90 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Allan Åkerlind frågar vad som avses med det som står i 34 § om ett särskilt tillkallat vittne. Han undrar vems vittne det är. Jag kan inte tolka det hela på annat sätt än att när man inte fått fastighetsägaren eller någon representant för fastighetsägaren att ställa upp försöker man få en helt opartisk person att vara vittne vid besiktningen. Så tolkar jag bestämmelsen, och jag kan inte finna att man kan tolka den på något annat sätt. Här är det fråga om – och det är alla överens om – att man skall slå vakt om rättssäkerheten, och detta är väl enda möjligheten att klara den uppgiften. Jag har alltså inte funnit någon svårighet att tolka den punkten.

När det sedan gäller frågan om godtycke kommer vi väl inte fram till någon gemensam uppfattning. Jag anser inte att Allan Åkerlind har lämnat några konkreta besked om var godtycke skulle uppstå. Samtidigt har jag pekat på hur det hela är omgärdat med skyddsåtgärder, för att det inte skall bli fråga om något godtycke.

När det sedan gäller vad Göthe Knutson tog upp, nämligen påståendet att

utskottet helt skulle ha instämt i att de nämnda orimliga konsekvenserna skulle vara riktiga, vill jag framhålla att man kan läsa betänkandet på mycket olika sätt. Vi har ju när det gäller just träet på ett par ställen tonat ned det hela och varit ganska tveksamma till om de anvisningar som gått ut var riktiga. Om vi läser på s. 22 finner vi att det bl. a. står:

”Även träinredning, som enligt Träinformation är ett material med ’långtidsvärde’, kan i vissa fall höja värdenivån.” Vi har alltså tonat ned det hela och använt orden ”i vissa fall”.

Vi säger också:

”Betydelsen av trä och andra inredningsdetaljer som värdefaktorer vid fastighetstaxeringen får naturligtvis inte överdrivas.” Vi understryker vår ståndpunkt genom att anföra: ”Genom att riktvärdena meddelas i anvisningsform är fastighetstaxeringsinstanserna oförhindrade att i varje enskilt ärende eller mål pröva riktigheten av anvisningen och avgöra om den skall tillämpas eller frångås.” Vi skall inte underskatta taxeringsnämndernas möjligheter att gå in och ta hänsyn till de faktiska förhållandena. Vi har ett brett lekmannainflytande i taxeringen just för att de lokala synpunkterna, lokalkännedomen, skall komma fram när det gäller fastställandet av taxeringsvärdet.

Göthe Knutson säger att han skall uppmana alla att överklaga. Det viktigaste här är att få ett så rättvist taxeringsvärde som möjligt, och det är därför stadgandet om att inom tre veckor göra erinran mot förslaget taxeringsvärde nu är aktuellt. Man kan då utan egentligt överklagande och bara genom att göra en erinran ge taxeringsnämnden möjligheter att på nytt bedöma taxeringsvärdet och ta hänsyn till om det skall göras någon ändring. Det är enklaste sättet att rätta till ett missförstånd som uppstått. Därför har jag gjort samma sak som Göthe Knutson – om det varit någon som ansett att hans uppgifter misstolkats, så har jag också uppmanat vederbörande att göra erinran så snart som möjligt.

Jag kan nämna för Göthe Knutson att jag har läst den stora propositionen om fastighetstaxeringslagen från början till slut. Det är ett oerhört drygt jobb – det skall jag gärna hålla med om – men jag har som sagt läst propositionen. Jag förstår emellertid att Göthe Knutson inte har gjort det. Riksdagen antog lagen om fastighetstaxering – anvisningarna är det riksskatteverket som ger ut, och de fanns inte tillgängliga när lagen antogs. Det var med utgångspunkt i beslutet om fastighetstaxeringen som regeringen hade rätt att delegera uppgifter till riksskatteverket, och jag anser inte att vi här skall kritisera riksskatteverket alltför hårt. Det finns visserligen representanter som också är ledamöter av riksdagen, men den diskussionen får vi väl föra på annan plats. Alla kan göra sina misstag, och som jag sade i mitt förra inlägg tror jag att man här gått in på ett område som man egentligen inte borde ha gått in på. Vi får, som jag framhöll, försöka rätta till det så gott som möjligt.

Jag sade inte, John Andersson, att man inte skulle få lov att ta upp dessa frågor i riksdagen. Visst skall man få göra det – det är här vi skall diskutera det. Men skall vi komma till rätta med problemen vid årets taxering är det ju fråga om att den enskilde antingen skall överklaga eller göra en erinran och

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

påpeka de faktiska förhållandena för att på det sättet försöka få en rättelse till stånd. Om man skall göra en översyn av bestämmelserna kommer det inte att gälla förrän vid kommande fastighetstaxering, och jag är angelägen om att man redan för denna period skall försöka rätta till saken, så att fastighetstaxeringen ger ett rättvist utslag, som vi önskar att den skall göra.

Hans Wachtmeister avsäger sig allt ansvar för vad som har skett utöver det som riksdagen beslutat när lagen antogs. Ja, Hans Wachtmeister, då kan vi göra det allesammans. Riksdagen har fattat beslutet och sedan är det, som jag sade, andra instanser som har gett ut anvisningarna. Men det hjälper ju inte så mycket om vi tar ansvar för det eller inte. Jag tror ändå vi skall vara medvetna om att vi har fattat ett beslut, och jag anser det riktigt att vi nu starkt understryker de möjligheter som finns att omedelbart rätta till de missförstånd som – det är jag helt övertygad om – har uppstått.

Får jag säga ett par ord också om fritidstomterna. Bertil Jonasson tog upp den frågan, och jag svarade delvis på den tidigare. Det kan hända att man, när man fastställt dessa taxeringsvärden, kommit för högt då det gäller tomterna. Är det så att man ligger rätt i fråga om marknadsprisnivån får man ju se efter om man har fått en felaktig uppdelning i tomtvärde och byggnadsvärde. Vid de kontakter jag haft med riksskatteverket har man lovat att undersöka om man hamnat på en felaktig fördelning på de olika posterna.

Anf. 91 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Låt mig vara så fräck att jag tar kammarens tid i anspråk några minuter. Jag vill göra det därför att det faktiskt i debatten har förekommit en hel del näst intill felaktiga uppgifter om vad som egentligen har skett när det gäller fastighetstaxeringen.

Riksdagen beslöt 1979 om en ny fastighetstaxeringslag. Den fastighetstaxeringslagen byggde i stort sett på de bestämmelser som tidigare hade funnits i kommunalskattelagen samt i diverse andra instruktioner och anvisningar. Principen för fastighetstaxeringen låg fast sedan tidigare: marknadsvärdet skulle vara grunden – 75 % av marknadsvärdet för taxeringsåret skulle bli taxeringsvärde. Sedan skulle regeringen eller den myndighet till vilken regeringen delegerade uppgiften, alltså riksskatteverket, ta fram de detalj-anvisningar som det skulle vara alltför hårt att ta upp kammarens tid med att diskutera och riksdagen att besluta och som kan behöva ändras från fall till fall.

Eftersom taxeringsvärdena, som Göthe Knutson har vittnat om här, har väldigt stor betydelse för de enskilda människorna därför att de påverkar den skatt de har att erlægga, är det oerhört viktigt – det tror jag alla är överens om – att taxeringen också blir så noggrant gjord som möjligt. Så är det i nuvarande system, och med nödvändighet måste det vara på det viset.

Mot bakgrund av regeringens uppdrag har alltså riksskatteverket försökt – om man har lyckats helt eller inte är en sak som kan diskuteras – att ta fram de olika faktorer som kan påverka marknadsvärdet på ett hus. Då har man tagit hjälp av diverse experter, inte minst från de mäklare som arbetar på

fastighetsmarknaden: Vad är det som har påverkat att ett pris stiger eller sjunker, exempelvis på en villa?

Man har kommit fram till att det kan gälla hurvida huset är bra isolerat eller inte. Det är väl uppenbart, Göthe Knutson, att treglasisolering i ett hus måste höja det husets marknadsvärde jämfört med andra hus. Och alla här i riksdagen har gått med på att marknadsvärdet skall vara grunden för fastighetstaxeringen. Ett bättre isolerat hus är naturligtvis mera värt än ett sämre isolerat hus – det måste rimligen vara så.

Vidare har man tagit upp faktorer som grundläggning, köksinredning, det omdiskuterade kaklet som inte har tagits upp i debatten här i dag men som jag personligen anser mycket väl kan ifrågasättas, öppen spis, trädgård, uppvärmning etc., etc. Avsikten har ju inte varit att skapa problem. Tyvärr har det blivit problem ändå. Som Stig Josefson själv har sagt här i debatten har vi upplevt att man inte har klarat att utforma regler i detalj. Det är där det stora felet ligger, inte i ambitionen och viljan i och för sig.

I mitt förra inlägg försökte jag säga att denna fastighetstaxering är onödigt tillkrånglad. Det borde vara möjligt att se över beskattningsreglerna i deras helhet och ändra fastighetstaxeringssystemet så att det blir enklare för fastighetsägarna. Anledningen till att jag vill säga detta är att det finns en risk för att en liten detaljfråga skulle kunna dölja vad som är det väsentliga i fråga om reglerna för fastighetstaxeringen.

Anf. 92 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Bo Lundgren visar på att det är marknadsvärdet som skall vara styrande för taxeringsvärdet. Ja, det har vi beslutat om, och det har gällt för tidigare fastighetstaxeringar också. Men när man i detaljanvisningarna åsätter t. ex. förekomsten av treglasfönster ett högre värde men inte tar upp andra verkligt marknadsvärdestegrande faktorer som marmorgolv – sådana förekommer faktiskt – då har man gjort ett misstag. Och det visar hur fel det är att basera taxeringssystemet på sådana här speciella faktorer.

Jag blir ytterligare styrkt i den uppfattning som jag nyss klargjorde, nämligen att vi behöver skilja taxeringsvärdet och bovärdet åt genom att införa ett nytt system. Det är angeläget att den begärda utredningen kommer till stånd, så att vi får en rimlig och framför allt rättvis skatt när det gäller boende i villor och andra egnahem.

Stig Josefson talar om att han har läst propositionen som ligger till grund för den ordning som gäller. Jag tackar för det beskedet. Det är tryggt att veta att en ledamot läser de propositioner som han har att ta ställning till i sitt utskott. Emellertid kom Stig Josefson med beskyllningar om att Hans Wachtmeister och någon mer – kanske var det jag – skulle ha smitit ifrån ett ansvar. Det är då jag frågar om Stig Josefson möjligen hade läst de här anvisningarna i förväg, eftersom han är utan ansvar. Jag för min del hade alltså inte kunnat ta del av detaljanvisningarna, beroende på vad alla vet – åtminstone visste jag det – nämligen att det var först efteråt riksskatteverket utformade reglerna.

Om Stig Josefson, som företrädare för skatteutskottet här i riksdagen,

hade någon kännedom om vad som komma skulle, borde han ha reagerat. När han inte gjorde det och inte reagerar när skatteutskottet nu får dessa motioner till behandling tycker jag att det är konstigt.

Jag tar mitt ansvar så till vida att jag som ledamot av riksdagen vill ändra på de här tokigheterna. Mer kan jag inte göra. När skatteutskottet inte ställer upp på det har i alla fall jag och Hans Wachtmeister gjort vad vi har kunnat, och något ansvar kan i detta avseende icke falla på oss.

Jag hoppas emellertid, fru talman, att skatteutskottets ledamöter liksom budgetministern och hela regeringen efter den här debatten skall få klart för sig att här behövs en grundlig utvärdering dels av hur den allmänna fastighetstaxeringen 1981 har slagit, dels av nödvändigheten av ett nytt fastighetstaxeringssystem.

Till sist ett par ord om taxeringsvärden på fritidshustomter. De många fritidshusen på ofri grund – det finns, om jag minns siffran rätt, i runt tal 54 000 i landet – åsamkar tomtägarna, i allmänhet jordbrukare, stora ekonomiska problem, därest det finns flera fritidstomter på en gård.

Vi har också ett annat problem som kommer att få negativa följder för turismen i vårt land, nämligen de stugor som hyrs ut. Man kan hyra en stuga för några hundralappar i veckan, men det kommer inte att bli möjligt fortsättningsvis, om ägarna av dessa stugor – jag tänker då inte på de kommunala stugbyarna utan på enskilda ägare: jordbrukare, handlande eller den som äger bensinmacken i byn – får en orimlig upptaxering av dessa fastigheter, vare sig de är skiftade eller inte. Det kommer att leda till antingen att man får kanske dubbla hyran eller att man får sälja, i fall det nu går.

Det här är problem som skatteutskottet har möjlighet att begrunda allvarligt. Jag hoppas att så sker; jag tycker att det har varit litet valhant så som Stig Josefson har framställt syftena.

Anf. 93 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Det räcker inte, Stig Josefson, med att läsa högt ur betänkandet där man gör vissa överslättande formuleringar, t. ex. att betydelsen av trä och andra inredningsdetaljer inte skall överdrivas och att en skattskyldig har möjlighet att i deklarationen ange om trätak eller trägolv inte håller normalstandard osv. Det är inte dessa formuleringar som deklaranterna fått ta ställning till vid ifyllandet av blanketten, utan de har fått kryssa för om de hade kökssnickerier av trä, innertak av trä, golv av trä etc. Det är detta man har fått ta ställning till.

Så säger Stig Josefson att då får man överklaga. Det är att skjuta över ansvaret till deklaranterna, och det betyder att de som inte är så företagsamma utan är timida av sig och godtar taxeringen får finna sig i att bli straffbeskattade för att de har t. ex. ett gammalt trägolv.

Stig Josefson har inte anfört något som föranleder någon ändring i yrkandet.

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärsregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

Anf. 94 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Låt mig få försäkra Göthe Knutson att skatteutskottets ledamöter oavsett partitillhörighet, tror jag, noggrant begrundar alla frågor som behandlas. Jag tycker inte att skatteutskottet har behandlat dessa frågor på ett valhänt sätt. långt därifrån.

Beträffande problemet med taxeringsvärden på fritidshustomter, som Göthe Knutson tog upp i sitt senaste anförande, vill jag framhålla att både skatteutskottet och budgetministern i två frågesvar i år har sagt att regeringen kommer att lägga fram en proposition i frågan. Den kommer, som Stig Josefson sade, sannolikt inom ett par veckor. Både skatteutskottet och regeringen har alltså aviserat denna proposition, och därmed borde frågan enligt min mening avföras från den här diskussionen.

Vi har diskuterat en mängd detaljfrågor, men jag har lagt märke till att somliga är överens med mig om att det bör göras en total översyn av fastighetstaxeringssystemet. Beträffande detaljfrågorna säger utskottet med anledning av de väckta motionerna: "Betydelsen av trä och andra inredningsdetaljer som värdefaktorer vid fastighetstaxeringen får naturligtvis inte överdrivas." Vi talar också om, att nämnderna själva får taxera hus. Det innebär att fastighetsägare har möjlighet till erinringar.

Utskottet noterar slutligen att man är medveten om att kritik kan riktas mot enskildheter i det nya systemet. Det är alltså inte bara fråga om trä och hur det används utan också om andra saker. Utskottet säger vidare att det kan finnas anledning att göra ändringar i förenklande syfte sedan erfarenhet vunnits av den praktiska tillämpningen. Det är vad vi för tillfället försöker göra. Därefter kan eventuella förändringar övervägas. Det har skatteutskottet enhälligt uttalat, och det är väl ganska bra.

Alla i denna kammare har accepterat att marknadsvärdet skall utgöra grund för taxeringsvärdet. Jag vill helt kort fråga Göthe Knutson följande: Anta att vi har två helt likadana hus. Men det ena har gamla, dåligt isolerade fönster, medan det andra har moderna treglasfönster. Vilket av dessa två hus har högst marknadsvärde?

Anf. 95 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag anser att den här debatten kunde ha blivit betydligt kortare om vi hade lyssnat på varandra. Jag har talat om, att jag har läst propositionen men att anvisningar inte fanns tillgängliga vid den tidpunkten. Eftersom jag inte sitter i riksskatteverkets styrelse har jag inte kunnat påverka den mer än övriga riksdagsledamöter. Det är andra gången jag säger det och hoppas därmed att vi kan avfärda den delen av kritiken mot skatteutskottet.

Skatteutskottet har egentligen inte större ansvar än riksdagen i dess helhet för de frågor som här tas upp. Vi har behandlat motioner i vilka har påpekat orimligheter och där man har begärt en utredning. Vi har i skrivningen, som redan har sagts vid tre tillfällen här i kammaren, gjort uttalanden om att värdet av träinredningar bör dämpas ned väsentligt. Det är väl något som vi alla är överens om, varför jag inte skall upprepa mig.

Onsdagen den
22 april 1981

*Besvärsregler vid
allmän fastighets-
taxering, m. m.*

Det har vidare uttalats att en ny utredning bör tillsättas, med uppgift att undersöka vilka ändringar som bör vidtas. Skall vi följa den linjen eller skall vi försöka åstadkomma förändringar redan i 1981 års fastighetstaxering? Det sätt på vilket det kan ske är att göra erinringar mot vad taxeringsnämnden har presenterat eller att överklaga. Det är den väg man måste gå om man vill få till stånd en snabb rättelse. Jag trodde att vi alla här i riksdagen var angelägna om att välja den senare linjen. För vi vill väl inte att det skall gå ytterligare fem år innan saker och ting kan rättas till? Att kalla detta för en valhänt hantering får stå för Göthe Knutson själv. Utskottet har behandlat frågan så seriöst som möjligt, vilket den som läser utskottsbetänkandet kan finna.

Med vad jag här har sagt har jag också besvarat John Anderssons fråga. Det gäller alltså att göra någonting just nu. Redan i fastighetstaxeringskommittén har vi uttalat att frågan om att värdera förmånen av bostad bör ses över och att man bör försöka finna andra former för värderingen.

I sitt första anförande tog Hans Wachtmeister upp frågan om att skjuta på hela fastighetstaxeringen ett år. Nu har riksdagen beslutat att sänka villaskatten och att göra ändringar i arvs- och förmögenhetsbeskattningen. Dessa beslut har redan trätt i kraft, nämligen den 1 januari 1981. Det skulle uppstå en mycket egendomlig situation om vi år 1981 tillämpade de lägre beskattningsreglerna och hade kvar 1975 års fastighetstaxeringsvärden. Vi måste se till realiteterna och vad riksdagen har beslutat. Det går inte att göra kast hit och dit i en lagstiftning där de olika besluten ändå har ett visst samband.

Anf. 96 HANS WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Det jag tidigare nämnde om ett uppskjutande av fastighetstaxeringen ett år hänförde sig till den tidpunkt då LRF yrkade på detta. Då hade man ännu inte kommit i gång med taxeringarna. Då fanns det möjligheter att uppskjuta taxeringen, speciellt som det redan då kunde konstateras att bestämmelserna var så suddiga. Vi får hoppas att det så småningom blir någon ordning.

Ännu är dock inte ansvarsfrågan avklarad. Av herr Josefsons uttalande fick jag det intrycket att man egentligen kunde vara ansvarig för ungefär vilka som helst av de beslut som fattas efter delegation. Det föranleder mig att återgå till den "socialbilaga" i Grönköpings Veckoblad som jag tidigare har haft anledning att citera. Punkt 6 lyder:

"Det fängelsestraff, som jag kan komma att ådömas med anledning av besvarande av frågorna 1-5 ovan, önskar jag avtjäna å

- våren
- sommaren
- hösten
- vintern
- gärna när som helst."

Jag vill till kammaren anmäla att jag för min del föredrar vintern.

Anf. 97 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag har förvisso läst utskottets betänkande, om nu Stig Josefson misstänkte att så icke skulle vara fallet. Det var i så fall en obefogad misstanke.

Jag konstaterade för min del att jag inte var tillfreds med detta betänkande. Jag tror inte heller att de fastighetsägare som nu har fått en upptaxering med några tiotusental kronor på grund av förekomsten av trä eller treglasfönster skulle ha varit det, om de hade fått ta del av betänkandet.

Det är dock bra att denna debatt har kommit till stånd. Jag förstår inte hur fastighetstaxeringsnämnderna ute i landet skulle ha fått klarhet i vilka möjligheter de har, om inte denna fråga hade uppmärksamats på detta sätt utan det hade stannat vid utskottsbetänkandet. Det hade då sannerligen inte gjort dem särskilt mycket klokare än vad riksskatteverkets anvisningar har gjort.

Men genom att ta del av snabbprotokollet kan man nu finna att två ledamöter av riksdagens skatteutskott ger taxeringsnämnderna ganska vida möjligheter när det gäller bedömningen av de olika förekomster som ger standardpoäng. Jag hoppas verkligen att fastighetstaxeringsnämnderna i hela Svea rike nu rekviderar detta snabbprotokoll. Låt det tryckas i en massupplaga, bli en bestseller!

Bo Lundgren har ställt en rak fråga till mig. Om det finns två likvärdiga fastigheter och den ena har gamla, dåligt isolerade fönster – exakt så sade han – och den andra har treglasfönster, skall då inte villan med treglasfönster ha ett högre taxeringsvärde? Jag svarar: Om man har satt in nya fönster i den andra likvärdiga villan, finns det ingen ruta att fylla i på deklaraionsblanketten där man kan ange att det är fråga om nya fönster och därigenom en standardhöjning. Men om det är treglasfönster som man har satt in, finns det en ruta att fylla i. Och då får man genast en upptaxering. Det är detta som jag har angripit.

Anf. 98 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag kan till Göthe Knutson säga att jag inte är tillfreds med att taxeringsvärdena påverkas på det sätt som Göthe Knutson har exemplifierat med förekomsten av trä. Jag har också gång på gång betonat att man här så snart som möjligt bör försöka få en rättelse till stånd.

Det tidsschema som Hans Wachtmeister uppgav var felaktigt. Vi fattade beslutet här i riksdagen i december månad, och LRF gjorde sin uppvaktning på nyåret. Även då var det således för sent att skjuta på taxeringen, om vi inte skulle få den mycket märkliga situationen med nya skatteregler och gamla taxeringsvärden.

Jag beklagar att man här inte kan diskutera sakfrågan utan tillgriper Grönköpings Veckoblad. Jag vet inte om det betyder att argumenten tagit slut. Låt oss diskutera sakfrågan. Det är den som är viktig.

Onsdagen den
22 april 1981

*Sänkt minimitid
för fängelsestraff,
m. m.*

Anf. 99 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Göthe Knutson sade att man skulle uppmana fastighetstaxeringsnämnderna att rekvirera snabbprotokollet. Det må så vara att det behöver ekonomiseras på tryckeriet här i riksdagen. Men det man skall rekvirera är naturligtvis skatteutskottets betänkande, som talar om det som har gällt för denna fastighetstaxering ända sedan riksdagen fattade beslut om den 1979.

Anf. 100 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag anser att snabbprotokollet kommer att utgöra det nödvändiga komplementet när det gäller anvisningar. Det som står på pränt i skatteutskottets betänkande är möjligen en god grund för de förtydliganden och de vidgade ramar – jag tolkar det så – som herrar Josefson och Lundgren nu ger åt fastighetstaxeringsmyndigheterna.

Mom. 2 c

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 22 för motion 1530 av John Andersson m. fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1980/81:46 om accis på båtar, m. m.

Justitieukskottets betänkanden

1980/81:30 om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1980/81:100)

1980/81:31 om ändring i militära rättegångslagen (prop. 1980/81:113)

Vad utskotten hemställt bifölls.

12 § Sänkt minimitid för fängelsestraff, m. m.

Föredrogs justitieukskottets betänkande 1980/81:32 om sänkt minimitid för fängelsestraff m. m. (prop. 1980/81:44).

Anf. 101 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! I anslutning till proposition nr 44 om sänkt minimitid för fängelsestraff m. m. har det väckts ett antal motioner. Jag skall kommentera ett par av dem, som vi, några motionärer med vice talmannen Karl Erik Eriksson i spetsen, har väckt.

Den ena gäller påföljden vid brott mot trafiknykterheten, och den andra motionen tar upp de gränsvärden som skall ligga till grund för en sådan påföljd.

I propositionen föreslår justitieministern att det skulle kunna tillämpas fängelsestraff på tider under en månad vid rattfylleri. Propositionen är skriven på ett sådant sätt att det lätt kan leda till en allmän straffminskning vid sådana brott. Exempel ges på flera fall där den nuvarande påföljden skulle kunna halveras. Det kan inte uppfattas på annat sätt än att departementschefen vill mildra den hittillsvarande inställningen när det gäller att se strängt på alkoholförtäring i samband med trafik.

Från oss motionärer har vi hävdat den uppfattningen att trafiksäkerheten i stället kräver att man slår vakt om vår mödosamt uppbyggda lagstiftning.

Utskottet har för sin del bl. a. hänvisat till att vi den 1 juli detta år kommer att få en ny lagstiftning som gäller körkortsåterkallelse vid trafiknykterhetsbrott. Det beslut om detta som riksdagen tog föregicks av justitieutskottets erinran om att påföljd som normalt bestäms till fängelse för rattfylleri synes ha haft stor betydelse som avhållande faktor när det gäller bilkörning i samband med onykterhet.

Utskottet ansåg att flertalet medborgare omfattade uppfattningen att man måste hålla isär alkoholförtäring och bilkörning, och utskottet uttalade också att det är ett viktigt trafiksäkerhetsintresse att en sådan uppfattning vidmakthålls.

Detta utskottets uttalande, som riksdagen sedan antog, har vi motionärer haft som utgångspunkt då vi varit kritiska till propositionens till synes glidande åsiktsförskjutning till en mera slapp inställning när det gäller trafiknykterhetsbrott.

Justitieutskottet för ett ganska utförligt resonemang, där man påtalar fördelar och nackdelar med en mera nyanserad straffmätning än f. n. Utskottet accepterar visserligen att även fängelsestraff på kortare tid än en månad kan utdömas men säger också: "Denna möjlighet bör enligt utskottets mening dock kunna utnyttjas enbart när omständigheterna klart är sådana att det inte finns skäl att tillmäta gärningen samma straffvärde som normalt." Vidare säger man: "Sammanfattningsvis vill utskottet slå fast att – såsom framgår av det anförda – möjligheten att döma till kortare fängelsestraff än en månad för rattfylleri skall tillämpas endast i klara undantagsfall."

Herr talman! Jag tolkar utskottets mycket klara markering som ett indirekt erkännande av den kritik som vi har framfört i såväl motion 170 som motion 176. Det finns också ett par andra viktiga markeringar. Den ena är att utskottets klarspråk på denna punkt omöjliggör en glidande tolkning, som propositionens motivtext kunde ha gett anledning till. Den andra markeringen är, enligt min mening, att det borde leda fram till en mera enhetlig bedömning vid domstolarna, så att den spännvidd vid bedömningen som i dag finns reduceras till ett minimum. Eller uttryckt på lekmannasätt: Det borde innebära att skillnaderna måste bli mindre mellan Trelleborg och Värnamo. Vid domstolen i Trelleborg dömdes alla till villkorlig dom, men i Värnamo endast en av tjugo. För klarhetens skull: Målet är självfallet *inte* att sätta fast så många som möjligt för trafiknykterhetsbrott. Målet måste vara att få en säkrare trafik. Detta kräver i sin tur att statsmakterna, och f. ö. hela samhället, ser mycket strängt på denna typ av brott. Trots allt har

Onsdagen den
22 april 1981

*Sänkt minimitid
för fängelsestraff,
m. m.*

huvuddelen av olyckorna i trafiken ett nära och klart samband med alkoholförtäring. När det gäller de svåraste olyckorna finns det inte heller någon vanligare enskild olycksfaktor att peka på än just alkoholen.

När det gäller vår andra motion, som har med promillegränserna att göra, redovisar utskottet frågan genom att enbart hänvisa till att justitiedepartementet har en utredning som behandlar denna fråga. Därmed skiljer sig utskottet från motionsyrkandena utan att ta ställning. Det finns därför kanske anledning att anlägga några synpunkter, eftersom utredningsarbetet förhoppningsvis är inne i ett intensivt och aktivt skede.

Sverige och Norge kan sägas vara internationella pionjärer när det gäller en modern trafiknykterhetslagstiftning. Norge fick sina blodprovsregler 1936 och Sverige sina 1941. Vår lagstiftning av år 1941 föregicks av de första trafiknykterhetsbestämmelserna från 1920-talets början. Denna lag skärptes vid två tillfällen, och 1934 antogs en lag som gjorde det möjligt att ta blodprov vid misstanke om rattfylleri. Lagen följdes sedan av den helt unika promillelagstiftningen, som då var den första i världen.

Jag tror att man kan säga att det skapades förståelse för våra regler, när England införde promillelagstiftningen 1967. Nio månader efter det att den nya engelska lagstiftningen trätt i kraft hade antalet olyckor reducerats, så att man kunde notera närmare 1 000 färre dödade och 10 000 färre allvarligt skadade. I Amerika publicerades ungefär samtidigt, dvs. i slutet av 1960-talet, en statlig utredning som visade att ungefär hälften av alla dödsolyckor på de amerikanska huvudvägarna hade samband med alkohol.

Man kan säga att allt fler ute i världen upptäckte att promillereglerna var ett effektivt vapen mot trafikdöden. 1973 kom Europarådet med en rekommendation till sina medlemsstater att ansluta sig till en i lag angiven gräns vid högst 0,8 promille. I dag har promillelagstiftningen en mycket stor spridning. I Sverige följde 1975 en skärpning av lagen, som innebar rätt att genomföra rutinmässiga utandningsprov vid trafikkontroller, den s. k. alcotesten. Sådana kontroller har ju tidigare varit möjliga endast vid skäligen misstanke.

Även om många olyckor kan konstateras ha ett klart samband med alkoholförtäring, torde det vara uppenbart att Sverige, f. ö. också Norge, har ett mindre antal olycksfall i trafiken med hänsyn till trafikens omfattning än länder med liknande sociala förhållanden och trafikförutsättningar. Vi får inte bortse från det faktum att vi i Sverige har haft en trafiknyktrare och också en trafiksäkrare situation, varvid en sträng lagstiftning har spelat en stor roll. Det är inte heller någon överdrift att säga att Sverige har varit mönsterbildande för en rad andra länder.

De nya forskningsrön som nu föreligger ger oss anledning att överväga vad som kan göras ytterligare för att förbättra säkerheten på vägarna. Straffbarhetsgränsen 0,5 promille har varit i kraft sedan 1957. F. ö. fanns det ett förslag från 1970, då trafikbrottskommittén föreslog att promillegränsen för rattfylleri skulle sänkas.

Även om principen måste vara helnykterhet i trafiken, finns det självfallet

rättssäkerhetskrav att ta hänsyn till. Detta leder till att man inte kan ha något 0,0-värde. Med dagens teknik torde det emellertid vara möjligt att komma under de 0,5 promille som vi har i dag. I Sverige tillämpas en mätteknik med blodprovsanalysen som i regel inte används i andra länder. Denna teknik innebär att en felmarginal om 0,14 %^c regelmässigt läggs till. Då har vi gränserna 0,64 resp. 1,64 i stället för 0,5 resp. 1,5. Om vi i Sverige införde en 0,3-promillegräns, som vi i vår motion f. ö. har föreslagit, med t. ex. ett påslag av nuvarande 0,14, skulle det i stort sett motsvara andra länders 0,5-gräns utan avdrag. Enhetligheten skulle faktiskt bli större om vi i Sverige sänkte promilletalet från 0,5 till 0,3 med de mätmetoder vi har begagnat oss av.

Var går då gränsen för att körförmågan sätts ned vid alkoholförtäring? Ja, ett exakt tröskelvärde har inte någon vetenskapsman kunnat fastställa ännu. Men det finns ostridigt praktiska tröskelvärden redan vid 0,4, 0,3 eller rent av 0,2 promillehalt i blodet. Körförmågan är redan då klart nedsatt. Det framgår bl. a. av undersökningar som gjorts av statens väg- och trafikinstitut (VTI). Det finns enligt vår mening starka skäl för en sänkning av de nuvarande gränsvärdena.

Ytterligare ett forskningsrön som det finns anledning att erinra om, när vi diskuterar alkohol och trafik, är en annan VTI-undersökning. I ett prov fick deltagarna dricka alkohol under kontroll av en försöksledning. De uppmätta alkoholvärdena varierade mellan 1,15 och 1,80 %^c. Därefter fick försökspersonerna sova åtta timmar. Den återstående blodalkoholhalten var då 0,46 %^c. Först när försökspersonerna kom ner på 0,0-värdet fick de utföra provet, som bestod av körning på en med koner utmärkt bana där man skulle göra undanmanövrer. Resultatet måste sägas vara skrämmande. Försökspersonernas prestationer försämrades avsevärt. Man körde i genomsnitt mer än 20 % sämre. Detta leder till en enkel slutsats: alkohol och trafik är oförenliga.

I direktiven till utredningen om alkoholutandningsprov (JU 1980:05) har inte angetts något klart uppdrag när det gäller i vilken riktning utredningsarbetet skall gå och till vilket mål utredningen bör leda. Det finns enligt min mening mycket starka skäl att allvarligt pröva det som förs fram i de två motionerna om att sänka gränsvärdena för rattfylleri och rattonykterhet. De bör sänkas till den lägsta nivå som tillgodoser rättssäkerhetskrav. Då skulle man komma i närheten av det tröskelvärde vid vilket man kan anses vara en god förare i trafiken.

Herr talman! Jag tror det är viktigt att vi skärper vår vakthållning kring den trafiklagstiftning som vi har och som visat sig vara framgångsrik. Men jag tror också att det är viktigt att vi är beredda att flytta fram positionerna ytterligare i takt med vad vetenskapliga rön medger och i takt med vad trafiksäkerheten kräver.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Börje Stensson (fp).

Onsdagen den
22 april 1981

*Sänkt minimitid
för fängelsestraff,
m. m.*

Anf. 102 ÅKE POLSTAM (c):

Herr talman! Det är ett enhälligt utskottsbetänkande som vi nu skall ta ställning till. Det gäller bl. a. en principiell fråga om straffmätning, som jag inte skall beröra i dess helhet. Jag har nämligen ingen uppfattning som strider mot utskottets, men jag vill ändå understryka utskottets ställningstagande i fråga om normalstraffet för rattfylleri.

Redan i propositionen säger departementschefen, som Elver Jonsson också har framhållit, att han inte finner det tillrådligt att låta ett fängelsestraff på 14 eller 21 dagar utgöra en standardpåföljd för rattfylleri. Det är bra, men sedan mjukar han upp det uttalandet genom att beröra promillegränserna för rattfylleri och säga att om gränsen endast obetydligt har överstigit 1.5 ‰ och någon mera påtaglig trafikfara inte har förelagat vid gärningstillfället, så kan man kanske sänka straffet till 14 dagars fängelse.

Den generella inställningen kan jag bara ställa upp på, om man verkligen avser obetydliga trafikfaror och speciella situationer. Det får inte förekomma en generell sänkning av fängelsestraffet för rattfylleri som ägt rum på allmän väg eller i allmän trafik. Däremot kan man kanske tänka sig detta i sådana särskilda fall som vid en kort flyttning av ett motorfordon i ett garage eller på en parkeringsplats eller på en gårds ägor, där risken kunnat bedömas som liten. En annan möjlighet är sänkning av straffet när fordonet flyttats genom påskjutning. Även andra sådana situationer kan givetvis tänkas.

Det här är utskottet enigt om och säger också att nuvarande praxis när det gäller straffmätningen inte bör ändras i normalfallen.

Trots detta finns det således rattfylleribrott med mycket varierande straffvärde – även om spritförtäring eller alkoholpåverkan i samband med trafik naturligtvis aldrig kan tolereras.

Redan i dag har domstolarna möjlighet att ta hänsyn till och variera straffen för rattfylleri, och så skall det givetvis också förbli. Därmed är man framme vid möjligheten att även 14 dagars fängelse kan komma att ädömas i och med att den lägsta frihetsstrafftiden nu blir 14 dagar i stället för en månad. För rattfylleri finns ju även andra varianter, exempelvis undantagen för vårdfallen eller skyddstillsyn och böter.

Men klart är att en sänkning till 14 dagars fängelse för de vanliga rattfylleribrotten får utnyttjas endast och allenast när omständigheterna är sådana att det inte finns skäl att tillmäta gärningen samma straffvärde som normalt.

I utskottet har vi diskuterat om det är möjligt att exakt ange när det finns sådana skäl för att tillmäta ett rattfylleribrott lägre straffvärde än normalt. Även om jag något har exemplifierat det här inledningsvis, har vi ändå funnit att det inte är möjligt att ange det exakt. Därför måste detta, på samma sätt som i all övrig straffmätning, bedömas av domstolarna och bygga på alla omständigheter i varje särskilt fall.

Promillehalten i blodet blir liksom nu i första hand avgörande och utslagsgivande när det gäller straffmätningen för rattfylleri. Det är nu inte på något vis fråga om att ändra tolkningen eller att göra någon annan tolkning av lagen om straff för vissa trafikbrott. Men om promilletalet i något fall inte

ensamt skall vara utslagsgivande, då kan trafikfaran i det enskilda fallet vara av betydelse. Då uppställer sig frågan: Kan vi i så fall lita på att domstolarna inte själva gör en egen tolkning av lagen och generellt sänker normalstraffet för rattfylleri till 14 dagar? Ja, det kan vi; det skall enligt vad den högsta juridiska expertisen har försäkrat oss inte vara möjligt med sådan tolkning med den skrivning som utskottet nu har gjort. Där säger vi nämligen – och förmodligen även riksdagen om en stund – att för att man vid enstaka tillfällen skall kunna döma till 14 dagars fängelse för rattfylleri skall trafikfaran – typiskt sett – vara obetydlig och utgöra en omständighet som tillsammans med övriga omständigheter kan tala för ett kortare fängelsestraff än annars.

Sammanfattningsvis är jag således angelägen att i den här debatten erinra om att utskottet är enigt om att kortare fängelsestraff än en månad för rattfylleri skall tillämpas endast i undantagsfall. Det här är, som också Elver Jonsson har påpekat, en mycket stor trafiksäkerhetsfråga. Det har den varit i alla tider, och det kommer den att förbli.

När det gäller frågan om promillegränserna vid trafiknykterhetsbrott finns det ju inte bara en folkpartimotion som har berört dem utan också en centerpartimotion av bl. a. Torsten Bengtson. Elver Jonsson har konstaterat att utredningen om alkoholutandningsprov som bevismedel vid trafiknykterhetsbrott och vad som följer därav är på gång, varför vi inte bör gå händelserna i förväg, utan avvakta utredningens resultat.

När det gäller alkoholinformationen finns det bl. a. en centermotion om att man skall passa på att under den tid en person som är dömd för rattfylleri avtjänar sitt straff informera denne om alkoholens risker och skadeverkningar. Utskottet har givetvis ingenting emot att så sker, men vi måste ge den informationen av de tillgängliga medel som riksdagen har tillskjutit, precis som vi gör till alla andra medborgare. Den som avtjänar fängelsestraff bör under den tiden också få del av de medlen genom att erhålla den information som är nödvändig och som det är nödvändigt att ge under den tiden.

Herr talman! Med detta vill jag också yrka bifall till utskottets betänkande.

Anf. 103 HELGE KLÖVER (s):

Herr talman! Ett enigt justitieutskott har funnit skäl att ställa sig bakom propositionen och föreslå att det minsta fängelsestraff som skall kunna utdömas i vårt land skall vara 14 dagar i stället för som nu en månad. Genom den här reformen ges domstolarna möjlighet att nyansera straffmätningen i fråga om de brott för vilka nu utdöms en månads fängelse.

Den allmänna uppfattningen är numera att det nästan enbart har negativa effekter att sätta folk i fängelse. Man har ju tidigare haft förhoppningar att straffverkställigheten skulle kunna utformas så, att den intagnes anpassning skulle främjas. Men tyvärr måste man säga att de förhoppningarna inte har infriats. De som varit intagna i fängelse är i regel dåligt anpassade i samhället och återfaller ofta i brott.

Man kan naturligtvis diskutera orsakerna till att det blir så. Men att

Onsdagen den
22 april 1981

*Sänkt minimitid
för fängelsestraff,
m. m.*

vistelsen på anstalten har en nedbrytande inverkan på personligheten råder det inget tvivel om.

Men samtidigt står det klart att vi inte under överskådlig tid kan avvara fängelsestraffet. Det är ju framför allt när det gäller den grävsta brottsligheten som vi behöver frihetsberövande påföljder.

Med tanke på de insikter som bl. a. den kriminologiska forskningen har gett oss om att fängelsestraffet övervägande har negativa effekter på individen och dennes möjlighet till anpassning i samhället bör den här reformen ses som ett led i en utveckling, där man vid mindre allvarlig brottslighet kan nöja sig med åtgärder som innebär dels mindre påfrestningar för individen, dels lägre kostnader för samhället.

Det är självklart att strafftider på en månad eller mindre inte kan ges ett realistiskt behandlingsinnehåll. De kan därför bara motiveras ur allmänpreventiv synpunkt eller med att brottet är så allvarligt att samhället måste reagera med ett frihetsberövande.

Ett argument som brukar användas mot korta frihetsstraff är att de inte skulle innebära så stort obehag att de skulle ha tillräckligt avskräckande effekt och att medborgarna skulle få något slags strafftolerans. Jag tror inte att en sänkning av allmänna straffminimum skulle försvaga fängelsestraffets allmänpreventiva funktion. För de flesta innebär bara hotet att komma i fängelse – oavsett om det gäller fjorton dagar, tre veckor eller en månad – ett väsentligt avskräckande moment. Processen vid domstol och verkställigheten av straffet, det avbrott i den normala livsrytmen som fängelsevistelsen innebär samt de följdverkningar som denna kan ha är en händelskedja som med fog är fruktad. Mindre skillnader i straffets längd har säkerligen här mindre betydelse. Med andra ord betyder straffets art mer än straffets längd. Detta talar för en sänkning av straffminimum.

En ytterligare fördel med den här reformen är att vi får en större enhetlighet inom Norden när det gäller korta straff. Danmark, Finland och Norge har enligt nu gällande lagstiftning lägre minimum än Sverige.

Det bör särskilt påpekas att det här förslaget till sänkning av minimistraffet inte syftar till att antalet fängelsedomar skall öka. I de fall bötesstraff är praxis skall dessa inte ersättas med fängelsestraff. Syftet är i stället att ge möjlighet att nyansera straffmätningen i de fall som i dag vanligen renderar en månads fängelse.

I ett par motioner, som tidigare berörts i debatten, har det föreslagits att undantag skall göras för rattfylleribrott och att en månads fängelse även i fortsättningen skall utdömas vid dessa brott. Vi har i utskottet sagt att det inte är tillrådligt att strafftider på fjorton dagar eller tre veckor blir standardstraff för rattfylleri. Men i likhet med många andra brott innefattar rattfylleribrotten gärningar av mycket varierande straffvärde. Därför bör, anser vi, domstolarna inte avskärmats från möjligheten att nyansera straffmätningen. Även i fråga om rattfylleri bör de ges möjlighet att utdöma kortare straff än en månad.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

1980/81:15 om förnyelse av vissa inskrivningar för nyttjanderätt och servitut
(prop. 1980/81:147)

1980/81:16 om anslag till bokföringsnämnden, m. m. (prop. 1980/81:100)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

14 § Samtycke och tillstånd till adoption

Föredrogs lagutskottets betänkande 1980/81:17 om samtycke och tillstånd till adoption (prop. 1980/81:112).

Anf. 104 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! När de av oss i vpk-gruppen som brukar vara ansvariga för rättsfrågor fick propositionen 112 i händerna och läste den kände vi en viss tveksamhet över en del som vi då tyckte oklara frågor. Tveksamheten var emellertid inte så stor att den föranledde oss att avge någon motion. Vi hoppades väl också att lagutskottet skulle ta upp och på ett kompletterande sätt belysa det som vi tyckte var litet väl summariskt behandlat i propositionen. Nu finner vi att lagutskottet inte har gjort det, vilket i någon mån förvånar oss. Det har också ökat vår tveksamhet. Vi noterar också att vid utskottsbehandlingen av denna icke oviktiga fråga, som ju rör adoption utan samtycke, var inte mindre än fem av utskottets femton ordinarie ledamöter frånvarande. Vi är därför en smula oroliga över att det kan finnas en del fallgropar eller besvärliga frågeställningar som hör samman med tillämpningen av de nya bestämmelser som nu föreslås. Med anledning av allt detta skulle jag vilja ställa några frågor till de representanter för lagutskottet som är närvarande här i kammaren.

Beträffande adoption har hittills gällt att den som fyllt 12 år inte kan adopteras utan sitt eget samtycke. Vad som nu föreslås är att man skall kunna företa adoption utan sådant samtycke i vissa fall där det föreligger psykisk sjukdom eller sådana allvarliga s. k. förståndshandikapp som gör att den som är tilltänkt för adoption inte kan beräknas ha möjlighet att uttrycka sin uppfattning om adoptionen.

Om man först ser principiellt på den här frågan kan man konstatera att den ingalunda är så okomplikerad som den kanske kan verka vid första anblicken. När det gäller unga personer som har ett så allvarligt handikapp som det här är fråga om, dvs. lider av en långvarig psykos eller av någon form av svårartat förståndshandikapp, är det ingalunda självklart att det automatiskt skall anses vara med den unges bästa förenligt att en adoption sker, även om en adoptivförälder anmäler sig som i och för sig är lämplig.

Det handlar nämligen här om en kategori barn – eller unga personer – som befinner sig i en alldeles särskilt svår situation, så att man med fog kan göra gällande att ansvaret för deras utveckling, för deras livssituation och ställning

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

i samhället, inte är någonting som uteslutande bör överlämnas åt ett ordinärt föräldraskap. Jag menar att det finns skäl att hävda att samhället i sådana fall borde behålla den särskilda insyn som t. ex. en särskilt förordnad förmyndare innebär. De unga människor det här gäller behöver i alldeles särskilt hög grad former av samhällelig omsorg och samhälleligt stöd för att kunna leva på ett mänskligt sätt. Det är ingalunda så att ett ordinärt föräldraskap kan beräknas erbjuda dem ett fullgott sådant stöd. Tvärtom finns det väl en viss risk att ett ordinärt föräldraskap – även om det utövas med största ansvar, största entusiasm och engagemang – inte räcker till för att garantera dessa unga människor en något så när likvärdig behandling och bästa möjliga utveckling.

Om de nya bestämmelserna går igenom – och om inte domstolarna är väldigt vaksamma – kan man få en situation som innebär att den unge kommer i ett sämre läge än om samhället hade behållit det yttersta rättsliga ansvaret för vederbörandes tillvaro och förbehållit sig möjligheten att så ingripa i den unges liv att bästa möjliga omsorg, bästa möjliga kompensation för handikappet, hade ställts till förfogande.

Jag förstår inte riktigt vad det är för övervägande skäl som skulle tala för att man skall göra sig kvitt – eller inskränka – den möjligheten. Är det fråga om så allvarliga handikapp, så tycker jag att överväldigande skäl snarast talar för att man borde vara försiktig med att avstänga de samhälleliga myndigheterna från den insyn i den unges liv som de eljest skulle kunna ha – och som förmodligen i många fall skulle kunna vara till nytta.

Sedan är det en annan fråga som uppstår. Om man nu medger rätt till adoption utan samtycke av en ung människa som är svårt psykiskt sjuk eller svårt psykiskt handikappad på annat sätt, är det inte då risk att själva detta förhållande blir ett slags motiv för att inte utröna vederbörandes verkliga vilja? Ett visst psykiskt handikapp innebär ju inte med nödvändighet att den unge för all framtid är betagen möjligheten att uttrycka sin vilja. Det beror alltså då helt och hållet på domstolens egen bedömning huruvida man skall förklara vederbörande oförmögen att tillkännage sin vilja, i sådan grad att man kan bortse från alla former av viljeyttringar. Det finns nämligen, som vi känner till, andra viljeyttringar för en människa än språkets ord.

Låt oss vidare anta att den situationen inträffar att någon kommer och vill – kanske i och för sig på goda och hederliga grunder – adoptera en ung människa som är t. ex. svårt psykotisk och bedöms vara varaktigt inkapabel att ge sin vilja till känna. Domstolen kan då med de nya bestämmelserna godta en sådan adoption utan att utröna den adopterades vilja.

Ponera sedan att i enlighet med alla moderna forskningsresultat en framgångsrik psykiatrisk behandling med moderna metoder leder till att psykosen hävs och att den unga människan kanske ett par år senare framträder fullt frisk – eller i varje fall fullt orienterad om sin situation i tillvaron. Och vilken situation vaknar den unga människan då upp till? Jo, till en situation där han eller hon är adopterad utan sitt samtycke. Har lagutskottet funderat över vilka komplikationer som kan uppstå i ett sådant läge, vid en sådan variant? Det verkar inte så, eftersom de här problemen och

svårigheterna inte på något sätt är kommenterade i betänkandet.

Det kan uppstå situationer där barnet eller den unge faktiskt kan ge uttryck för sin vilja efter viss tid, där en sådan förändring inträffar i vederbörandes tillstånd att detta blir möjligt. Då har man alltså godtagit en handling som har genomgripande betydelse för den unga människans liv utan att ha inhämtat vederbörandes samtycke.

Om jag inte har bedömt saken alldeles fel är det så att skälet till att den här propositionen kom till stånd är ett konkret rättsfall i landet, där ett par presumtiva adoptivföräldrar ville adoptera två syskon, varav det ena hade ett sådant svårt handikapp om vilket det här är fråga. De fick adoptera det ena syskonet men inte det andra. Det kan naturligtvis, åtminstone ytligt sett, tyckas vara en stötande situation att det handikappade barnet inte fick vara hos det syskon som det bedömdes ha en anknytning till därför att lagen inte tillät en adoption utan samtycke och samtycke inte kunde inhämtas.

Jag kan medge att en sådan situation är tänkbar, och den är naturligtvis på intet sätt eftersträvansvärd, men jag vill också ställa frågan: Kan man inte lösa sådana situationer på annat sätt än genom att ta bort kravet på samtycke? Där återkommer jag till den principiella argumentation för sådana här fall som jag anförde inledningsvis. Om det nu är så att två syskon visserligen bedöms höra samman, har så stark anknytning till varandra att de behöver varandra, är det ändå obestridligt att, om det i det ena fallet föreligger ett mycket svårt psykiskt handikapp, syskonens hela utgångsläge personligt och samhälleligt är mycket olika. Man kan faktiskt även då, med samma berättigande, ställa frågan: Är det inte i så fall lämpligt att ha olika rättslig status för de båda för att i den svårt handikappades fall möjliggöra den samhälleliga insyn och den omsorg som förmodligen kan utövas bättre om inte samhället har avhånt sig det rättsliga vårdnadsansvaret? Det förefaller mig uppenbart att syskonen inte för den skull behöver skiljas åt. De kan ju vistas i samma familj, men det handikappade syskonet får en annan rättslig status – det kan vistas där som fosterbarn eller vården kan betraktas som en form av faktisk vård, som inte medför några direkta rättsliga konsekvenser. Den faktiska vårdnaden och den rättsliga vårdnaden behöver på intet sätt överensstämma. Kan man inte lösa en sådan situation utan att frånhända samhället möjligheterna till insyn och omsorg och avskaffa den principiellt viktiga regeln om samtycke vid adoption?

I ett sådant läge, med två syskon med så olika förutsättningar, kan man snarare säga att en rimlig grad av likhet i deras utgångsläge inför livet faktiskt borde motivera en rättslig olikhet, eftersom det ena barnet behöver samhällets speciella stöd i en helt annan utsträckning än det barn som inte har något psykiskt handikapp. Även om det handlar om fåtaliga och sällsynta fall kan faktiskt den varianten förekomma att ett psykotiskt barn är psykotiskt på grund av en familjekonflikt och en familjebakgrund som kan ha med det andra syskonet att göra.

Då är det ju inte alls självklart att syskonen skall följas åt. Man får inte lägga in någon vidskepelse i det här med syskonanknytningen, för den är ibland till nytta men den är inte alltid till nytta. Man bör i domstolarna

Onsdagen den
22 april 1981

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

förbehålla sig möjligheten att i det individuella fallet välja en lösning som kanske inte går efter huvudregeln, inte går efter vad som är det statistiskt vanliga, utan som går efter det som i det individuella fallet är till barnets bästa. Det är inte alltid som ett barns bästa är att vara hos sina syskon. Det beror helt på konfliktsituationen och läget i allmänhet i det enskilda fallet.

Det finns i 4 kap. 5 § i den aktuella lagstiftningen också ett första moment, som inte berör samtycke i den form jag nu har redogjort för utan som är en kvarvarande äldre bestämmelse. Där heter det att barn mellan tolv och sexton år kan adopteras utan sitt eget samtycke, om det skulle lända vederbörande till skada att bli tillfrågad. Jag är något förvånad över att lagutskottet inte har tagit upp den gamla bestämmelsen, när utskottet nu ändå hade hela komplexet för granskning. Efter vad jag förstått är bakgrunden till den gamla bestämmelsen att man förr ansåg att det fanns vissa ting rörande börd och ursprung som var för ömtåliga att beröra med ett barn och som man därför skulle hemlighålla för barnet. Det är alltså orsaken till att man, när barnet befann sig i en viss ålder, inte skulle tillfråga barnet om sådana saker som adoption. Jag kan inte finna att det står i överensstämmelse med modernt samhällsligt tänkande och med principerna på det här området i övrigt. Tvärtom är det väl så att man numera betraktar det som en rättighet för barnet att kunna åtnjuta en klar upplysning om sitt verkliga ursprung och sin verkliga börd. Vad jag vet råder numera allmänt den uppfattningen att barnet skall känna till sitt verkliga ursprung. Det är ingenting man skall hemlighålla, det är ingenting man skall skydda barnet för, därför att ett sådant skydd är ett falskt skydd – det är inget verkligt skydd. Man skall vara rak och ärlig mot barnet. Då är det förvånande att lagutskottet inte passade på att föreslå att den här bestämmelsen skulle bort.

Jag vill återigen ställa frågan till den eventuelle talesmannen för utskottet: Varför begagnade ni inte tillfället att få bort den här bestämmelsen? Jag tycker att den står i ganska dålig överensstämmelse med modern rättspraxis. Och bestämmelsen är ju tillämpbar på alla kategorier av unga människor i motsvarande situation.

Slutligen, herr talman, skall jag göra några korta reflexioner rörande ett helt annat avsnitt i den här lagstiftningen, där det föreslås en förändring. Förändringen innebär att man skall skärpa förutsättningarna för tillstånd till adoption på det sättet att det skall finnas ett särskilt personligt förhållande mellan den tilltänkta adoptivföräldern och barnet, ifall en adoption skall godkännas. Jag har spekulerat litet över vilka de verkliga motiven – som inte är redovisade i vare sig proposition eller utskottsberäkning – bakom detta är. Ett motiv kan ju vara att man vill undvika eller motarbeta vissa typer av adoptionsfall. Bl. a. har det sagts mig att man tar sikte på att förhindra att barn till utländska medborgare, vilka är utvisningshotade, skall kunna få stanna kvar i Sverige genom att några svenskar erbjuder sig att adoptera dem. Oavsett hur det är med motiven har jag också här en känsla av att man inte riktigt tänkt igenom vad det är man gett sig in på. Tidigare fanns ju inte den här bestämmelsen om att det skulle finnas något särskilt personligt

förhållande mellan adoptivförälder och barn, innan adoption kunde ske. Och om man nu inför en sådan särskild bestämmelse, kan det ju hända att man utesluter möjligheten för adoption i fall där faktiskt adoptionen skulle vara till barnets bästa.

Ponera t. ex. att ett barns föräldrar båda omkommer i en bilolycka, en tyvärr inte så helt omöjlig situation i det här samhället. Ponera vidare att barnet inte har någon släktanknytning i övrigt, också en fullt tänkbar situation i ett Europa där människor flyttar från land till land. Skulle det då vara uteslutet för ett svenskt par att kunna adoptera ett sådant barn, för den händelse det inte fanns den personliga anknytning om vilken det här talas?

Jag kan inte förstå att den nya, skärpta bestämmelsen i och för sig skulle vara ett effektivare skydd mot skenadoptioner än de tidigare bestämmelserna, eftersom de tidigare bestämmelserna ju innehöll frasen att adoptionen skulle vara till fördel för barnet. En domstol kunde väl under alla omständigheter säga att vad den bedömde vara ett försök till skenadoption inte var till fördel för barnet. Även kravet på att den adopterande skall vara beredd att uppfostra barnet tycker jag hade varit fullt tillräckligt för att avvärja eventuella försök till skenadoption.

Jag förstår alltså inte vad meningen är med den nya, skärpta bestämmelsen. Det kan ju, som jag har förstått, finnas fall där den enda rimliga lösningen skulle vara en adoption, även om den inte föregåtts av någon långvarig personlig anknytning mellan barnet och den blivande adoptivföräldern. Det finns ju situationer när barn av omständigheterna råkar stå alldeles ensamma i världen. Om det då inte är fråga om speciella handikapp eller någonting liknande som gör att samhället bör ta det övergripande rättsliga vårdnadsansvaret, är det väl ändå bättre för barnet att få en föräldraanknytning genom adoption än att en sådan förhindras. Kan fru Lindquist eller någon annan i lagutskottet möjligtvis upplysa mig om vad den nya bestämmelsen syftar till?

Det brister också i fråga om logik och sammanhang mellan den ena förändringen och den andra i lagstiftningen. I ena fallet vill man vidga möjligheterna till adoption, men i det andra vill man inskränka möjligheterna. Sådana här manövrer, där man tillämpar ett liberalt synsätt i det ena fallet och ett mera restriktivt i det andra inom ramen för samma lag, måste ha någon speciell förklaring som mitt begränsade förstånd inte f. n. kan omfatta.

Jag vill alltså gärna ha ett svar på hur Inger Lindquist eller någon annan representant för lagutskottet ser på förhållandena när det gäller barn med psykiska handikapp. Är det lämpligt att vidga möjligheterna för en adoptivförälder att få det fullständiga rättsliga greppet över barnet? Är det inte mera till barnets bästa att samhället förbehåller sig en möjlighet till rättsligt inflytande just för ett sådant barn som i alldeles särskilt hög grad kan behöva samhällets stöd?

Detta, herr talman, är mina frågor.

Onsdagen den
22 april 1981

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

Anf. 105 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jörn Svensson ställde en hel del frågor, som jag skall försöka att besvara så fullständigt som möjligt. Först skulle jag bara vilja säga att bakgrunden till propositionen är två motioner, den ena väckt av Martin Olsson och den andra av mig.

Det fall vi tog upp gällde en mamma med två barn, av vilka det ena var utvecklingsstört. Modern gifte sedan om sig, och då ville den nye mannen adoptera barnen. Han fick adoptera det ena barnet, men han fick inte adoptera det andra. Det här var ett fall som förekom i Göteborg. Han tyckte att det var ytterst stötande, och han var mycket upprörd över att det inte gick att adoptera båda barnen. Detta var den närmaste anledningen till att jag väckte den här motionen, och jag är alltså väldigt glad över att propositionen har kommit.

Jag tycker också att det är skönt och riktigt att höra att Jörn Svensson hyser oro för hur den nya ordningen skall utfalla, men jag tror att denna oro inte är så befogad.

Jörn Svensson säger att det väl inte är självklart att en adoption är till fördel för ett barn. Nej, det behöver den naturligtvis inte vara, men det är just det domstolen skall pröva. Adoptionen skall alltså vara till fördel för barnet, och detta skall domstolen pröva.

Domstolen har olika hjälpmedel i det sammanhanget. Självfallet kan man införskaffa läkarintyg och höra med dem som känner till barnet om dess tillstånd. Den erfarenhet jag har av att pröva adoptioner säger mig att domstolarna går mycket noggrant till väga. Det är inte på något sätt ett slentrianärende, som man kanske skulle kunna tro.

Då menar Jörn Svensson att det kanske skulle vara bättre, om samhället hade en större insyn. Men vad säger att inte samhället kan ha den insyn som behövs när det gäller ett handikappat eller förståndshämmat barn? Det kan väl samhället ha, även om barnet så att säga får en pappa och inte bara har en mamma. Jag kan inte se att det kan vara någon som helst nackdel.

Och nog är det väl i allmänhet bättre att barnet får en vårdnadshavare som är känslomässigt engagerad än att det bara har en myndighetsperson som en särskilt förordnad förmyndare. Jag tror att det länder barnet till mycket större gagn att ha så att säga en mera naturlig mamma eller pappa.

Vem som helst får inte heller adoptera. Det görs en noggrann prövning av den person som vill adoptera. Dels finns det regler om detta, dels är domstolarna mycket försiktiga i sin prövning.

Jörn Svensson frågar då vad som händer, om adoptionen skulle vara misslyckad och det förståndshämmade barnet förstår att den var helt fel och vill att den inte alls skulle ha ägt rum. Då finns i alla fall möjlighet att häva adoptionen, även om det inte är något att rekommendera.

Kan vi inte klara situationen utan adoption? Kan inte barnet vara kvar hos sitt syskon och sin mamma och hennes man? frågar Jörn Svensson. Jo, det är klart att det går. Men barnet har då en annan rättslig status än sitt syskon. Som jag har uppfattat detta är det en känslöfråga, och det betyder faktiskt väldigt mycket för de människor som är inblandade.

Man kan också fråga: Varför skall ett barn som kanske har ett sämre utgångsläge än sitt syskon inte få åtnjuta den fulla familjetillhörigheten? Det måste väl i allmänhet vara ett minus för det barnet.

Jag hoppas att jag nu någorlunda klart har svarat på Jörn Svenssons frågor beträffande den första delen.

Jörn Svensson frågar sedan om samtycke, dvs. om regeln att man inte skall höra den som är under 16 år, om det skulle skada honom eller henne. Det är riktigt som Jörn Svensson säger, att den här regeln kom till 1958, då det fanns många barn som hade varit fosterbarn och som man ville adoptera. De barnen trodde att de var så att säga naturliga barn till dem som de bodde hos, och man ville inte fråga dem just när de var i puberteten. Det ligger väl en hel del i detta. Men jag håller med Jörn Svensson om att vi numera ser på den saken på ett annat sätt. Departementschefen säger också att han är tveksam om den här bestämmelsen skall bibehållas. Den har ju med barnets rättsliga ställning att göra. Frågan övervägs nu av utredningen om barnens rätt, och då är det lämpligt att låta utredningen presentera ett förslag. Därför tar han inte ställning till frågan.

Jag är ledsen att jag inte hann besvara Jörn Svenssons sista fråga, men jag får väl göra det i ett annat anförande.

Anf. 106 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Inger Lindquists svar bekräftar dess värre mina farhågor, nämligen att ett enda speciellt rättsfall, en speciell variant med en kombination av omständigheter, har föranlett ett motionsinitiativ. Naturligtvis har det skett utifrån ett ärligt engagemang i saken. Man vill på basis av detta enda fall få till stånd en lagändring, som kan få konsekvenser för en rad andra typer av fall där helt andra förutsättningar föreligger. Jag tycker inte det är rättsligt tillfredsställande att utifrån ett enda exempel ändra en regel som har tillämpning på fall av helt annan natur. Detta bekräftar den tveksamhet jag har hyst, och det visar att man inte har tänkt igenom konsekvenserna. Man har stött på ett fall som man tyckte var behjärtansvärt och ansåg att lagen för just detta fall inte borde fungera som den har gjort hittills. Därmed ändrar man lagen men redovisar inte de konsekvenser som lagändringen kan få för andra fall med andra kombinationer av omständigheter. Det tycker jag inte är en bra lagstiftningsprincip. Man borde ha penetrerat och utrett saken grundligare samt därmed fått klart för sig vad lagändringen kan leda till.

Det är intressant att Inger Lindquist känner ett sådant engagemang för det speciella Göteborgsfallet. Såvitt jag vet har inte Inger Lindquist tillhört den falang som har varit anhängare av att barn, vars mamma var skild från pappan, alltjämt skulle kunna åtnjuta den trygghet och anknytning som det innebar att pappan kunde behålla den rättsliga vårdnaden efter skilsmässan. Det har ju Inger Lindquist varit motståndare till. Nu byter hon plötsligt åsikt. Nu skall det komma in en pappa i bilden som vill adoptera ett barn vars samtycke inte kan inhämtas. Inger Lindquist vill få till stånd en lagstiftning som så att säga ställer sig på pappans sida. Det är faderns intresse och

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

Onsdagen den
22 april 1981

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

synpunkter som hon här vill gå till mötes. Jag har en känsla av att barnet i detta fall har kommit litet i skuggan för fadern.

Om nu denne fader hade varit litet mer benägen för konsekvenstänkande än vad han tydligen var i det aktuella fallet, så kunde man tänka sig att han som förnuftig person med distans till problemet men samtidigt med engagemang i situationen kunde ha insett att han, som hade en stark känslolänk till barnet och som rent praktiskt på allt sett skulle ställa upp för barnet, kunde göra det utan denna rättsliga bekräftelse. Han hade kanske kunnat få oss att förstå att det trots allt var bra om samhället bevarade en sådan här insyn. För Inger Lindquist skall inte komma till mig och säga att samhällets insyn över ett svårt, psykiskt handikappat barns levnadsomständigheter blir densamma med ett fullständigt föräldransvar med två föräldrar jämfört med att ha kvar systemet med särskild förmyndare. I det senare fallet har de som i praktiken fungerar som barnets föräldrar bara hand om den praktiska vården. Möjligheterna för de samhälleliga myndigheterna med sina resurser att något så när hjälpligt kompensera barnet för dess handikapp blir trots allt mindre om barnet får en adoptivförälder, som ju kan hänvisa till privatlivets helgd och föräldraskapet för att begränsa samhällets möjligheter att ställa upp för barnet. Det kommer man inte ifrån. Man kommer heller inte ifrån – vilket är den viktiga, övergripande principen – att samhället har och måste ha ett särskilt ansvar för denna kategori barn. Och man bör inte utan vidare reducera detta samhälleliga ansvar.

Sist och slutligen finns det ytterligare ett exempel på brist på fördjupning och konsekvent tänkande i utskottets behandling. Jag refererade till ett fall där ett barn lider av en långvarig psykos och barnets samtycke till adoption inte kan inhämtas. Om denna psykos hävs, vilket är en fullt realistisk förutsättning – med nuvarande vetenskapliga metoder en alltmer realistisk förutsättning – kan barnet så att säga komma in i ett nytt liv och finna sig vara adopterat utan sitt samtycke, befinna sig i en situation som det kanske inte alls vill acceptera. Då säger Inger Lindquist att man till nöds kan häva adoptionen. Ja, men vilket elände kan man inte dessförinnan ha ställt till med? Jag påstår inte att det nödvändigtvis måste bli så som jag har skisserat, men i dessa mycket speciella och egenartade fall måste vi vara vakna för denna risk. Och i sådana fall hade det varit bättre om adoptionen inte hade kommit till stånd.

All den omsorg, känslomässiga anknytning och kärlek samt allt det praktiska ansvar som krävs i relationen mellan en förälder och den som han eller hon betraktar som sitt barn, kan också komma till uttryck utan att föräldern nödvändigtvis behöver insistera på att få adoptera barnet utan dess samtycke. Rent praktiskt går det att uppnå allt detta ändå. Och det kan kanske fungera väl så bra, om samhället förbehåller sig den insyn och de stödmöjligheter som samhället haft med tidigare ordning.

Anf. 107 INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Kom inte till mig, Jörn Svensson, och säg att jag inte bryr mig om hur barn har det! Det har varit en ledstjärna under hela den tid jag har

suttit i riksdagen, och Jörn Svensson och jag har tidigare haft debatter om detta. När det gäller det som Jörn Svensson tar upp – den gemensamma vårdnaden – har det från min synpunkt sett hela tiden varit fråga om att åstadkomma det bästa för barnet. Det vet Jörn Svensson mycket väl. Det var också jag som genom en motion tog initiativet till utredningen om barnens rätt. Så den invändningen faller verkligen platt till marken.

Det är självklart att jag även här menar att det är barnets bästa som är det avgörande. Det är i och för sig inte så svårt att mena det, för det säger lagtexten. Lagen säger ju att adoptionen skall vara "till fördel för barnet". Det är någonting som domstolen har att pröva. Det är självklart att en domstol inte ger tillstånd till en adoption, om den bedömer att adoptionen inte är till fördel för barnet. Hur en mamma eller en pappa kan känna har också sin betydelse, men det avgörande är hela tiden barnets bästa – också i denna lagstiftning.

Vi har här en ideologisk skiljelinje. Jag tycker att det är viktigt att man hela tiden betonar att föräldrar har ansvar för sina barn. Det gäller också dem som vill bli adoptivföräldrar. Jörn Svensson betonar samhällets ansvar och vill sätta det före föräldraansvaret. Jag sätter föräldraansvaret främst. Sedan är det självklart att de föräldrar som har ett utvecklingsstört eller förståndshämmat barn behöver allt stöd och all hjälp av samhället. Samhällets insyn är i detta sammanhang stor – och bör så vara. Dessa föräldrar har nämligen stora svårigheter.

Jörn Svensson säger att utskottet har tittat på ett speciellt fall och att man inte kan lagstifta endast utifrån ett fall. Såvitt jag vet är det fråga om tre speciella fall. Vi har ett högsta domstols-fall. Martin Olsson har nämnt ett fall, och jag har ett från Göteborg. Det är således inte så ovanligt att den situation som jag har skissat förekommer. Och det är för denna situation som lagstiftningen är tänkt.

Jag vet inte riktigt vad det är för fall som Jörn Svensson tänker på. Det är väl rätt självklart att det finns en känslomässig bindning hos den som vill adoptera ett utvecklingsstört eller förståndshämmat barn. I annat fall kan inte heller adoptionen komma till stånd, för det skall ju vara så att adoptanten vill uppfostra eller har uppfostrat barnet.

Jag tycker alltså att Jörn Svensson ser alltför svart på det här och ser faror där det inte finns några faror. Om Jörn Svensson tycker att jag bara har fört fram ett fall, så vill jag säga att det ju där har skett en utredning och det finns en departementspromemoria. Den har varit på remiss, och såvitt jag har kunnat se av remissutfallet har inte någon remissinstans sagt att det som föreslås är fel eller att man inte skall följa förslagen. Lagrådet har också uttalat sig positivt. Jag tycker att Jörn Svensson, som det alltid är intressant att lyssna till, här skjuter över målet.

Jag skall också försöka besvara den tredje frågan, som jag inte hann med i mitt förra anförande. Jörn Svensson säger att man har ändrat lagstiftningen när man har tillagt att "det annars med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet finns särskild anledning till adoptionen". Jag vill säga att man inte har ändrat lagstiftningen, utan man har förtydligat den. Vid

upprepade tillfällen trycker man också på att det är ett förtydligande och inte någon ändring som har gjorts.

Det var redan tidigare så att det inte skulle få göras några skenadoptioner. Rättspraxis visar också att det inte skall vara så att man kan adoptera för att ge ett barn ett speciellt namn eller för att undgå arvsskatt eller liknande. Detta har gällt också tidigare, men för att undvika all tveksamhet har man nu klart sagt detta i lagen. Det är alltså ett förtydligande och inte någon skärpning eller förändring, som jag har uppfattat det.

Sedan ställde Jörn Svensson en direkt fråga till mig som gällde det fallet att ett par föräldrar dödas i en trafikolycka och barnet inte har anknytning till någon. På den frågan skulle jag vilja svara att det är klart att ett sådant barn kan adopteras av några som inte känner barnet. Man får naturligtvis vara mycket försiktig vid en sådan prövning. Men om dessa människor, som barnet inte känner, vill uppfostra barnet bör det väl i och för sig kunna gå.

Anf. 108 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt oss komma ifrån de emotionella övertoner som håller på att utveckla sig på ömse håll, så kanske vi får mera tid för att besvara de verkliga frågorna.

Jag skall förtydliga de frågor som jag fortfarande anser att jag inte har fått svar på. Låt mig först säga att Inger Lindquist inte skall försöka få fram någon ideologisk skillnad när det gäller bedömningen av föräldraskap, därför att jag diskuterar inte på den basen här. Jag diskuterar på basen av existerande lagstiftning och existerande legala principer i familjerättsliga sammanhang – principer som jag är kritisk mot av ideologiska skäl men som jag inte ifrågasätter i den här debatten.

Vad Inger Lindquist tycks missa när hon talar om att det är viktigare med det personliga föräldraskapet än med myndighetsperson, är ju att det må vara en generell regel, om man tycker så. Det är en generell regel i normalfallet, men vad vi diskuterar är ju inte alls normalfall. Vi diskuterar ju framtiden och livsmöjligheterna för barn som har specifikt svåra handikapp – så svåra att man i varje situation måste kunna sätta i fråga ett ordinärt föräldraskap, om en vanlig medborgare är den som kan ge barnet det fulla stöd som det har anspråk på. Jag skall nämna några konkreta tänkbara varianter av detta.

Först får jag notera att jag inte fått något tillfredsställande svar på frågan om vad som skulle hända om ett psykotiskt barn genom en avancerad behandling övervinner sin psykos några år efter adoptionen och finner sig vara adopterad utan sitt samtycke. Såvitt jag förstår har Inger Lindquist och lagutskottet inte tänkt på att den situationen kan uppstå. Men om man låter ett par adoptivföräldrar träda in och lämnar hela det rättsliga ansvaret för barnets framtid åt dem, så har man ju därmed också överlämnat åt dem att bedöma vad som är bäst för barnet – i varje fall så länge de inte direkt missköter det. Vi vet att det är så.

Ponera att vi har ett psykotiskt barn och att det blir aktuellt med en ny form

av behandlingsmetod, som visar sig vara framgångsrik för att häva även svåra psykoser hos unga människor – en vetenskaplig utveckling som vi vet nu pågår och som är relevant att ta in i det här fallet – vad gör då samhället om föräldrarna inte vill erbjuda barnet sådan behandling utan vill behålla barnet hos sig? Vad uppstår då för situation? Jo, då har samhället med vad Inger Lindquist föreslår ingen möjlighet att erbjuda barnet den behandlingen.

Jag frågar mig: Är det så genomtänkt att gå på en sådan förändring som i ett fall som detta kan få dessa konsekvenser?

Nr 120

Onsdagen den
22 april 1981

*Samtycke och
tillstånd till adop-
tion*

Anf. 109 INGER LINDQUIST (m) replik:

Herr talman! Man ser mycket noga efter vilka som får bli adoptivföräldrar. Egentligen förstår jag inte vad det är för stor skillnad som Jörn Svensson tycker att det är mellan biologiska föräldrar och adoptivföräldrar. Vad är det som gör att adoptivföräldrar skulle vara så ansvarslösa och inte förstå barnets bästa? Och vad skulle göra att alla biologiska föräldrar är så fantastiskt mycket bättre än adoptivföräldrar? Man får ändå inte bli adoptivförälder om inte en domstol efter noggrann prövning anser att man är lämplig som förälder för just det barn som är i fråga. Biologisk förälder är det betydligt enklare och lättare att bli. Jag tycker att det är ett slags misstro som Jörn Svensson för ut.

Är barnet under tolv år får det adopteras utan samtycke. Men här gäller det barn över tolv år, och som våra ungdomar har det i dag kan det inte för någon särskilt lång period bli aktuellt att måla upp en sådan förfärlig fara som Jörn Svensson gör.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

15 § Anmälades och bordlades

Proposition

1980/81:186 om ammoniakstillverkningen i Kvarntorp

16 § Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert